BARIŞ DÜNYASI

AYLIK SİYASİ FİKİR MECMUASI

Karma Ekonomide Yeni Bir Anlayış Zorunluğu

—

Başarılı Bir Seminer :

Emek - Sermaye Münasebetleri

—

Rejim Dâvası :

Önce Sosyal Kapitalizm Dönemini Yaşamalıyız

İDEOLOJİ

Lâiklik İnkilâbına Yeniden Başlamak Zorundayız

AÇIK OTURUM:

Ortak Pazara Girebilecek miyiz?

Sayı : 66 Kasım 1967 2 Lira

AUER'in Bu Üç Küizinyerinden Birini Seçebilirsiniz.

Sevgi 355

1 — Fırına koku sızdırmayan tamamen ayrı ızgara hücresi
2 — Dört büyük tencere alan geniş masa
3 — Geniş bir fırın
4 — Isı şiddetini ayarlayan termostat
5 — Fırında elektrikli ışık tertibatı
6 — Fırın kapısında kırılmaz camlı pencere

353 'L Saadet

1 — Fırın kırılmaz cam pencerelidir. İçi elektrikle aydınlatılır.
2 — Fırın bir hindi pişirecek kadar geniş ve yüksektir
3 — Fırın içinde üstü çivili plaka tertibatlı ayrı ızgara vardır
4 — Geniş çekmece

253 'L Sevinç

SET USTU tipi
353 'L Modelinin aynıdır çekmecesizdir

AUER
İMALÂT A Ş

Bütan gazı ile çalışan ve KENDİ Markaları altında satışını temin eden FİRMALAR:
Aygaz • İpragaz • Likidgaz • Milangaz • Mobilgaz • Mutfakgaz • Shellgaz • Alevgaz.

Dağıtım ve satış
GRÜNBERG TİCARET A.Ş.
Milâs Han Rıza Paşa Yokuşu İstanbul
Tel: 22 12 95 — 27 73 10

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.
ve
kaleflex yer döşemeleri sanayi a.ş.
Taksim Gezisinde açtıkları
Daimî Sergi dolayısiyle
gösterdiğiniz yakın alâkaya
teşekkür ederler

Barış DÜNYASI

AYLIK SIYASI FİKİR MECMUASI

—o—

Sahibi ve Başyazarı
Ahmet Hamdi BAŞAR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Günay ALOK

İdare Müdürü
Lütfi ÇULPAN

Dış münasebetler Şefi :
Raif BALCI

Ankara Temsilcisi :
Niyazi ACUN
Basın Sitesi, E - 8
Çankaya
TEL : 12 48 91

—o—

İdare yeri: Cağaloğlu
Himayei Etfâl Sokak,
Aydoğmuş Han 18 - 19
Tel. : 22 08 91
47 25 38

Mektup adresi :
P.K. 478 — İstanbul

—o—

Abone : Yıllığı 24 TL.
Sayısı : 2 TL.

—o—

İlân: Tam sayfa: 600 TL. santimi 15 TL.

—o—

Basıldığı tarih:
30 - 10 - 1967

Basıldığı Yer : Türkiye Basımevi

SAYI : 66 - CİLT : 6
Kasım — 1967

İÇİNDEKİLER

Sayfa:

Olaylar - Yorumlar

Cumhuriyet Bayramı, Yeni Millî Türk Devletinin Kuruluş Bayramı Olarak Büyük Önem Taşır

29 EKİM Cumhuriyet Bayramını milletçe kutlarken, bu mutlu günün ifade ettiği anlamı iyice kavramalıyız. Nedir Türk milleti için Cumhuriyetin mânâsı? Yalnız bir idarî rejim değişikliği mi? Yani sadece şahıs idaresinden millet idaresine geçiş demek midir? Hayır, Bizim için Cumhuriyet, Türk dışı istilâcı ve sömürücü bir imparatorluktan ayrılarak, yeniden millî devletimizi kurmamız mânâsına gelir. Saltanat ve hilâfet kaldırılarak, Türk milleti Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmış; bağımsızlığına ve özgürlüğüne kavuşmuştur. Bu yeni devletin merkezi İstanbul değil, Ankara olmuştur. Nasıl Romenler, Sırplar, Yunanlılar, Bulgarlar bu ilkçağ tipi sömürücü ve kozmopolit imparatorluktan ayrılarak millî devletlerini kurmuşlarsa, Türkler de imparatorluğun son kalıntılarını atarak Osmanlı'dan ayrılmışlar ve millî devletlerini kurmuşlardır. Bu yeni devlet Osmanlının devamı ve mirasçısı değildir. Osmanlı devletine karşı — azınlıktaki sömürücü hâkim sınıf, yani, Kapıkulu dışında — Türk halkında asırların biriktirdiği ösnmeyen bir düşmanlık vardır. Devletin malını çalmak ayıp değil, helâldır. Devlet çeşmesinden ölecek te olsa su içilmez. Devletin malını yemeyen domuzdur. Bu düşmanlığı halk arasında yaymaya yaramış daha birçok atasözleri vardır. Osmanlı devleti Türk halkının gözünde zalim, sömürücü ve Türk dışı bir müstevliden farksızdır. Ne yapalım ki bu devlet, Türk halkının en zayıf tarafını bulmuş; dinsizliğin karargâh kurduğu saray ve Kapıkulu zümresi, dini vasıta yapıp halkı uyutarak kendine bağlamaya çalışmıştır. Bu işin de kolay olmadığı, asırlarca Anadolu'da Türk'ün kendi millî varlığını ve şuurunu korumak için çarpıştığı, fanatizme bürünmüş ve zulmün organı haline konmuş olan İslâmlığı bu halden kurtarmaya uğraştığı bilinmektedir.

Sonuç şu olmuştur:

600 yıl süren bir dünya imparatorluğunun sözde sahibi, hakikatte sömürüleni olan Türk milleti, bu imparatorluktan ayrıldığı zaman, kolu kanadı kesilmiş, on binlerce parçaya ayrılmış, millet yapısından ve şuurundan tamamen yoksun bırakılmış, dünyanın en fakir ve geri topluluğu haline sokulmuştu. Anadolu, 1320 lerde 1920 lerde olduğundan çok daha zengin, halkı çok daha ileridiydi.

İşte Türk milleti için Cumhuriyet, bağımsız millî devletini kurarak yeniden millet haline gelme azim ve kararının ifadesidir. Herşeyimizle Osmanlı kalmak ve onu devam ettirmek isteyenlerin hâlâ hayatımıza şu veya bu ölçüde hâkim olmaya çalışması, dinde, idarî rejimde irticaın hortlaması bir tehlike ise, bunu önlemenin tek yolu aydınlarımızın uyanmaları ve kendilerini Osmanlı kompleksinden kurtaramalarıdır.

MİLLET olarak mutsuzluğumuz Atatürk ün insanüstü sezişlerine kaynak olan bu dinamik tarih felsefesini, O'nun hayatında kavrayamamış, ölümünden sonra ise yolundan ayrılarak tamamen unutmuş olmamızdır. Osmanlı İmparatorluğundan daha önce ayrılan Hıristiyan ve Müslüman diğer milletlerle mukadderat ortaklığı kurmak ve federatif bir devlet gibi tek cephe halinde dünya politikasının karşısına çıkmak, Atatürk'ün en büyük ideallerinden biriydi. Atatürk devlet idaresinin Osmanlı Kapıkulu sınıfının elinden alınarak halka maledilmesine de çalışmıştı. Bugün tarihin çizdiği yoldan yürüyerek Atatürk'ün baş-

ladığı yeni Türk Cumhuriyet binasını tamamalmaya mecburuz. Her Cumhuriyet Bayramında bu vazifemizi hatırlamalı ve nasıl başaracağımızı araştırmalıyız.

Karma Ekonomide Yeni Bir Anlayış Sayesinde Kalkınma Hızımızı İlk Hamlede Yüzden 7 den Yüzde 10'a Çıkarabiliriz

İKİNCİ Beş Yıllık Planda açıklanan karma ekonomi kurallarına göre, imalât sektörü, gelişmesinin uzun vade esası olarak özel sektöre bırakılmasını sağlayacak bir politika izlenecektir. Esasen 1963—1966 yılları arasında sanayide özel kesimin payı yatırımlarda yaklaşık olarak % 61 seviyesine ulaşmıştır.

İkinci Beş Yıllık Planın (1968—1972) açıklanan ekonomik hedeflere göre, dünyanın birçok memleketlerinde uygulanan karma ekonomi, Türkiye'de hepsinden geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Bu ekonomiye doktriner görüşler değil, fakat hızlı gelişme ihtiyacı, çağdaş uygarlık düzeyine tüm kaynaklarımızı kullanarak süratle yaklaşma gereği sebep olmuştur. Plana göre, Türkiye 1923—1932 yılları arasında özel teşebbüse dayalı bir ekonomi politikası izlemişti. 1932 yılından itibaren devlet ekonomik hayata doğrudan doğruya müdahale etmeye başlamış; ve böylece karma ekonomi meydana gelmiştir. Bununla beraber 1938 yılında yürürlüğe giren 3460 sayılı kanunla devletin kurduğu tesislerin zamanla özel sektöre devri kabul edildiğinden, karma ekonomi geçici bir sistem olarak konmuştu...

Planın karma ekonominin doğuş ve gelişme seyrine değinen bu açıklaması önemli yanlışlıklarla doludur. Türkiye'de karma ekonomi, 1932 lerde değil 1924 lerde doğmuştur. 1932 de doğan karma ekonomi de, ğil, *devletçilik*tir. 1924 de Türkiye Sanayi Maadin Bankasiyle Türkiye İş Bankasının kuruluşu, karma ekonominin başlangıcı sayılabilir. Bu bankalardan birincisinin sermayesi tamamen devletin, ikincisinin ise karma idi. Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası da, İş Bankası da devlet ve özel sektör arasında, sanayi ve diğer sahalarda iştirakler kurmuşlar, ya da kurulanlara ortak olmuşlardı. 1932 lere kadar süren, fakat sanayi kesiminde o zamanki şartların uygunsuzluğu yüzünden uygulanamayan karma ekonomi, bu tarihlerden sonra terkedilmiş; ve devlet, tek başına sermayedar ve işletmeci olarak ekonomiye hâkim olmaya çalışmış; özel sektörden kurulu karma ekonomi sistemi yerine, her kesimin birbirine rakip olarak çalıştığı, birbirine destek olmadığı (devletçi ve özelci) iki ekonomi ayrı ayrı yaşamıştır. İktisadî Devlet Teşekküllerinin idare ve murakabesine ait 3460 sayılı Kanunda bu Teşekküllerin zamanla özel kesime devri öngörülmüş olmasına rağmen — İkinci Beş Yıllık Planda yer bulan ifadenin aksi — buna imkân veren şartların hazırlanması şöyle dursun, tamamiyle devlet sermayedarlığı ve işletmeciliğinin yerleşmesine çalışılmış, ve hele 1939 da İkinci Dünya Harbi'nin patlak vrmesinden sonra karma ekonomi büsbütün ortadan kalkmıştı.

Harp konjonktörü içinde karaborsadan ve döviz tahsislerinden yararlanarak sömürücü bir özel sanayiin kurulması, karma ekonomi değildir. Bu ekonominin amprik bir uygulama zemini bularak yeniden canlanmaya başladığı 1950'den sonra ise, bu yöndeki gelişme, sistemin kurulamaması ve politik nüfuzlara dayatılması gibi nedenler yüzünden, başarılı olmamıştır.

Beliren kötülüklerin ve başarısızlığın tepkisi ise görülmüştür. 27 Mayıs ihtilâlinden sonra, politik nüfuza dayanma yüzünden gelişen karma ekonomi duraklamış ve hattâ gerilemiş ve Birinci Beş Yıllık Planda kamu ve özel kesimlerin bir arada ortaklık kurmaları da yasaklanarak bu sistem büsbütün terkedilmiştir.

İkinci Beş Yıllık Planda belirtildiği gibi çok kimse karma ekonomiyi hem devletin ve kamu kesiminin, hem de özel kişilerin ayrı ayrı yatırım yaparak işletmeler kurabilmeleri mânâsına almaktadırlar. Bundan dolayıdır ki Plan «Her memlekette karma ekonomi vardır» diyebilmektedir. Özel kişilerin yatırım yapıp işletmeler kuramadığı komünist memleketler varsa da, devletin yatırım yapıp işletmeler kuramıyacağı hiç bir kapitalist memleket bulunamıyacağına göre, bu mânâya alındığı takdir-

de, dünyada karma ekonomi uygulamayan bir tek memleket dahi gösterilemez.

Kâr getiren sahalara istendiği kadar yatırım yapabilecek işletmeler kurup idare edebilecek özel kişileri bulunan ileri kapitalist memleketlerdeki karma ekonomi ile, henüz bu seviyeye ulaşmamış yeni kalkınan geri memleketlerdeki karma ekonomi arasında açık bir nitelik farkı vardır. Bu ikinci kategoriye giren memleketlerde kârlılık varken dahi yeterli sermaye ve müteşebbis mevcut değildir. Şu halde kapitalist memleketlerde kâr getirmeyen, kamu çıkarları bakımından girişilmesi gereken sahalar için devletin yapmaya mecbur olduğu yatırım alanlarının gerisini özel kişilere bırakılması tabiidir. Esasen bu memleketlerde, ileri ekonomik ve sosyal bünye dolayısiyle doğacak kârlardan müterekki vergi ve sosyal yükümlükler vasıtasiyle kamu geniş bir pay almaktadır.

Fakat geri memleketlerde devlet büyük kâr getirecek sanayi yatırımlarını yalnız özel kesimin tekeline bırakıp, kendisi çoğu zararlı olan yatırımlarla yetinirse, buna karma ekonomi denmez; Devletin, halka yüklediği fedakârlıkla mahdut özel kişileri koruması ve himaye etmesi denir. Biz, özel sektörcü olmamıza rağmen, Planda beliren bu tekelci hedefi, sosyal devlet anlayışına ve Anayasaya aykırı bulmaktayız.

Bir kere özel sektörün bu tekelden yararlanması için gereken sermaye ve diğer yardımları devletten bekleyecektir. Uzun vadeli, ucuz faizli tesis kredileri, vergi indirimleri ve muaflıklar ilk istenecek yardımlardır. Bunları devletin yapması lâzımdır ve yapmalıdır. Fakat devletin desteğiyle özel kesim, yatırım yapacak ve kârını tekelinde toplayacaksa, niçin karma ekonomi düzeni içinde devlet onlarla bir ortaklık kurup kârdan ayrıca bir pay almasın?

İşte geri kalmış memleketlerde, bizim anladığımız karma ekonomi, devletin özel kesimle ortaklaşa yatırım yapması mânâsına gelir. Ancak devlet sermaye koyduğu ve böylece kurulmasını sağladığı ortaklıkların sevk ve idaresini kendi usullerine uydurulmasını istememeli; ve onları memurları vasıtasiyle kendisi idareye kalkmamalıdır. Piyasa ekonomisine göre kurulacak ve işleyecek olan bu işletmeler, özel kişiler elinde serbest piyasanın kendi kural ve âdetlerine yüzde yüz uygun olarak yönetilmelidir. Devletin planlamada ve yine piyasa kurallarına uygun denetlemede büyük rolü olacaktır. Şüphesiz, sermayesinin tamamı özel kişilere veya kamuya, ya da her ikisinin kuracağı ortaklıklara ait olan bütün işletmelerde devletin hepsine eşit ve ayrıntısız yapacağı vazifeler de vardır.

Eğer Türkiye'de karma ekonomi, devletin kârlı işlerde özel kişilerle ortaklıklar kurması ve onlara direk sermaye yardımı yapması mânâsına alınır ve bunu sağlayıcı gerekli organlar kurulursa, o zaman yatırımların son derece hızlanacağına, kalkınma seviyemizin Planda öngörülen % 7 yi, sırf bu yüzden, bir hamlede % 10 a çıkarmanın mümkün olacağına inanmaktayız.

Özel kişiler derken yerli ve yabancı ayırımı yapmıyoruz. Yabancı sermayesi; lâstik, kavuçuk, ilâç ve kimyevî madde, petrol başta olmak üzere ya devede kulak yerli ortaklar alarak, ya da tek başlarına birçok işlere girişmektedirler. Bunların kuracakları ortaklıklara devlet te, beşte birden az ve beşte ikiden fazla olmamak suretiyle, sermaye koyarak katılabilmelidir. Yerli müteşebbisler ve iş adamları da, devletin sermaye yatırımı işini etüd edip karar verecek organa (meselâ Karma ekonomi Yatırım Bankasına) müracaat ederek ortaklık teklifi yapabilmelidir. Yalnız milyonluk büyük işler için değil, 100 bin lira sermayeye ihtiyacı olacak küçük bir atölye kuracak veya işe girişecek kimse de devletle ortaklık isteyebilmelidir. Devletin ekonomi politikası, karma ekonominin zamanla özel kesim lehine gelişmesi olduğuna göre, devlet tarafından konan sermayeler, peşin anlaşmadaki şartlar altında, ortaklık yapanlara priyorite tanımak kaydiyle, özel kişilere devir edilebilmelidir.

Ana prensiplerini bu şekilde özetlediğimiz bir karma ekonomi anlayışına şiddetle muhtacız. Böyle bir anlayış devlet politikasına hâkim olursa o zaman, geniş sermayeli ve ayrıca iştiraklerden doğacak kârlarla beslenecek bir Karma Ekonomi Yatırım Bankası kurmakla işe başlanmalıdır. Bu Bankanın kuruluşuna Hazineden maada bugün özel sektörün kalbur üstü kişileriyle millî bankalar da sermaye koyarak katılmalı ve bu suretle idaresi başlan-

gıçtan itibaren özel kesimin eline geçmelidir.

Teklif ettiğimiz bu proje, yapacağımız inkılâplardan en büyüğüne, en köklüsüne değinmektedir. Bu inkılâp sayesinde, bugün durumları yine çoğu devlete ait nedenler yüzünden yürekler acısı olan İktisadî Devlet teşebbüsleri ve devletin buraya yatırdığı 50 milyarı da kurtulacaktır. Çünkü karma ekonomi kuralları içinde bu işletmeleri optimal seviyede parçalayarak her biri için başlangıçta bırakacağı, sonra da ortaklıktan çekilip tamamının onlara devredeceği şirketler kurmak mümkün olabilecektir.

İktisadî Devlet Teşekkülleri yeni ve çok büyük yatırımlara muhtaçtır. Birçok fabrikalardaki makineler tamamen değişmelidir. Bu da ancak özel şirketler kurulursa mümkün olur. Bugün koskoca Merinos fabrikası, karşısına çıkan özel fabrikalara dayanamamakta, zararla çalışmaktadır. Otuz yıl evvel kurulmuş fabrikalardan çoğu temelden başlayarak yenilenmezse, hele Ortak Pazara girdiğimiz gün, kapanmaya mah-

kûmdurlar. Yazık bu milletin parasına, yazık bunca yıllık emeklere...

Dâvanın çözümü sayın Başbakanın, hepimizin ümit bağladığı enerjisini bu yönde kullanmasına bağlıdır. Kendileri «Karma Ekonomi Yatırım Bankası» lâfını her halde şimdi işitmedikleri, çok aylar evvel bu konu ile ilgilendikleri için ümitliyiz.

İşçinin Aleyhinde Bir Öğüt

«İşçi sendikaları kapitalist iktidarın karşısında politik bir mücadele organı haline girmelidirler.»

AMERİKAN askerî iş yerlerinde çalışan işçilerin yaptıkları grevin Bakanlar Kurulu karariyle bir ay ertelenmesi, bazı çevrelerde geniş tepki yarattı. Memleketimizde Nato askerî tatbikatının yapılacağı günlere rastlayan grevin, millî güvenliği sarsacak nitelikte olma gerekçesiyle alınan erteleme kararı, grevi yöneten Harp-İş Sendikasının müracaatı üzerine Danıştayca kadırıldı. Bundan sonra Yüksek Uzlaştırma Kurulu acele toplanarak sendika istekleri lehine karara vardı. İşveren Amerikan Tumpane Şirketi de bu karara uyduğundan grev bitti.

Grevin Nato askerî tatbikatının yapılış günlerine rastlaması ve Amerika aleyhine yeni bir hava estirilmesine vasıta edilmesi, olaya işçi ve işveren ilişkileri dışında bazı politik hedeflerin de karıştığı şüphesini uyandırmıştır. Amerikan subayların grevciler üzerine otomobillerini sürdükleri ve av köpeklerini saldırdıkları gibi haberlerin de bu maksatla yayıldığı ileri sürülmüştür. Öte yandan Amerikan personeli grev süresince kendi çöplerini yakma veya gömmeye bile müsaade edilmediği gibi grevcilerce işyerlerinde kanun dışı aşırı müdahalerle arada birtakım üzücü olayların çıkmasına çalışıldığı da iddia edilmiştir.

Bu bakımdan Yüksek Uzlaştırma Kurulunun işçiler lehine verdiği kararı işverenin kabul etmesi ve grevi sona erdirmesi memnunluk uyandırmıştır. Ancak, bitmesine rağmen, grevin ertelenmesi hakkında Bakanlar Kurulunun aldığı karar, belirli çevrelerde İktidara karşı yeni polemiklere vesile olmuştur. Örnek olarak, Siyasal Bilgiler Fakültesi Profesörlerinden Cahit Talas'ın yazısı gösterilebilir. Bu yazıda deniyor ki:

«Bugün Türkiye, ekonomik ve sosyal hakların gelişmesi bakımından paradokslar içindedir. Bir paradoks, geniş ölçüde fakir kütlelerin oylarına dayanarak iktidara gelmiş olan Adalet Partisinin sosyal politika bakımından geri, çağımıza uymayan bir anlayış içinde bulunmasıdır. Fakat üzerinde ısrarla ve biraz da hayretle durulması gereken öteki tezat, paradoks, artık gün ışığına çıkmış ve ekonomik bakımdan korunmaya muhtaç olmayanlardan yana olmayan bir iktidar politikası karşısında Türk sendikacılık hareketinin büyük sağ kanadının hatada direnmesidir (1).»

Talas, sağ kanat dediği Türk-İş'in «partiler üstü» politikasını şiddetle yermekte; dünya sendikacılığından örnekler getirerek işçi sendikalarının fakir halktan yana olmayan, sade zenginleri, toprak ve sermaye adamlarını koruyan AP iktidarına karşı politika alanında örgütleşerek savaşa şiddetle girişmelerini istemektedir. Talas'ın bilimsel anlayışına göre, hattâ siyasî parti halinde olmadan dahi sendikalar «memleketin ekonomik ve sosyal sorunları hakkında görüşlerini tespit etmek» ve gerekli saldırılara girişmek hakkına sahiptirler; ve bunlar sendikalara yasaklanmış olan politika ile uğraşmama çerçevesi dışındadır.

Örneğin TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası), «Memleketi aracılar kompradorlar, toprak ve sermaye ağaları sömürüyor; hükûmetin başında bunların adamları vardır» der; ve birtakım gösteriler, direniş ve ayaklanma hareketlerine girişirse, politika yapmış olmaz. *«Millî Eğitim Bakanı Karadeniz gezisinde, talihsiz bir kanunun dar anlayışına dayanarak, Türkiye Öğretmenler Sendikasını politika yapmakla suçlamakta ve Sendikanın idarecilerini ve Sendikayı tehdit etmektedir.»*

Sayın Profesör Talas son iki yıldan beri sosyal politika alanında açık bir gerileme olduğu iddiasındadır. *«İkinci Beş Yıllık kalkınma planında sosyal politikanın za-*

---

(1) Türk sendikacılığı ve hatada direnme — Milliyet, 5 Ekim 1967.

yıflığı, yeni İş Kanununun Parlamentoda olumsuz değişmelere maruz bırakılması, toplu iş sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun bazı hükümlerini değiştirerek bir Anayasa hakkını temelinden zedelemeyi öngören ve Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan tasarı, toprak reformundan ısrarla kaçınma, asgarî geçim indirimini savsaklama ve Devlet Planlama Teşkilâtına tutucu eğilimleri bilinen kişileri yerleştirme, hep bu gerilemenin yüzeye çıkmış tezahürleridir.» Fakir kütlenin oylarını alarak tek başına iktidara gelen AP nin, fakir halkın aleyhine gittikçe daha kesinleşerek beliren, «zenginlerin yararına sosyal politikası» karşısında Türk-İş'in tarafsız kalması artık düşünülmemelidir.

«Sendikaların sosyal maksatlar için kullanılmasına müsaade etmiyeceğiz zihniyeti içinde olan bir parti», işçilerin güciyle seçimlerde alaşağı edilmeli; ve iktidarda olduğu sürede grevler, toplu sözleşme anlaşmazlıkları, Anayasa ile sağlanacak hakların istenmesi gibi yollarla başı belâdan kurtarılmalıdır.

Profesörümüzün olaylar ve gidişat karşısında, bilimsel açıdan, yüzeyde kaldığını belirtici talihsiz yargılar taşıyan bu yazısı ibretle üzerinde durulmaya değer. Profesör Talas'a göre, Türkiye'de ölüm-dirimle sonuçlanacak bir sınıf kavgası vardır. *«Kapitalist bir iktisadî düzene malik olan memleketlerde daima sınıf vardır. Bu sınıfların çıkarları çatışma halindedir. Her sınıf kendi menfaatini korumak ve geliştirmek için siyasal alanda örgütlenir, ve iktidara ulaşmaya çalışır.»* Türk-İş te bunu yapmalıdır. Fakir halk kütlelerinin oylariyle işbaşına geçen bugünkü iktidar, bir sınıf iktidarıdır; ve sömürücü güçlere, zenginlere dayanmaktadır. «Sendikaların siyasî maksatlar için kullanılmasına müsaade etmeyeceğini» kendisini iktidara getiren 1965 seçimlerinde yayınladığı Beyanname ile millete açıklaması, sınıf iktidarı olmasının açık delilidir!. Mantıkla bağdaşması mümkün olmayan bu inci dizisine göre, AP şimdi iktidarda Anayasa ile teminat altına alınmış olan işçi haklarını ortadan kaldırmak yolundadır; ve ancak işçi sendikaları politikanın içine girerlerse bunun önlenmesi mümkün olabilecektir.

Bir kere çoğunluk fakir halkın oy'iyle ve sendikaları politikaya âlet etmemek programiyle işbaşına geçen bir iktidarın, iki yıl sonra yenilenecek seçimde yine aynı oy'larla iktidarda kalabilmesi için fakir halkın güvenini kaybetmemesi şarttır. Bu takdirde, ya AP, nin kendi kuyusunu kazma durumunda olması, ya da iddiaların realitelerle ilgisi bulunmaması gerekir. Siyasal Bilgiler Fakültesinde öğretim üyesi, ayni zamanda işçi meseleleri üzerinde çalışmış bir profesör, herşeyden önce bu iki sorudan birine cevap bulmalı; açık bir paradoksa düşmekten kaçınmalı; ve ondan sonra iddiasını ortaya atmalıydı. Bugün Türk toplumunun, vaktiyle Batı'nın kapitalist ülkelerinde olduğu gibi, keskin bir sınıf tezadı içinde olduğunu iddia etmek ve ona göre yargılara varmak, olayların çok yüzeyinde kalmanın tipik bir örneğidir. Türkiye'de çalışan nüfusun içinde, toplu sözleşme ile ekonomik haklarını sağlayan işçinin millî gelirden aldığı nisbî pay, — tatmin edici olmamakla beraber — birçok memleketlere nazaran yüksektir. Bu nokta Birleşmiş Milletlerin istatistikleriyle sabittir (1). Çalışan nüfuslu ücretliler arasında millî gelirin dağılımı nisbeti, Yunanistan'da 1.26, Güney Kore'de 1.50, Panama'da 1.66 olmasına karşılık, bizde 2.7 dir. Bundan çıkan sonuç, çalışan nüfusun gelir ortalamasına göre ücretlerin nisbî olarak yüksek bulunduğudur. Demek oluyorki, Türkiye'de işçi bir sınıf kavgası içinde politik örgütleşme sayesinde daha fazla ekonomik menfaat sağlama dâvasına girişirse, azınlıkta kalması; büyük kütleleri karşısında görmesi mümkündür. Bunun memlekete ve işçi dâvasına büyük zararı olur. Böyle olacak yerde dâvayı bir sınıf kavgası haline sokmadan, istekleri kurulu düzeni yıkma hedefine yöneltmeden, işçimizin bugün elde ettiğinden fazlasını almasına karşı hiç bir sınıfın, hiç bir siyasî örgütün çıkması veya çıkacağı söz konusu olamaz. Bu avantajdan yararlanarak, toplu sözlşme, Grev ve Lokavt Kanunu çevresine giren işçilerimizin kurdukları sendikaların «partiler üstü ve politika dışı» kalmalarında işçilerimizin büyük menfaatleri vardır.

Biz, öteden beri, Türkiye'de sınıfsal çıkarlar peşinde bir işçi hareketinin politika alanında henüz başarı sağlayamayacağı inancındayız. Bunu işçi adını takınarak po-

litika yapmakta olan tek siyasî örgütün de, olayların içinde anladığını ve bundan dolayı köylüsü, memuru, esnafı, küçük taciri, serbest meslek adamlarını kapsayan bir kadro içinde genişlemeye çalıştığını görüyoruz. Yalnız sendikalara dayanan politik bir işçi örgütünün, iktidar mücadelesinde başarı kazanması devri, kanaatimizce, hayli uzaktır. Bunun için tarımda çalışan nüfus oranının çok azalması, daha birtakım sosyal ve ekonomik devrimlerin tamamlanması ve bunlarla birlikte kesin çizgileriyle toplumun aralarında ekonomik gelişmeler gösteren sınıflar durumunda gelişmesi gerekir. Hem Türk toplumunun temel yapısı ve bu yapının değişim ve gelişim eğilimi Batı'dan farklıdır; hem de tarihsel ortam, yani dünya şartları çok değişmiştir. Olabilir ki, Türkiye, sınıf kavgası çukuruna düşmeden kalkınmasını yapabilir. Bu takdirde ileride kesin çizgileriyle sınıf partilerinin doğmasına bile lüzum kalmaz. Zaten şimdi Batı demokrasilerinde 19 uncu Yüzyıl anlayışına uygun sınıf partileri kalmamıştır. Bizde bir sınıf partisi olarak doğan Türkiye İşçi Partisinin de, eğer ileride bir başarısı olacaksa, keskinliğini törpülemesi ve bütün sınıfları kapsayan bir sosyalist parti durumuna girmesi gerekecektir.

AP iktidarının bir sınıf partisi olduğu iddiası, belirttiğimiz gibi yüzeyde kalmış bir kavrayışsızlık sonucu değilse, maksatlı bir iddia olmak gerekir. Biz Profesör Talas'ın, bu ihtimallerden her ikisi dışında görmek ve sadece kendisi için «Boş bulundu da böyle yazdı» demek isteriz.

---

(1) Revue Internationale du Travail, Ağustos1967 , Sahife: 157.

Türk Eğitim Vakfı Yurt Çapında Kampanya Açtı

ÖZEL sektörün seçkin iki siması, Vehbi Koç ile Nejat Eczacıbaşı'nın kurulmasına önayak oldukları Türk Eğitim Vakfı, 234 kurucu üyeyi etrafında toplayarak, varlıklı vatandaşları hizmete çağırmış ve Yurd çapında bir kampanya açmıştır. Vakfın gayesi yüksek öğrenim görmek isteyen, fakat maddî gücü buna yetmeyen ve bu alanda yardım ve ilgi görmeyen kabiliyetli gençlerimizi sağlayacağı burslarla okutmaktır.

Vakfın tanınmış iş ve ilim adamlarından kurulu kurucu üyeleri şunlardır:

Cihat Abaoğlu, Hasan Akel, İzzet Akosman, Reşat Aksan, Cihat Aksel, Cevat Aksoy, Halil Aktar, Necdet Aktay, Cemil A-

levli, Hulki Alisbah, Mehmet Altmışyedioğlu, Mehmet Apka, Mehmet Arçak, Nusret Arsel, Fatma Atasağun, Sabri Atayolu, Cavit Avunduk, A. İlhami Aytaç, Fazlı Ayverdi, Mustafa Azaklı, Ahmet N. Baban, Cengiz Balkan, Hayri Baran, Ahmet Başkan, Hüseyin Başarır, S. Enver Batur, Ziya Bengü, Selâhattin Beyazıt, Fuat Bezmen, Refik Bezmen, Fuat Bilgin, Ahmet Binbir, Natuk Birkan, A. Aydın Bolak, Suat Boydaş, Osman Boyner, Mücahit Büktaş, Eli Burla, Safi Candaş, İlhami Cıvaoğlu, Yaşar Cimilli, Hüseyin Con, J. Sabri Çağlayangil, Halûk Çatırlı, Raşit Çavuşoğlu, Baha Çayırlıoğlu, Selim Çelenk, Hüseyin Çelik, Sıtkı Çiftçi, Hüseyin Çitil, Süreyya Çolak, Sait Çolak, Ali Fuat Dağdeviren, Ahmet D a l l ı , İhsan Demirören, Ahmet Deniz, Rıza Derviş, Lütfü Deveci, Selma Devres, Cemil Devrim, Şadi Dilek, Cemil Direkçi, İhsan Doğramacı, Sait Dormen, Lütfü Doruk, Hulki Dönmezer, Sulhi Dönmezer, Feyzi Dural, Davut Dursun, Ferit Eczacıbaşı, Nejat F. Eczacıbaşı, Ekrem Şerif Egeli, Reşit Egeli, Bahzat Eğilli, Emil Elâgöz, Ekrem Elginkan, Kasım Ener, Bektaş Ercan, Tevfik Ercan, Fikret Erenyol, Hikmet Erenyol, Nihat Erim, Süha Erler, Özhan Eroğuz, Mehmet Ersoy, Ahmet Erzurumluoğlu, Sait Ete, Burhan Felek, Cumhur Ferman, Mustafa Gazioğlu, Hilmi G ü n d o ğ a n , Tevfik Güllüoğlu, Halit Güner, Tahsin Güner, Muhittin Güzelkılınç, Mehmte Hacıresuloğlu, Kemal Haraçcı, Kemal Has, Mahmut Hasoğlu, Orhan Işık, Fahir İlkel, Celâl İmre, Mustafa İnan, Murat İnce, İhsan İpeker, M. Nedim İrengün, Lemi İşmen, Berti Kamhi, İsmail Kanatlı, Ercüment Karacan, Mehmet Karacığan, Bedri Karafakıoğlu, Ahmet Karamancı, Mehmet Karamancı, Hakkı Karamete, Hami Kartay, Halil Kaya, Ertuğrul Kayıhan, Fehmi Kaynak, Halis Kaynar, Mustafa Kınacı, Can Kıraç, Hamza Kızılcıklı, Şahap Kocatopçu, Rahmi M. Koç, Vehbi Koç, Hadiye Koçak, Ali Koçman, Sıtkı Kocaman, Muhterem Kolay, H. Tarık Koyutürk, Ömer Köylüoğlu, Adnan Kunt, Kemâl Kurdaş, Ziya Kurttepeli, Hâzım Atıf Kuyucak, Ara Kuyumcuyan, Reşat Leblebicioğlu, İsrail Menaşe, İhsan Mermerci, Tevfik Mesutoğlu, Halil N. Mıhçıoğlu, Mehmet Mısırlı, Ömer Mindivanlı, Faruk Miskavi, Şemsettin Mursaoğlu, Abdurrahman Musabalı, Kemâl Müderrisoğlu, Fatin Müftüoğlu, Nadir Nadi, Bernar Nahum, Ali Neyzi, Hüseyin Nizipli, Nâzım Ofluoğlu, Fuat Okurer, Osman Okyar, Nejat Ongan, Behçet Osmanağaoğlu, Hasan Ökten, Mithat Özdeş, Şevki Özenç, Fadıl Öziş, Raşit Özkardeş, Raşit Özsaruhan, Basri Öztekin, Mahmut Paksoy, Mustafa Paksoy, Gündüz Pamuk, Yaşar Pensoy, Osman Polat, Yüksel Pulat, Suphi Ramazanoğlu, Sakıp Sabancı, Sabri Sağıroğlu, Faruk San, Selâhattin Sanver, Ahmet Sapmaz, Enver Selay, Cabir Selek, Hüseyin Sermet, Hasan Sert, Şahap Sicimoğlu, Erol Simavi, Melih Sipahioğlu, Rasih Somer, İhsan Soyak, Ertuğrul Soysal, Lütfü Söylemez, Mustafa N. Sözmen, Sabahattin Sunguroğlu, Niyazi Şahinbaş, Avni Şasa, Mecdettin Şerbetçi, Cemal Şerifsoy, Murat Taki, Fethi Tanalay, Yusuf Tanık, Şarık Tara, Sabahattin Taray, Ali Sait Tarhan, Müntaz F. Taylan, Enver Temelli, Hayri Terzioğlu, Cavit Tulça, Bedrettin Tümay, Kemâl Türkün, Alp Türksoy,

Şaşırdık Doğrusu

EREĞLİ Demir ve Çelik Şirketi kurulduğundan beri ziyanda. 1967 ve 1968 de de bu durumun devam edeceği anlaşılıyor. Bu şirketin hisse senetlerini satın alanlara asgarî % 6 kâr garanti ettiği için ziyanı hükümet sineye çekecek. Ne yapsın Hazine? Çaresi bulunmuş:

Resmî gazetenin 8 Temmuz tarihli sayısında bir kanun yayınlandı. Zarar gören Şirketin ortaklarına % 6 kârı Şirket avans olarak verecekmiş!... Eğer Şirket ileride kâr ederse bu avans mahsup edilecekmiş!...

Zararlı bir Şirketin ortaklarına kâr dağıtması ilk defa görülmüş, işitilmiş bir şey!... Ne akla ne kanuna uyar. Hazine garantisi var diye bir şirketten hisse senedi satın almış vatandaşlar, kendi sermayelerinin her zaman zarara, hem de kâr dağıtmaya gidip birgün sıfıra düşeceğinden ne kadar endişe etseler yeridir...

Şaşırdık doğrusu!...

Celâl Umur, Hüseyin Uslu, A. Cevdet Ünal, Bekir Ünal, Abdülkadir Ünek, Cemal Ünlü, Ziya Üstün, Faruk Varnalı, Moris Verbeke, Nejat Verdi, Vakur Versan, Mustafa Yalman, Memduh Yaşa, Bedi Yazıcı, Bülent Yazıcı, Hasan Yelmen, İsmet Yenen, Sabiha Yenen, Sırrı Yırcalı, Ali Rıza Yüzbir, Tarık Ziyal, Fazıl Zobu, Mazhar Zorlu.

Kula Mensucat A.Ş., Sosyal Dayanışma Derneği, Tatko Otomobil Lâstik Fabrikası, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Genel Merkezi.

34 kurucu adına yayılanan bildiride varlıklı vatandaşlar yardıma çağırılmaktadır. Çağrıda hedefin 1000 öğrenci okutmak olduğu açıklandıktan sonra özetle şöyle de-

(Basın : 24482)

nilmektedir:

«Artık anlaşılmıştır ki, ekonomik gelişmenin hızlanması ancak vasıflı ve yurduna bağlı insan gücünün artmasiyle mümkündür. Vasıflı insan gücü ise ancak eğitimle sağlanır.

«Türkiye'de eğitim hızla kalkınma sağlayacak ve nüfus artışını karşılayacak oranda ve hızda gelişmemektedir. Bu yüzden kalkınmanın geri kalması bir yana, aynı zamanda eğitim görmek isteyen, fakat buna maddî gücü yetmeyen gençlerimiz ve işlenmemiş değerlerimiz her yıl kaybolup gitmektedir.

«Vakfın amacı, maddî desteğe ihtiyacı olan başarılı öğrencilere burslar sağlamak; öğrenci yurdları, merkezleri ve benzeri kurumları meydana getirmek, kurulmuş müesseselerin verimliliğini artırmak üzere tahsislerde bulunmak; öğrencilerin çalışmalarını teşvik için ödüller ihdas etmek ve eğitim konularında bilimsel araştırmalar yapmaktır.

«Vakıf, bu amaçları iş adamlarımız ve imkân sahibi vatandaşlarımızdan gördüğü ve göreceği ilgi oranında tahakkuk ettirecektir...»

Vakıf, birinci merhalede 1000 öğrenciye burs vermek hedefine yönelmiştir. Bağışlar, Vakfın İş Bankası, İstanbul şubesi hesap No.: 658-G, Akbank, İstanbul Karaköy şubesi 33202-33 No.lu hesaplarına ve bu bankaların illerimizdeki muhtelif şubelerine, ya da Fındıklı, Meclisi Mebusan Caddesi Somer Han 81-83 merkez binasındaki Büro'suna yatırılabilir...

Başarılı Bir Seminer : "Türkiye'de Sermaye - Emek Münasebetleri"

GEÇEN ayın fikir hareketleri alanında en önemli olayı, hiç şüphesiz, İktisadî Araştırmalar Tesisinin 20 - 27 tarihleri arasında Büyük Tarabya Oteli'nde: *«Türkiye'de Sermaye - Emek Münasebetleri»* konusunda tertiplediği Milletlerarası seminer olmuştur.

İktisadî Kalkınma Tesisi 1965 yılında Alman Az Gelişmiş Ülkeler Vakfı ile birlikte *«İhracatı Geliştirme Meseleleri»* konulu tertiplediği ilk ilmî seminer, çok başarılı ve faydalı geçmişti. Bunu 1966 yılında *«Türkiye'de İktisadî Planlama»* semineri takip etmiştir. İktisadî planlamanın Türkiye için önem arzeden teorik ve pratik meselelerinin ele alındığı bu ilk toplantı, Yurd içinde ve dışında büyük ilgi toplamış, gerek verilen tebliğlerin ve gerekse yapılan tartışmaların seviyesi takdirle karşılanmıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlıklarının yapıldığı bir zaman ve ortamda, böyle bir seminerin tertiplenmesi; kamu oyunu bu konularda aydınlattığı gibi, diğer ilgili çevrelerde de olumlu karşılanmıştır.

Bu yılki *«Türkiye'de Sermaye - Emek Münasebetleri»* konulu seminer, Tesisin tertiplediği üçüncü büyük milletlerarası ilmî toplantıdır.

1960 yılındanberi daha kesif şekilde yürürlüğe girmekte olan sosyâl mevzuatın, sermaye-emek münasebetlerini tanzim eden yeni müesseselerin, toplu sözleşme, grev ve lokavt'ın Türkiye'nin iktisadî ve sosyâl gelişmesi üzerinde derin tesirleri görülmektedir. Toplu sözleşme, grev ve lokavt müesseselerinin tatbikatı, kamu oyunda büyük ilgi uyandırmış ve böylece sosyâl problemler memleket ölçüsünde aktüel bir mes'ele haline gelmiştir.

Doktrin çatışmaları ve siyasî tartışmalar yüzünden konu şimdiye kadar tam objektif ve ilmî bir tahlile tâbi tutulmamıştır. İşveren ve işçi teşekkülleri de tatbikatın çerçevesi içinde kalmışlar; bu tatbikatın kısa ve uzun vâdeli sosyâl ve iktisadî tesirleri üzerinde henüz duramamışlardır.

Tesis, Türkiye'de sermaye - emek münasebetlerini tanzim eden belli başlı müesseselerin objektif ve ilmî tahlile tâbi tutulmasını, kuruluş maksadına uygun, memleket ölçüsünde yeni bir hizmet telâkki etmiş ve bu maksatla milletlerarası nitelikte bu seminerin tertibine karar vermiştir.

Seminer 20 Eylül Perşembe günü saat 10 da Belediye Sarayı'nda Başbakan sayın Süleyman Demirel'in bir konuşmasiyle açılmıştır. Bu konuşmayı, o gün Başmakanın Irak seyahatine çıkışı dolayısiyle Müsteşarı sayın Munis Faik Ozansoy okumuştur. Başbakan, emek ve sermaye münasebetleri konusunda partisinin ve hükümetinin politikasını şu cümlelerle ifade etmiştir:

«Türkiye'de sermaye - emek münasebetlerini düzenlemeye esas olan siyasî felsefe, kaynağını büyük önder Atatürk'ten, O'nun millî dayanışmaya en büyük önemi veren siyasî görüşünden mülhem bir geleneğe sahiptir. (Yurtta sulh, cihanda sulh) formülü içinde her türlü sınıf kavgasını da reddeden bu görüş millî istihsalin sermaye ve emek unsurları arasında devletin dayanışmacı bir müdahalesini temsil ve ifade etmektedir.»

Başbakan emek ve sermaye münasebetlerinin cumhuriyet devrindeki tarihçesine değindikten ve işçi haklarının çıkarılan kanunlarla devletçe teminat altına konulduğunu belirttikten sonra konuşmasına şöyle devam etmiştir:

«Anayasamızın fırsat eşitliği içinde vatandaşlara daha yüksk bir hayat seviyesi sağlamak sorumluluğunu devlete veren bu ilkeleri, sermaye ve emek arasındaki münasebetlerde yeni bir dengeyi meydana getirirken devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırlarını çizmeyi de ihmal etmemiş ve bu iktisadî ve sosyal ödevlerin ancak iktisadî gelişme ve malî imkânlarla sınırlı olarak yerine getirilebileceğini açıklamıştır.

«Anayasamız, harp sonrası devresinin iktisadî ve sosyal temayüllerini hukukî esaslara bağlarken, ideolojik cereyanların tek taraflı yorumlarına hak kazandırmayan çok taraflı esaslara yer vermekle hür dünyadaki gelişmeleri de aksettirmektedir. Gerçekten çalışanların

yaptıkları işe uygun, insan haysiyetine yaraşır ücret seviyesi ve çeşitli sosyal haklarının yanında, sermaye için de özel teşebbüsler kurma serbestliği ve özel teşebbüşlerin millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirlerin devletçe alınması da kabul edilmektedir. Bundan başka iktisadî ve sosyal hayatın, adalete ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanmasına olduğu kadar ayrıca tam çalışma esasına da uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu bakımdan, sermaye ve emek münasebetlerinde işletme verimliliğini tahrip edecek işsizliğe yol açacak, özel teşebbüsün güvenlik ve istikrarını bozacak aşırı ücret taleplerini Anayasa hükümleri ile haklı göstermeye imkân yoktur.

Gerçekten aslında istihsalle karşılanmayan aşırı ücret zammı talepleri, özel teşebbüste müessesenin malî dengesini alt üst ederek işyerinin kapanmasına, işçilerin işsiz kalmasına sebep olur. Devlet teşebbüslerinde ise istihsalle karşılanmayan ücretleri, devlet yardımıyla ödemek, başka hizmetlere tahsis edilebilecek malî kaynakları bu zararın karşılanmasına aktarmak icap eder ki, bu da Devletin bazı hizmetleri yapamamasına, bir kısım vatandaşların gelir dağılımındaki adaletin bir vasıtası olan kamu hizmetlerinden mahrum kalması gibi, sosyal adalete aykırı neticelere yol açar.»

Başbakan'a göre, çalışanların sosyal haklarının genişletilmesi için başlıca kaynağın *«İktisadî gelişme, malî imkân, tam çalışma ve bunu mümkün kılacak verimlilik şartlarının ileri götürülmesi»* dir. Hükümet programında yer aldığı gibi sosyal adalet, fakirlik ve sefalette eşitlik değil, artan gelir ve yükselen refahtan herkesin kabiliyeti ve gördüğü hizmet oranında âdil bir pay almasıdır. En büyük adaletsizlik ve eşitsizlik, işsizliktir. Bundan dolayı iş hacmini yaratan, kütlelere iş imkânları açan bir politika güdülmektedir. Hükümet programında yer alan bu prensipler ışığı altında, kamu düzenini bozmak isteyen cereyanların dışında kalmış hür sendikaların haklı isteklerini desteklemek, çalışanlarla çalıştırılanlar arasında anlaşmazlıkları barış yoliyle çözümlenmesine tarafsız ve iyi niyetli bir aracı olarak yer almak hükümetinin vazifesidir.

Başbakan işçi-işveren münasebetlerinin gerçek anlamiyle ancak özel teşebbüse dayanan hür demokrasilerde var olabileceğini açıkladıktan sonra demiştir ki:

«Sağduğu sahibi işçiler, tek işverenin devlet olduğu yerlerde iktisadî ve hukukî bakımdan işçi lehine dengeyi kimin temin edebileceğini haklı olarak soracaklardır. Özel teşebbüsün haksız davranışlar karşısında işçiler, devletin tarafsız hakemliğine başvurarak haklarını alabilirler. Herşeyin devlet elinde olduğu bir iktisadî düzen içinde, işçi-işveren münasebetleri tek taraflı olarak muamele görür. Unutmamak lâzımdır ki, karma ekonomiyi devletçiliğin aşırı hududuna götürdüğümüz zaman eninde sonunda bir sermaye-emek münasebeti kalmaz. İşveren-işçi münasebetlerindeki adalet bir hürriyet meselesidir ve bu adalet ancak hür rejimin varlığı içinde vücut bulur ve yaşayabilir...»

Başbakan, emek - sermaye münasebetlerinde ekonomik ve sosyal icapların biribirinden ayrılmaz olduğu kanısındadır. İşveren ve işçi menfaat ortaklığı kurmalıdırlar.

«İşveren bu bakımdan üzerine düşen vazifeleri kavrayarak hareket etmeli; işçiyi kendi varlığını devam ettirmenin bir şartı ve unsuru saymalıdır. Şüphesiz iktisadî bir teşebbüsün tek unsuru emek değildir. Fakat müteşebbis, işltemenin işçisiz, onun gönüllü ve verimli iştiraki olmaksızın var olmayacağını bilmeli; işçiyi ucuzluğu pazarlık konusu olan bir ticaret metaı değil, çalışmasiyle refah ve huzuru ile kendisine refah ve huzur verecek bir varlık ve işyerinin hayatî zarurî, vazgeçilmez bir unsuru saymalıdır.»

İşçilerin, birçok Batı memleketlerinde olduğu gibi, bir çeşit halk kapitalizmi şeklinde işletmenin sermayesine ortak edilme-

si, sermaye ve emek arasında daha âhenkli münasebetler kurulmasına yardım edecektir. Hükümet programında da işçinin hisse senetleri gibi kaynaklardan gelecek ek gelirlerle desteklenmesine çalışılacağı belirtilmişti. Başbakan bunları söylemekle beraber, bu konuda programa uygun hükümetin bir davranışı olup olmadığı noktasına değinmemiştir. Yalnız İkinci Beş Yıllık Planda kabul edilmiş olan ilkeleri hatırlatmakla yetinmiştir.

Başbakan, işçi ve işverenler arasındaki münasebetleri düzenleyen toplu sözleşme mekanizmasındaki sakatlıkların düzeltilmesi gerektiğini açıklamış, ve *«Planda da öngörüleceği gibi, yapılan toplu sözleşmelerde yetkilerin kullanılmasında, çağırı işlemlerinden, işçi memur ayırımından ileri gelen güçlükleri mutlaka bertaraf edilecektir.» demiştir.*

•

Başbakan Süleyman Demirel, kârın olduğu kadar ücretlerin de artışını sağlayıcı kaynağın istihsal ve çalışma verimliliğini artırmak olduğunu söyledikten sonra sözlerine şöyle devam etmiştir:

«İstihsalin verimliliğini ortadan kaldırıcı aşırı işçi talepleri neticede işsizliğe sebep olduğu nisbette anti-sosyal tesirler hasıl eder. Buna mukabil verimli işçiyi cezbederek işe bağlamaktan verimliliği teşvik etmekten uzak kısır bir ücret politikası da iktisadî değildir, ve bizzat sermayenin zararınadır. Bu bakımdan verimliliği artırmak tedbir ve imkânlarını araştıran işyeri seviyesinde işçi-işveren danışma temaslarını denemekte fayda vardır. Bu temasları, iş kolu seviyesinde ve millî seviyede karşılıklı danışma ve işbriliği halinde geliştirmek birçok meselelerimizin halline ışık tutmuş olacaktır...

«İş uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde işletmeler ve iş kollarında mevcut iktisadilik durumunun, ödeme imkânlarının, iş verimliliğinin ölçülmesi, bunun için lüzumlu tetkik ve araştırmaların istatistik bilgilerin derlenmesi, uzlaşma ve tahkim mercilerinin istifadesine hazır bulundurulması ehemmiyetli bir noktadır. İşçi ve işveren teşekküllerinin bu hususta hissî mahiyetteki iddialardan ziyade, gerçek durumu ortaya koyacak rakam ve hesapların desteğine muhtaç olduğunu taktir ederek ona göre mücehhez bulunmaları lâzımdır.

«Bu düşüncelerle belirtmek istediğim nokta şudur:

«İçine girmiş olduğumuz toplu sözleşme, grev ve lokavt rejiminin gerek işçi ve işveren için ve gerek millî ekonomi yönünden faydalı olabilmesi kayıtsız şartsız olarak kendiliğinden gerçekleşecek tabiî ve kolay bir netice değil, hepimizden ayrı ayrı gayretler, tedbirler ve fedakârlıklar isteyen bir gayedir. Bu gayeye erişirken istihsal verimliliğini artırmaksızın ücret artışlarının ancak aldatıcı olabileceğini düşünmek işveren olarak, işçi olarak herşeyden önce bütün isteklerimizin sağlam teminatını ancak verimliliği artırıcı tedbirlerde aramak mecburiyetindeyiz...»

Başbakanın konuşması şöyle bitmiştir:

«Sermaye ve emek arasındaki âhenkli işbirliği, Hükümetimizin iktisadî ve sosyal alanlarda takibettiği millî refah politikasının ihtiyaçlara uygun ve kaynaklarımızı tam olarak değerlendirecek istikamette gerçekleşmesinin vazgeçilmez şartıdır. Meselelerimize ilmî ve objektif şekilde ele alacak bu gibi toplantıların ortaya koyacağı gerçeklerle bu işbirliğine yeni imkânlar açacağına inanıyorum...»

İktisadî Araştırmalar Tesisinin düzenlediği bu seminer, gerek mükemmel organize edilmiş ve yönetilmiş olması, gerekse konuşma ve tartışmalar bakımından, son derece başarılı geçmiştir. Altı gün içinde öğleden evvel ve öğleden sonra olmak üzere 12 toplantı yapılmış ve bu arada 4 ü ecnebi olmak üzere 14 ilim adamı seminere tebliğ sunmuştur.

Dergimizin gelecek sayılarında hepsi biribirinden değerli tebliğlerle yapılan konuşmaların tahlili yapılacaktır.

İktisadî Kalkınma Tesisini, memleketimizin bu en önemli meselesi üzerinde bu derece mükemmel ve başarılı bir seminer tertip etmiş olmasından dolayı tebrik ederiz.

Lâiklik inkilâbına Yeniden başlamak zorundayız

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR

İSTANBUL'DA Şişli camiinde cuma namazı hutbesini, dışarda hoparlörden dinliyoruz:

«Başı açık kadının bulunduğu yere Melekler gelmez. Kolları, bacakları açık saçık dolaşan kadınlar müslüman olamazlar. Onların yüzünden memlekette bet bereket kalmıyor.»

İstanbul'da Babıâli'de çıkan günlük bir gazetede şu demeye gelen yazılar okunuyor:

«Kanunlar, Şeriata uymalı. Şeriat bütün kanunların anasıdır. İslâm memleketinde Allah'ın emrettiği yapılmalıdır.»

Hizbüt-tahrir'in evlerimize dağıttığı beyannamelerde **«Hilâfeti yıkanlar kâfirlerdir; Hilâfet geri gelmelidir; Hıristiyan devletlerle dost olmak haramdır; İslâm devletleri Anayasası Kur'an ve Şeriattır; İslâm milletleri bir devlet altında birleşmelidir»** gibi saçmalar ulu orta yayılabilmektedir.

İzmir'de Türkiye Komünizmle Mücadele Dernekleri Federasyonu, kongresini yapmış. Yurdun her yerinde yüzden fazla şubesi varmış bu Derneğin. Hepsinde ayrı ayrı binlerce azâ kayıtlıymış. En muhafazakâr ve en millîyetçi olanlardan gidip görenlerin bile tüyleri diken diken olmuş. Korkunç kara kuvvet, meğer, bu derneklerin içinde ve etrafında toplanarak eskisinden daha güçlü, daha tehlikeli bir yayılma gücü kazanmış!... İl merkezlerinden ilçelere kadar şubeler açmışlar; şimdi köylere yayılmaktalarmış!...

Komünizmle mücadele lâf, paravana. Kara kuvvet ayaklanması karşısındayız ve buna devlet de yardım etmektedir. Oysa ki, hükümetin yapacağı iş, bu dernekleri kapatmak, kara kuvveti sindirip dağıtmaktı. Ne gezer!... Onlar hükümetin içinde yuva kurmuşlar; birgün Diyanet İşleri Başkanı, bir başka gün Kültür İşleri Müsteşarı devletin içinde kara kuvvetin yıkılmaz kaleleri olarak gözüküyor. Şimdi bir de Planlamaya sızdıklarından söz ediliyor. Anlatılan doğru ise, bu teşkilâta yeni Müsteşar olan zat, beş vakit namazında Müslüman bir adammış! Dairesinde başını kaşıyacak halde de olmasa, namaz vakti gelince odasına kimse giremez, namazını kılarmış. Planlamaya alınacak uzmanlar ve memurlar hakkında tahkikatın en önemlisi, adamın namaz kılan ve oruç tutan bir müslüman olup olmadığıymış!...

Bütün bunlar karşısında Ege'de İslâm sitesi olacak binanın Başbakanın eliyle temeli atılırken tekbir getirilmesi çok önemli, çok uyarıcı, daha önce de belirttiğimiz gibi, bir tehlike belirtisidir.

BİRİ komünizm, biri dinî irtica olmak üzere iki akım, Türkiye'yi korkunç şekilde tehdit ediyor. Bunları birbirine düşman sanmak, birini ötekisiyle yenmeye çalışmak hatadır. Karşısına gerici güçleri koyar ve Komünizmle Mücadele dernekleri kurarsanız, eğer komünizm güçlenecekse, o zaman mücadelesini bu dernekler vasıtasiyle yapar. Komünizmin dinci, mukaddesatçı kisveye bürünmesi, camilerde halka «Başı kolu açık kadınlar

gâvurdur»' dedirtmesi mümkündür. Öbür taraftan en gerici, hilâfetçi akımlar da, komünizmle birleşebilirler. Şimdiden toprakları dağıtmayı; dış ticareti, banka ve sigortaları devletleştirmeyi dinin emirleri gibi göstermeye başlamışlardır. **«Faiz ve murabaha haramdır; ama bunu Beytülmal** (devlet) **yaparsa değildir»** diye yazılar çıkmaktadır.

Biz, «Planlama Müsteşarının beş vakit namazında bir adam olmasına bir şey denemez; bu onun Allah'la kendi arasında bir iştir» görüşüne katılmıyoruz. Müslüman olmak namaz kılma demek olmadığı gibi, lâik olmak ta namaz kılmamak demek değildir. Bunu her halde ilk söyleyenlerdeniz. Ama bir dakikalık zamanını, Allah için dahi olsa, ayırmaya hakkı olmayan Planlama Müsteşarının — eğer doğru ise — iş zamanında namaz kılmasını vazifesine ve dine karşı işlenmiş bir kusur, bir günah sayarız. İslâmda Beytülmale hizmet, ibadetten üstündür; kılınmayan namazın Nafilesi vardır, sonra edâ edilir; fakat zamanında görülmeyen devlet işinin yerine getirilmesi pek mümkün değildir. Bir taraftan kendisi vazifeyi bırakarak namaz kılar ve öbür tarafta da Teşkilâta alacağı kimseleri namaz kılanlardan seçerse, böyle bir zatın yüksek mühendis olması, irticaı besleyen geri kafalı bir kara kuvvet temsilcisi olduğu şüphesini ortadan kaldırmaz.

DİN perdesi arkasında baş gösteren ve gün geçtikçe büyüdüğü ve geliştiği görülen, medeniyetçilik ve Batıcılık aleyhdarı gerici akımları üzerinde çok önemle durmamız ve kaygı ile derin derin düşünmemiz gerekir. Halkın oy'unu kaybetmemek ve kazanmak endişesiyle siyasî partilerin ve iktidarın bu akımlara karşı gelemeyip mecra vermesi ise, millî bir tehlike içinde olduğumuzu gösterir.

Atatürk inkılâplarının başı lâikliktir. Lâiklik yoksa Altı Ok'tan geri kalan hiç birinin değeri yoktur. Bundan dolayı bütün Atatürk inkılâplarını «Lâiklik» ilkesi etrafında toplayabiliriz.

Bu böyle olduğu halde, bugünkü durum inkılâplar bakımından, son derece hazin ve ümit kırıcıdır. Aradan, 40 yıl geçmiş; Türkiye bu süre içinde çehresi tamamen değişerek, çok ilerlemiştir. Ama kesinlikle iddia edebiliriz ki, bugün irtica ve kara kuvvet, 40 yıl öncesine göre, daha güçlü ve daha korkulacak hâl almıştır.

Gözleri havada, kulakları tıkalı ve palavracı aydın görünüşü bir yana bırakalım da gerçekleri bir bir önümüze koyalım:

1 — 40 yıl içinde yeni nesiller yetişmiştir. Bugün irtica asıl bu kuşakları sarmıştır. Oysa ki eskiden, yeni kuşaklar irtica'dan yavaş yavaş uzaklaşmaktaydı. Bu ters yönde gelişmenin sebebini araştırmalıyız.

2 — Bizim Türk köylüsü, Müslüman olmakla beraber, öteden beri taassuba karşıydı. Köyünde mutlaka cami olsun diye varını yoğunu vermezdi. Bugün, özellikle, yeni kuşaklarda fanatizm eskisinden daha yaygın ve kuvvetlidir. On hanelik bir köy bile cami istemektedir. Neden?...

3 — Devrimlerin etkilediği genç kuşaklar, ahlâk ve sosyal davranışlar bakımından eskilerle kıyaslanamıyacak kadar çöküntü, bir ideal buhranı içindedirler. Sebebi nedir?...

BÜTÜN bunların sebebi var: Lâiklik devrimini de, kopyacı fikre dayayarak, batılıların anladığı mânâda kabul ettik, ve uyguladık. Dinle dünyanın ayrılması Hıristiyanlık için söz konusudur. İslâmlık bir dünya dini olarak doğmuştur. Dini dünyadan ayırmak islâmlıktan ayrılmaktır. Şu halde bizde lâiklik, islâmlığın ilk doğuş ve yayılış devrindeki felsefesine inerek, bu devirlerden sonra temel niteliğini tamamen kaybetmiş, doğmalara bürünmüş, istibdat idarelerinin, zulüm ve haksızlıkların vasıtası haline gelmiş durumuna karşı yapılmış gerçek bir devrim olacaktı. Bütün Atatürk devrimlerini islâm olarak, islâm kalarak yapmamız mümkündü. İslâmlık, Hıristiyanlığın dinle dünyayı ayıran ve dünya işlerini iki ayrı otoriteye, iki hâkim sınıfa teslim eden ve sonsuz bir dünya buhranı doğuran temel inanışına karşı doğmuş ileri bir dindir. Peygamberimiz dinin ayrıca müesseseleş-

mesine ve ayrı bir sınıf eline geçmesine tamamen karşıydı. Bir din sınıfı olmayacaktı. Cemaat içinde akıllı, faziletli ve bilgili olanlar aynı zamanda dinin büyükleriydi. Peygamberimiz, sonraları kilise durumuna düşebileceğini düşünerek, Cami bile yapmak istememişti. Bizde Cami, ayrı bir müessese değil bir halk evidir. Halk orada toplanacağından vakti gelince namazını kılar; cuma ve bayram namazları dışında, ki bu namazlar halk toplanmasına vesiledir, her yerde ibadet edilir

İslâmlık dünya işlerinin idaresini akıl, meşveret ve halkın çoğunluk oy'una bırakan, doğuşunda lâik ve ileri bir dindir. Bundan dolayıdır ki doğuş ve yayılış devirlerinde biri Endülüs'te, ikincisi Bağdat'ta olmak üzere iki büyük medeniyet doğurdu...

İslâmlığın mutsuzluğu, Batıda Hıristiyanlığı yenememesi ve orada yayılamaması; geri Doğu halklarının dini olarak kalmasıdır. Peygamberimizin başlıca medeniyet merkezi olan İstanbul'un fethine okadar çok önem vermesi, dinini Batıya yaymak istemesindnedir. İslâmlığın kısa süren parlak devrinden sonra, ne duruma düştüğünü, istibdat unsurlarının vasıtası haline geldiğini, dondurularak geri bir Doğu dini haline konduğunu herkes bilir. Fatih'in İstanbul'u fethinden sonra bizim din adamlarımızın Bizans din adamlarını taklit ederek onlara benzeyen ayrı bir kıyafete bürünmeleri ve böylece halk önünde üstünlük kazanmlları, bir sınıf halinde uzuvlaşmalarının da başlangıcı olmuştur. Zaten daha önce de onlar, devlet idaresinde söz sahibi idiler. Fakat Yavuz'un aynı zamanda Halife unvanını almasından sonra ilim adamlarının idare üzerinde güçlü bir etken olmasına katlanmak istemeyen Saltanat; kendine bağlı, çıkarlarına göre fetva veren, dini ona vasıta kılan Ulemayi Rüsum yani resmi din âlimleri yarattı; ve gerçek din adamlarını tasfiye etti. Artık din, zulmün, istibdadın ve geriliğin emrine girmişti. Türk halkının Osmanlı baskısına karşı hürryiet hareketleri başta olduğu halde, bütün ilerici hareket ve fikirler din vasıtasiyle önlenyiordu. Osmanlı İmparatorluğunun çöküş devirleri baş gösterip, idaresizlik, zulüm ve baskı daha da şiddetlenince din Saltanatın imdadına yetişiyor; halkı Ülülemre (padişaha) kayıtsız şartsız itaate, uğradığı haksızlıklara ve sefalete tahammül etmeye, herşeyin Allah'tan geldiği ve bunun değiştirilemiyeceği inancına saplanmaya çağırıyordu.

Türk halkının ve hele köylünün Saltanat zamanında dine ve din adamlarına karşı şimdikinden daha kayıtsız kalması nedeni, dinin halk dışı bir devletin baskı ve zulüm politikasına âlet edilmiş olmasıdır. Devlete karşı beslenen düşmanlık dolayısiyle, onun vasıtası durumuna getirilen dine bağlılık, özellikle kendi dar çevresinde yaşayıp doğal sezgi gücünü henüz kaybetmemiş olan köy halkında fanatizm derecesine varmamıştı.

Doğu Mitingleri

DOĞU'DA mitingler düzenleyip ve bu bölge halkımızı ayaklandırmaya çalışanların Doğu-Batı düşmanlığını yaratıp körükleyerek bu vatana, bu millete ihanet etmekte oldukları kesinlikle söylenebilir. Öte yandan CHP nin şimdi Doğu dâvasını savunucusu rolüne girmekle mazisinin çok ağır hâtıralarını unutturma denemesinde başarı sağlayacağını düşünmek de çocukluk olur. Bu dâvayı ne Doğu-Batı, ne de şu parti bu parti meselesi haline sokmadan milletçe halletmeye mecburuz. Bu millî dâvamızın üzerine bugünkü iktidar gereği gibi eğilmiyorsa ve eğilmesi için mitingler yapmak gerekiyorsa bunun yeri her halde Tatvan, Van, Şirvan ve Batman olamaz. Niye bu mitingleri İstanbul'da, Ankara'da yapmıyorlar?...

Bu hareketlerin bu temiz ve Yurduna bağlı halkımızı zehirlemeye çalışanların başları altından çıktığına şüphe kalmamıştır. Onlara bu ateşle oynamamalarını tavsiye ediyoruz...

NOT : Doğu dâvası hakkında bize mektup yazan okuyucumuz sayın Necati Haksever'e gelecek sayımızda cevap vereceğiz...

ATATÜRK'ÜN lâiklik inkılâbı, dinin devlet baskılarına artık vasıta yapılmaması demekti; ve yalnız bu yüzden Türk halkının bu inkılâba can ve gönülden katılmasını sağlamak mümkündü. Felsefesi, islâmlığın dünya işlerini doğmalarla dondurulmuş hükümlerle idare etmeye karşı olduğuna, islâmlıkta ruhbaniyetin olmadığına, yani ayrıca bir din sınıfı bulunamıyacağına dayanan lâiklik anlayışı içinde bir inkılâp, kısa sürede Türk halkına maledilebilirdi. Hilâfetin kaldırılması kararı, ilim adamlarının desteğiyle alındı. Fakat lâiklik konusunda, yukarıda da değindiğimiz gibi, Fransız Büyük İnkılâbını örnek alan ve Atatürk'e fikrini kabul ettirme imkânını bulmuş olan bir iki aydınımızın etkisiyle böyle bir şeye lüzum görülmeden, şiddetli yasak kanunları konarak bu devrimin başariyle uygulanacağı sanıldı. Alınan sonuç tamamen menfi olmuştur. Yeni yetişen kuşakları irticaın sarmış ve gericiliğin kol gezecek duruma gelmiş olmasının nedeni, yaşadığımıız bu tarihî dönemin olayları içindl aranmak lâzımdır.

ŞİMDİ dâvaya yeniden başlamalıyız. İslâm dini, temel felsefesi bakımından kitapta yazılanlara, Allah'ın emirlerine ve Peygamberin kavline göre dünya ve devlet işlerinin idaresi dini midir? Yoksa bütün bunlar birer işaret, irşad sayılarak zamanın değişmesine göre değişebilecek şeyler midir? Lâikliğin çözümlenecek ilk meselesi budur. Eğer islâm dini, Hıristiyanlıktan ayrı ve ona çok üstün bir dünya ve medeniyet görüşü getirmekte ise bunun sebebi, biri din, diğeri de dünya olmak üzere iki ayrı otorite tanımaması ve bir dünya dini olarak hayatı doğmalarla dondurmayı ve idare etmeyi temel felsefesi bakımından reddetmesidir... İslâmlığın asırlarca skolâstik bir dalâlet içinde bırakılması, esasının öyle olduğu mânâsına gelmez. İslâmlık bir dünya ve devlet dini olduğu için Peygamber, ibadete ait esaslar ve dinin ahlâk prensipleri yanında birtakım kanunlar da koymuştur. Bu kanunlar Devlet Başkanı sıfatiyle idare ettiği halkın bulunduğu sosyal hale ve zamana uymaktaydı. Bu kanunların Allah'ın emri (Âyetler) şeklinde tedvin edilmiş olması, Kıyamete kadar her yerde ve her zamanda uygulanacakları demek değildir. Nitekim Zamanı Saadetlerinde Âyetlerden bir kısmı, kanunlar gibi, kaldırılmış; yani Neshedilmiştir. Eğer Peygamberimiz bugüne kadar yaşasaydı, çöl kavmini idare için konmuş bu kanunlardan belki hiç biri, yürürlükte kalmazdı.

Eğer islâm dini, bugün dahi aramızda yobazların, halifecilerin, şeriatçıların anladığı şekilde bir din ise, yani değişen dünyanın inkârcısı ise, o zaman bir medeniyet dini olamaz. Bunu söyleyenler, «Şeriattan başka kanun yoktur, herşey Allah'ın dediği gibi olacaktır» diyenler, islâma karşı gelen hainlerdir; kâfirlerdir. Türk milletini zorla dininden etmek isteyen bu geri, örümcek kafalı, kara ruhlu insanları, sade lâik olmadıkları için değil, dine karşı geldikleri için de cezalandırmak hakkımızdır.

Atatürk inkılâpları, ki temeli lâikliktir, bu kara ruhlu insanlara göre islâm dinine aykırıdır. Atatürk dinsizdir ve din düşmanıdır. Bunu şimdi açıkça yazıyorlar, söylüyorlar. Öbür taraftan «Dinler nedir?, İslâmlık nedir?» konularında en ufak bilgiye sahip olmayan bizim kopyacı ve sözde devrimci aydınlarımızdan bazılarına göre de islâm dini doğmatik, medeniyet dışı bir çöl dinidir. Batılılaşmamız için bu dini kendi haline bırakmamız lâzımdır. Medeniyet seviyemiz ilerledikçe zaten dinle olan bağlarımız da gevşeyecek, sonunda kopacaktır. Lâiklik devriminin uygulanmasında etkisi olduğu bilinen bu sakat görüş de, öte taraftan memlekette yobazları, halifecileri ve kara ruhluları besleyen ve geliştiren bir faktör olmuştur.

Susmak, hiç din bahsi etmemek neye yaradı? **«Her ne şekil ve suretle olursa olsun, memlekette dinî neşriyat yapılarak dinî bir atmosfer yaratılmasına ve gençlik için dinî bir fideliğin vücude getirilmesine»** (1) karşı olmamızdan ne çıktı?

---

(1) Hazreti Muhammed kitabını hükümet toplatmış; bunun sebebi sorulunca Matbuat Umum Müdürlüğü böyle cevap vermiş. (Fethi Tevetoğlu — Türkiye'de sosyalist ve komünist faaliyetleri, Sa.: 85).

Eğer böyle yapmak yerine dinimizin temel felsefesini kavrayan ve ona göre islâm dinine uyan bir lâiklik inkılâbı yapsaydık, aradan geçen 40 yıl içinde Türkiye'de bugün endişe kaynağı olan irticadan eser bile kalmazdı.

Yüksek İslâm Enstitüsü kurmak güzel şey... Ama bu Enstitü hangi temele dayanacak? Naklî mi yoksa aklî bir din midir islâmlık? Eğer kitabın yazdığı, Peygamberin söylediği şeyleri bir irşad, bir işaret değil de, bir emir tanıyan görüş bu Enstitüde hâkim olacak ve buna göre birtakım teviller yaparak bugünkü hayat ve medeniyet şartlarına dinin uygunluğu ispata çalışılacaksa, yakında bu Enstitülerin de kara kuvvetin sığınaklarından, ya da ilk karakollarından biri olması mümkündür. Yok; böyle değil de, Peygamberimizin, kendinden sonra dünyaya peygamberler çıkıp yeni hükümler koymalarına lüzum bırakmıyacak bir din getirdiği, bu dinin de akla dayanan bir medeniyet dini olduğu hakkındaki yüce dinimizin temel felsefesi bu Enstitülerin çalışmalarının kaynağı olacaksa o zaman, susarak ve susturarak kuvvetlendirdiğimiz irticaı kökünden yok etmek, mesele bile olmaz. Polisle, mahkeme ile değil; aklı ve vicdanları harekete getrimekle... O zaman Liselere de, üniversitelere de, hattâ mecburî din dersleri koymalı ve islâmın ne olduğunu genç kuşaklara olduğu gibi anlatılmalıyız.

Lâiklik inkılâbına yeniden başlamaya mecburuz.

Önce sosyal kapitalizm dönemini yaşamalıyız

Şevket Süreyya Aydemir'le aramızda, (İkinci Adam - İnönü) kitabı dolayısiyle, Temmuz sayımızda başlayan ve geçen sayıda devam eden tartışma okuyucularımızca ilgi ile karşılanmıştır. Arkadaşımız bize üçüncü bir mektup daha yolladı. Bu mektupla ona verdiğimiz cevabı da sütunlarımıza aktarıyoruz.

Şevket Süreyya'nın Mektubu

Ankara, 24 Eylül 1967

Hamdi Kardeşim,

9 EYLÜL tarihli mektubunu da aldım. Bana bu kadar ilgi çekici yazılar yazmaya ve beni ister istemez bazı düşündürücü şeyler okumaya zorladığın için teşekkürler. Son yazışmalarımızın biraz da derlenmesi ve sonuçlara bağlanması gibi olan bu mektubunu da dikkatle okudum. Allah gençliğini ve zindeliğini korusun. Beni dilediğin gibi bir türlü uyandırmazsan da, gene bana fırsat buldukça yaz... Olur mu kardeşim?...

Evvelâ hakkımdaki sabit Kanaatlarından birinin, ne de olsa düzelmesine sevindim. Evet, KADRO da dahi ben Karma Ekonomiyi esas aldım. Başka türlü de olamazdı. Gazi Osman Paşa mahallesindeki bakkalların, Toros'lardaki Yürüklerin, Hamidoların Selimoların cirit attığı Doğu dağlarındaki İzbe köylerin, yiyecek, içecek, yakacağından tutarak, okuluna, ilâcına kadar herşeyi düzenleyecek bir Devletçilik, akla yakın bir şey değildir. Hattâ böyle bir devletçilik şimdi Rusya'da bile yoktur. Sovyetler Birliğinde, Moskova'nın tükettiği canlı hayvan v et ihtiyacının bugün % 60 ının serbest müstahsilden alındığını belki sen de okumuşsundur. Ecdadımızın vatanı olan Altay dağlarında Kazakların, yahut Kırgızistan ve Türkmenistan ovalarında Kırgız-Türkmen kardaşlarımızın şimdi sürülere sahip olmaları, ancak zaruretlerin ve aklıselimin bir ifadesi olarak düşünülebilir. Sonra Moskova pazarlarında bile köylünün, şehrin hemen bütün köy mahsulü gıdaları serbestçe sattığını belki sen de dinledin. Hülâsa Türkiye'de elbetteki özel teşebbüs, özel sanayi, özel yetiştirme, özel ticaret, hattâ özel dış ticaret olacaktır. Ve bunun böyle olması benim arzu ve eğilimimin bir ifadesi değildir. Zaruret-i eşyânın daha doğrusu sosyal icapların tabiî bir neticesidir. TİP in «Dış Ticareti Devletleştirelim» şiarını ben daima aşırı buldum. Çünkü bizim ithalât ve ihracatımızda, dış ticaretin karakter tâyin edici ağırlık maddeleri, nihayet beşer taneyi geçmez. Niçin Devlet bir de sinameki ticareti ile uğraşsın? Biz sadece mevcut İhracat Birliklerini adam etsek ve onlara yeniden belki bir veya iki Birlik ilâve etsek, dış ticarette ihracatı, Komünizme filân gitmeden, hattâ bizzat özel tedarikçiye de yer vererek kontrol edebiliriz. İthalâtta ise bu daha da kolaydır. Nihayet belki 4 veya 5 kalem ile, Dev-

let-Belediyeler ve İktisadî Devlet Teşekkülleri mübayaalarının, hattâ Devleştirilmesi bile değil, düzenlenmesi - teşkilâtlandırılması, çok şeyi halleder. Bu konuda hattâ bazı kayıtlar koyabilecek bir Dış Ticaret Finansman Müessesesi - Bankası bile, çok şeyleri yoluna kor. Bunların tecrübe ve ihtisasları tekâmül edinceye kadar da, diğer karşılaşılacak meseleler, pekâlâ cevap ve organlarını bulurlar.

Ama bir Devlet düşün ki; Güney sınırlarında 100 milyonlarca liralık mal hareketlerini içine alan hayvan kaçakçılığına bile çare bulamaz. Halbuki her sınır köyünün merasında, her akşam başka başka sürüler, başka başka çobanlar ve o gece sınırı geçecek sürüler meydandadır. Ve bunların da böyle olduğunu, sınırdaki Karakol Kumandanından, Ankara'daki Başbakan'a kadar herkes bilir.

Hülâsa Dış Ticaret bizde, ne özel sermayedar, ne devlet sermayedarı değil, basit bir düzenleme işidir ve bu düzende pekâlâ herkes nasibini alabilir. Ama ben bir zaman, 34.000 liraya malolan bir kamyonun, meselâ bir «MAN» kamyonunun; muvazaalı faturalarla asıl ihtiyaç sahibine nasıl 120.000 liraya, hem de alıcılar sıra bekleyerek intikal ettiğini, bu işin içindekilerden dinlemiştim. Fakat bu, dinlediklerimin ancak onda biri, sen işlerin merkezinde olduğun için bildiklerinin nihayet binde biridir. Yani kardeşim, demek isterim ki, bu memlekette eğer:

— *Artık yeter! Bu düzenbaz, müsrif, kumarbaz ve kamunun ahlâkını bozucu, kamuya kötü misal olucu Özel Teşebbüsten illâllah!...*

diye bağıranlar varsa, onların sözlerine kulak ver. Çünkü bugün özel teşebbüs, hem de devletin himayesi altında, yani gayet hızlı bir orta sınıf, yahut burjuvazi yaratmak gayreti ile besleniyor. Bu Batı Merkantilizmi ile Sömürgeler ticareti devrinde yürürdü ama, şimdi Türkiye'de, ancak sosyal tezat ve çelişmeler yaratır. Çünkü şimdi yalnız aydın zümrede değil, dağ mahallesindeki vatandaştan, maden kuyusundaki işçiye ve Urfa ilindeki topraksız köylüye kadar, şayanı dikkat bir sezi uyanmıştır. Bu sezi, elbette ki bir Sosyalist şuur değildir. Hattâ bu vatandaşlar oylarını, hem de davul zurnalarla, daha bir müddet, belki Süleyman Demirel'e; yahut bu vatandaşlara her gün, filân cereyana katılanlarda ev bark, aile düzenin olmadığını, herkesin birbirlerinin karıları ile sokaklarda çiftleştiğini bağıra bağıra anlatan, çok gayretli, ama barut ve ateş hazırlayan vatandaşlara verirler ma, bu zemine ve bu desteğe katiyen güvenilmez. Meselâ yalnız bir Tefecilik röportajının, daha röportaj bitmeden, siyasî partilerden Karadeniz kıyılarındaki halk nümayişlerine kadar uyandırdığı dalgayı düşün. Demek ki, bizlerin oturup rahat sohbete daldığımız sekilerin, koltukların altından, artık başka türlü sular akıyor. Bu Sezi ise, ne Sosyalizm, ne Komünizmdir. Bu sadece sosyâl şuurun uyanış belirtileridir. Şuur öncesi bir Sezidir; ama sosyal bir Sezi'dir. Bu gibi uyanış çağları ise, en tehlikeli çağlardır. Çünkü bu kalabalıkların akımlarına mecra verecek partiler de yoktur ortalıkta. O takdirde de halk ruhunda hâkim olan, sadece bir kompleks, bir uyuyan potansiyeldir. Ama bu potansiyelin, yarın nereden, nasıl ve ne vakit, neler gösterebileceğini kimse bilemez. Kayseri'deki basit futbol maçı, Ankara'da veya İstanbul'da da olabilirdi. Ama Ankara'yı saran tepelerde oturan gecekondu halkı, bu şehir nüfusunun iki sene evvel % 64 ü idi. Şimdi artmıştır.

Hülâsa kardeşim; Tanrı bizi, aslını, mahiyetini bilmediğimiz ve bunları sahiplerinin dahi farketmediği, belki adlandıramadığı, şu sınıf öncesi sezilerden, bir bakışta hiç yok gibi görünen Sosyal refulmanlardan korusun. Ama bunu da diyemiyeceğim. Çünkü eğer bunları şartlar doğuruyorsa, onları ancak sosyal düzenlenme önleyebilir, yoksa tanrı değil... Bu sosyal düzenlenmenin adı, pekâlâ bir Sosyal Hukuk Devleti olabilir. Ama biz, o Sosyal Hukuk Devleti yönünde değiliz. Bu sebeple ve bence meselâ Ticaret - Sanayi Odaları ve Borsalar Birliği, üstüne kanlı pençe resimleri basılmış uydurma ve güya anti-Komünist neşriyat yapacağına, ev, sulama, donatım, sütçülük; satış ve saire gibi kooperatifler, teşekküller yapılması işlerine ön-ayak olsa, daha iyi eder. Ama bugünkü neşriyatı şu veya bu kaynaktan beslemek kolaymış; bunlar ise onlarca cazip değilmiş; onu bil-

mem. Fakat bana inan ki söz, o kırmızı pençeli kitapların değil, bu benim saydığım soğuk teşebbüslerindir.

Hem sana bir garip sezgimi söyleyeyim: Bu kanlı pençeli neşriyatı tüccarlar, özel teşebbüs sahipleri değil, daha ziyade ve Metin Toker'in Kripto dediği insanlar okuyor. İstersen incele. Neden mi diyeceksiniz? Onu konuştuğumuz zaman anlatırım... Eğlenceli olur...

KARDEŞİM; ben bu satırları, mektubunun sistemleştirilmiş bir cevabı olarak değil, bir hasbihal olarak yazıyorum. Ama sen de biraz havayı kokla. Meselâ bana kalırsa Zonguldak'a bir seyahat yap. Ama Hamdi Başar olarak yukarıda kalmadan. Arayacağın şey, Sosyal teraküm!er olmalı. Bir yazar olarak çok istifade edersin. Altta biriken ruhî unsurları ara. Şuuru ve müdevveni değil; topraktaki çimlenmeyi araştır. Sanıyorum düşündürücü bir gezi yapmış olursun...

Mektubunda üstünde duracağım diğer noktaları çizmiştim. Ama senin de o kadarını okumana vaktin yok. Onları başka zamana bırakayım. Fakat bir iki yerde temas ettiğin bir zemin üstünde bir teklifim olacak. O da şudur:

Türkiye'de Burjuvazinin, millî olmaya yönelmek isteyen sermayedarlığın (bence bu millîdir) doğuş devresine, şartlarına temas ediyorsun. Acaba şu biraz da israf ettiğimiz vakitlerimizi düşünerek, bu vakitleri faydalı bir inceleme yolunda değerlendiremezmiyiz? Eğer bunu yapabilsek, daha doğrusu sen daha çok imkânlara, kaynaklara sahip olduğun için, sen değerlendirebilsen, gelecek nesillere kalacak bir hizmet yapmış olursun. Bu iş:

«Türkiye'de Kapitalizmin inkişafı» işinin, hissî olmayan, ilmî, sistematik, objektif incelenmesi olmalıdır. Biliyor musun ki bu, çok önemli ve faydalı bir iş olur... Haydi davran. Hanımefendiye benim de hörmetlerimi arzet. Seni gece hayatından

biraz azat etsin. Evvelâ fikirlerini de otobüste unut. Sana bu büyük işinde hiç bir faydam dokunamaz ama, meselâ hiç değilse ve eğer istersem, planı beraber hazırlarız. Kitap tabiî senin eserin olacak. Çünkü ben ona hiç bir şey katamam. Nasıl, bu fikrimi yadırgadın mı? Ama elde böyle bir kitap olsa, sanıyorum ki bu tartışmalarımız bile hemen aydınlığa çıkar.

Haydi kardeşim, gayret. Bu kubbede bir hoş sada bırakmak iyi bir şeydir. Bu kitap senin eski eserlerinden ayrılacak: Bu kitapta şartların, olayların objektif ve materyele dayanan bir tetkiki ve kıymetlendirilmesi olacak. Bunda teklif, uyarı ve politika olmayacaktır. Kısacası bir etüd. Ama temele inen ve temel gelişmeleri arayan bir etüd.

Cevabını bekliyorum. Gözlerinden öperim...

Şevket Süreyya AYDEMIR

•

Cevabımız

İstanbul, 10 Ekim 1967

Şevket Süreyya Kardeş;

MADEMKİ biz yazışmalarımızı okuyuculara da duyurmıya başladık; senin bu üçüncü mektubuna da böylece herkesin önünde cevap vereceğim.

Herşeyi şimdilik bir yana bırakalım da, gel, seninle bir temel görüşte birleşelim:

Toplumlarda hiç bir müessese sosyal bir zaruretin çocuğu değilse yaşayamaz; ve yine bir zaruretin karşılığı olan hiç bir müessese zorla yıkılamaz, ortadan kaldırılamaz. Sadece şekil ve kalıp değiştirilebilir. Meselâ krallık, padişahlık, çarlık istibdadın kaynağı değildir, onlar var diye istibdat rejimi yaşamamaktadır. Fakat istibdadın sosyal bir zaruret olduğu toplumlarda krallar, padişahlar, çarlar yaşamaktadır. İstibdadı kaldırmak için krallığı, padişahlığı ve çarlığı kaldırmış memleketlerde onların yerine geçen Cumhurbaşkanlarının kral, padişah ve çar'dan daha kuvvetli istibdat yaptıkları görülmüştür.

İdeolojik ve doktriner formasyonun bakımından inancına uygun olduğunu sandığım bu kanuna göre, yasaklar koyarak ve baskılar yaparak, sosyal zaruretlerin doğurduğu müesseseleri kaldırmak suretiyle ihtilâller, devrimler ve reformlar yaparak bu zaruretlerden sıyrılmaya çalışmak, ışığı söndürerek eşyayı karanlıkta yok farzetmek gibi bir şeydir. Belki bu benzetişim fazla mübalâğalı ama, bu gibi davranışları, gösterdiği ârâzı ortadan kaldırmak suretiyle hastalığı tedaviye benzetirsek gerçekle daha uygun düşer.

Fizik kanunları kadar riyazi bir kesinlikle her zaman ve her toplum için doğru olan bu kanuna göre, meselâ Doğu illerimizde ağaların, şeyhlerin tasfiyesiyle sömürme ve sömürülme müessesesi kaldırılamaz. Çünkü bu müesseseler bir zaruretin ifadesidir. Ağa ve şeyh onun doğurduğu bir şeydir. Yine, meselâ, 34 bin liraya mal olmuş bir kamyonun 120 bin liraya satılmaması için satış fiatlarını dondurmak, yasaklar koymak, aracıyı ortadan kaldırmak hiç bir i y i l i k g e t i r m e z; aksine birtakım zararlar doğurarak fenalık yaratır.

BÜTÜN sosyal müesseseler (gelenek ve ahlâk da dahil) toplumun belirli bir halinin tzahürlerinden ibarettir. Bunların değişmesi, belirli halin değiştiğine alâmettir. Yasak kanunlariyle değiştirilmeleri mümkün ya da etkili olmamasına karşılık, devrim kanunlariyle buna imkân bulunabilir. Ancak devrimcinin önce sosyal müesseselerini değiştireceği toplumun belirli halini ve sosyal kanunları ve sonra da bu işi nasıl yapacağını iyice bilmesi şarttır. Böyle olmaz da zor kullanarak, ya da el yordamiyle sağa sola zikzaklar yaparak topluma istediği şekli vermesi devrimin ve devrimciliğin sonu demektir.

Kardeşim Şevket SÜREYYA;

BU TEMEL görüşte birleşmiş isek o zaman seninle aramızda çözümleyemiyeceğimiz, ortak bir sonuca varamıyacağımız hiç bir mesele kalmaz. Pardon; bir şeyi daha önce söylemeyi unuttum: Eğer toplumlara hâkim olan, belirli hallere şekil ve muhteva veren, gelişme ve gerilemelerine kaynak olan sosyal kanunlar (tarihî ve sosyal görüş) üzerinde de anlaşmış isek... Bir önemli nokta daha var: Türk toplumunun belirli halini, bu hale nasıl ve ne

Kel Başa Şimşir Tarak

ORDU Yardımlaşma kurumiyle İETT, bir ortaklık kurarak İstanbul'da Levent'ten Yenikapı'ya kadar yer altından yolcu taşıyacak bir metro inşasına girişeceklermiş! 300 - 400 milyon liraya çıkacak deniyor bu iş... Kim hesapladı, nereden buldular bu rakamı? Milyarın üstünde olacağına şüphe yok. Mutlaka lâzımsa fedakârlığa katlanalım, yapalım. Ama lüzumu yok; dâvayı çözümleyemez, şimdilik İstanbul'a metro yapmak... Yer üstünde çok daha az yatırımla yapılacak işler bitti mi ki, yer altına inmeye mecbur kaldık? İki milyonluk İstanbul şehrinin bütün trafiği aşağı yukarı tek bir cadde üzerinde toplanır, bu cadde de sık sık dar boğazlarla tıkanır. Durum böyle sürüp gidecekse metro yapmak hiç bir işe yaramaz. Metro olduktan sonra otomobilleri mi kaldıracağız?...

Buna düpedüz «Kel başa şimşir tarak» derler.

gibi yollardan vardığını iyice kavramamız ve bunda da mutabık olmamız mümkün olursa...

Şunu itiraf edelim ki, Türk toplumunun bugünkü halini hem az, hem de çok yönleriyle yanlış biliyoruz. Asırlar boyu bu millete söylenenler ve kabul ettirilenlere göre medeniyet tarihimiz 600 yılından başlar. Göçebe, cahil, geri kabile halklarından idik. Osmanlı devleti sayesinde köylere, şehirlere yerleştik; medenileştik. Kökümüzü Osmanlıya dayadığımızdan, bütün gururumuz ve şerefimiz bu devirdir. Hâlâ Tuna boylarında at koşturduğumuz, bütün cihanı dize getirdiğimiz övünmeleri içinde, mazinin özlemini çekerek yaşıyoruz. Milletçe daldırıldığımız derin kompleksten bizi Atatürk kurtardı; ve Türk'ün Osmanlıdan evvel Anadolu'ya gelip yerleşmesi sıralarında uzun asırlara yaygın bir medeniyet yolunda yürüdüğü tarihî gerçeğini aydınlatarak, bizi bu kompleksten kurtardı. Ama yine Osmanlı kalmakta devam ettik.

Bu konuya şunun için değindim:

Osmanlı baskısı altında uzun asırlar Türk toplumu, uzuvları kesilerek, sosyal zaruretlerin doğurduğu müesseseleri bir bir harap edilerek, bu baskıdan kurtulduğumuz ve Atatürk'ün sayesinde millî Türk devleti kurulduğu zaman asrın medeniyet kervanından tamamen ayrılmış ve asırlarca geri kalmış bir durumdaydı. Geçen mektubumda da belirttiğim gibi köküne kibrit suyu dökülen Türk burjuvazisi ancak millî devletimiz kurulduktan sonra yeniden dirilmeye başladı. İş Bankasının kuruluşunu başlangıç sayarsak 43 yıl, gümrük istiklâlimizi kazandığımız 1929'dan hesaplarsak 38 senelik bir hayatı var.

Millî burjuvazinin doğma ve gelişme tarihini yazmamı istiyorsun; ve bana yardım vadinde de bulunuyorsun. Şunu hemen belirteyim ki, bu benim, hattâ lütufkâr yardımını da düşünerek, tek başıma becereceğim bir iş değildir. Üniversitelerimiz, tarih kurumlarımız, varlıklı meslekî teşekküllerimiz, enstitülerimiz çalışmalıdır. Ben yapabileceğim kadarını, serpintili olarak, kitaplarımla ve Barış Dünyası'nda çıkan Hâtıra yazılarımla yaptım. Bu konudaki görüşlerimi de sana yazdığım ikinci mektubumda açıkladım.

Burjuva gelişmesi toplumumuzda çok olumlu sonuçlar vermesine karşı, bir (gecekondu-kapkaç) gelişmesi şeklinde olduğundan, bazı açılardan çok da zarar verdi. Senin de gayet doğru olarak değindiğin gibi, sade bir tek tefecilik röportajı yüzünden Karadeniz'de halk hareketleri doğmuştur. Elmalı'da devletin kururttuğu gölün yerine sahip çıkan toprak ağaları, ayaklanan köylüyü jandarma dipçiğiyle susturmaya çalışmaktadır. Tapu kanunlarına göre haklı gözükseler de, sosyal zaruret kanunlarına göre tamamen haksız olan bu toprak burjuvalarını, yarın jandarmaların bile kurtaramayacağından korkabiliriz. Ben sana katılarak söyleyebilirim: Halkta sosyalizm ve komünizmle asla ilgisi olmayan bir seziş uyanmıştır. Yığınların akımlarına karşı durulamaz. Çünkü bu, toplum bünyesinden, tarihin gidişinden, olayların akışından doğan yepyeni sosyal bir müessesedir. Bunu duymak, kavramak ve yasaklarla, baskılar-

la değil, yine sosyal müesseselerle karşılamak lâzımdır.

Ancak bu konuda senin Sivas - Kayseri maç fâciasını örnek olarak göstermene mâna veremedim. Gözleri başka âlemde olan bazı solcu yazarlar gibi mi düşünüyorsun yoksa? Bu maçta iki şehir arasında baş gösteren düşmanlık belirtileri, kapitalist gelişmenin doğurduğu modern anlamdaki sosyal tezatlara değil, kapitalizm öncesi Ortaçağ tezatlarına dayanır. Şehirler, bölgeler, köyler ve aileler arasında hâlâ yaşayan geri ve ilkel bir tezat, modern bir müessese olan futbol maçı dolayısiyle harekete gelmiştir. Neyse bu bahsi geçelim.

Bizde burjuvanın, Batıda olduğu gibi, en azından 4 asra inen bir kökü yoktur. Ancak 40-43 seneyi kapsar; ve biraz önce de söylemiştim, gecekondu-kapkaç şeklinde gelişmesini yaptığı, fırsatlardan faydalanarak haksız ve insafsız sömürmelerden kaynağını aldığı ve büyük ölçüde devlete dayandığı için, genellikle memleket şuurundan, hattâ sınıfsal şuurdan yoksun olarak dünyaya gelmiştir. Bu gerçeği görerek şimdi burjuvaya «Vay sömürücüler, vay hainler» diye hücum edip gelişmesini önlemek ve hattâ bu sınıfı yok etmek mi lâzım?

Mektubumun başında sözünü ettiğim sosyal zaruretler kanununa göre, doğan bu müessese toplumda belirli ve çok önemli bir fonksiyon yapmaktadır. Bunun yerine koyacağımız başka hiç bir müessese yoktur. Dış ticareti, büyük ticareti, sanayii, bankacılığı, sigortacılığı; nakliyeciliği; kısası ekonominin en büyük kısmını devletleştirmek, tarihi gidişe karşı işlenmiş bir cinayet olur; ve gerçekleşemiyecek bir hayâlden ibarettir. Bunu sen de pekâlâ kabul ediyorsun. Mektubunda realistçe bazı tedbirlerden de bahsetmişsin. Bu iş böyle olacaktır. Herşeyden önce devleti Kapıkulu'nun elinden kurtarıp islâh edeceğiz. Modern sosyal ve ekonomik devlet. Yalnız sosyal devlet kâfi değil, ekonomik devlet de olması lâzım. Elele vermiş iki başlı, iki yönlü hareket başlamalı: Karma ekonomi uzunca bir süre esas olacak. Herkes, her parti bu esasta birleşmeli ki kalkınma olsun. Yoksa ben sağda, sen solda (söz temsili) gittikçe ve çetin bir yolculuk sırasında «Şu yola gidelim, yok aksi şu yola gidelim» diye saç saça baş başa gelerek bindiğimiz arabayı durdurdukça hiç bir mesafe alamayız ve çökeriz. Sonra sosyal evrim prosesüsüne göre, olaylara ve olgunlaşmalara yine sosyal zaruret kanunlarını göz önünde bulundurarak yardımcı olmalıyız. Arabaya köstek koymamak ve yolunu kesmemek şartiyle her türlü fikre ve harekete mutlak serbestlik tanımalıyız. Birçok istediğimiz şeyler bu ortam içinde kendiliğinden olur.

Bak, meselâ, Vehbi Koç, Nejad Eczacıbaşı, kurdukları bir Eğitim Tesisine burjuvamızı ilgilendirmek, onların devamlı yardımını sağlamak için şehir şehir dolaşmaktadırlar. Eskişehir'de, Ankara'da, Konya'da, Adana'da ve başka şehirlerde iş ve para adamlarını toplayıp konuşuyorlar. Türkiye'de çocuklarımızın yarısına yakını istedikleri halde orta ve yüksek tahsil yapamı-

yor, bu yüzden fırsat eşitliği kurulamıyor, diyorlar. Vehbi Koç'a göre bilgi ve ehliyet, sermayeden daha değerlidir. «Fakir çocukları okutalım, yetiştirelim, hepiniz bize yardımcı olun; memlekette zenginler bu yöndeki vazifelerini yapmış olsun» diye konuşuyor.

Çoğunluğun sözünü ettiğin uyanışı karşısında azınlığın, burjuvanın da bir uyanışı başladı. Bundan çok sevinmemize ve ümide düşmemize hakkımız var. Burjuvadaki uyanış bizce henüz çok zaif olmasına, birçoklarının yürüdükleri yolda önlerini göremiyecek kadar gaflet içinde olmalarına rağmen, başlamıştır. Toplu sözleşmelerde Türk işvereni, işçisinin haklı ve kendisinin yüklenebileceği isteklerine seve seve katlanmaktadır. Meslekî çıkarlar dışında memleket meselelerine doğru eğilen örgütler kurmaya da başlamışlardır. Bir iktisadî Kalkınma Tesisi, bir İktisadî Araştırmalar Tesisi, bir Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti özel sektörün gönüllü olarak meydana getirdiği ve çalıştırdığı önemli kuruluşlardır. Demek istiyorum ki, sosyal zaruretlerin yarattığı yeni müesseseler, yeni davranışlar içine girmiş bir özel sektör varlığımız vardır ki, bunu milletçe kabul ettiğimiz karma ekonomi düzeni içinde korumak sağlı sollu herkesin vazifesi olmalıdır...

Kardeşim Şevket SÜREYYA;

BEN Türkiye'nin bu günden sosyalizm-komünizm (hoş bu ikincisinin kimse adını andığı yok ya) çatışması içinde çalkalanıp durmasını çok tehlikeli görenlerdenim. Sosyal ve ekonomik devlet anlayışı içinde kamu ve özel sektör el ele vererek, en kısa zamanda kalkınmamızın ilk merhalesini olsun başarıyla aşalım. Millî gelirimiz Yunanistan, Bulgaristan ve hattâ İtalya'nın seviyesine ulaşsın, bu gelirin — geri memleketlere özgü — çok farklı dağılımı mümkün olduğu ölçüde önlensin. Bu kavgaları sonra yapalım. Ama hepimiz bir prensipte can ve gönülden birleşmiş olarak: Herşey sosyal zaruret kanunları çerçevesinde, zor kullanılmadan olmalıdır. Ne halk ayaklandırmaları, ne askerî hükümet darbeleri, ne hileli politika oyunlariyle parti, zümre ve şahıs dikttaörlüğü; hiç birisine gitmeden ve bünyemize uygun gerçek demokrasinin yolunu bulup uygulayarak... Böyle gidişin bakalım sonu ne olacak? Eğer birgün gelir de, şimdi kamu ve özel sektörün el ve işbirliğine dayanan karma ekonomiden ayrılacaksak, meselâ bütün işletmeler ve işler özel sektörün eline, ya da devletin eline geçecekse o da bu yolla olacak; ve böyle olunca da herkes milletçe varılan karara, yani sosyal zaruretlere boyun eğecek.

Mektubunda Odalar Birliğinin komünizmle mücadele için kanlı pençeli kitaplar yayınlanmasına çatıyorsun. Belki hakkın var... Belki Odalar ve Odalar Birliği kooperatifçilik gibi konularda çalışarak daha yararlı şekilde komünizmle mücadele edebilir. Fakat kitap neşretmesinin de ne zararı var? Komünist dünyanın içyüzünü halka öğretmek fena mı? Eğer bunlar yanlışsa başkaları çıkar; düzeltir. Ben oldum olası iyisiyle, kötüsiyle, fikir hareketlerinin hiç bir zararlı tarafı olamıyacağına, aksine mermer üzerinde iz bırakır gibi müspet ve hayırlı etkiler yapacağına inananlardanım...

Kardeşim,

YİNE gevezeliğim tuttu; mektubum uzun sürdü. Ne yapayım ki kendimi adamakıllı sıkmasam ve bol da vakte sahip olsam, dokunduğum bu konular üzerinde sana yazdığım şu mektup en azından 500 sahife olurdu. Yine kurtuldun, haline şükret.

Sevgiyle gözlerinden öperim.

Ahmet Hamdi BAŞAR

Açık Oturum..

43. Oturum :

Ortak Pazar'a Girebilecek miyiz?

Oturuma Katılanlar : Biz — Tarihçi — İktisatçı — Sosyalist Aydın — Plancı — Ziraatçı — Sosyolog — TİP Lideri — Sosyalist Prof. — İktisatçı Prof. — İdareci

BİZ — 1964 yılında Ankara Anlaşmasiyle şimdilik aday olarak kabul edildiğimiz Ortak Pazara 5 yıl hazırlanacağız; eğer hazırlığımız biterse 5 yıldan sonra 15 yıllık bir geçiş dönemine gireceğiz; bu dönemi de başarıyla tamamlarsak Ortak Pazar'a tam üye olarak katılacağız.

Hazırlık döneminin 3 yılı geçti, iki yıl sonra, yani 1969 da hazırlığımızı tamamlayarak geçiş dönemine geçebilecek miyiz? Yoksa Anlaşma hükümlerine göre 5 yıl daha mı bekleyeceğiz? Geçiş dönemine iki yıl sonra girmemiz mi doğru? Yoksa 5 yıl daha beklememiz mi? Çünkü Geçiş döneminde birtakım mükellefiyelter altına gireceğiz. Gümrüklerimizi kademe kademe azaltıp dönem sonunda tamamen kaldıracağız; kotalar, tahditler filân da kalkmış olacak. Paramız da Ortak Pazar'da geçer akçe olmalı; yani konvertibl hale gelmeli. Sermaye ve işçi hareketleri de serbest olacak. Ortak Pazarın gayesi, bu sisteme katılan memleketlerin sanki bir tek memleketmiş gibi aralarında ekonomik ve sosyal ilişkilerini devam ettirmeleridir. Buna iktisadî liberalizm de diyebiliriz. Önce ekonomik birlik, arkasından siyasî birlik düşünülüyor.

Ortaklık camiasına karışma gücümüz yetip yetmiyeceği bir önemli konu; Türkiye'nin esas bakımından böyle bir ortaklığa girip girmemesi ayrı önemli bir konu. Ortak Pazara girmemizi heyecanla, şevkle karşılayanlar da var; bundan kaygı duyanlar da. Eğer Türkiye'nin şimdi bu meseleden daha hayatî başka bir meselesi yok denirse, hata edilmemiş olur. Bu böyle olduğu halde, ne Türk halk efkârı ve hükûmet; ne de Ortaklığa girmemizden sonra belki de durumları allak bullak olacak, iflâs edecek ya da işlerini bırakacak olan sanayicimiz ve tarımcımız bu dâvaya gereği önemi vermiyor. Hazırlık dönemindeki 3 yılımızın boşuna geçtiğini söylemek mümkündür. Ankara Anlaşmasını imzaladığımız günde yapmamız gereken çalışmalara henüz başladık. Bildiğiniz gibi son 19 - 21 Eylül tarihleri arasında İstanbul'da İktisadî Kalkınma Tesisi ile seminer düzenlendi. Bu Tesis, özel sektör kuruluşları tarafından meydana getirilmiştir. Bir yıldan beri çalışmaktadır. Bu semineri iktisatçı, sosyolog ve plancı arkadaşlarımızla birlikte takım halinde gidip izledik. Önce şunu belirtelim ki, seminer çok başarılı olmuştur. Bir hafta öğleden evvel öğleden sonra aralıksız toplanıldı; tebliğler dinlendi; tartışmalar yapıldı. Bütün ilgililer ve yetkililer seminerde idiler, ve görüşlerini açıkladılar.

Toplantılar Hilton Oteli'nin salonlarında yapılıyordu. Hemen her toplantıda en azından 70 - 80 kişi vardı. 130 - 140 kişinin bulunduğu zamanlar da oluyordu. Seminerin üzerimizde bıraktığı etki ne kadar mükemmelse, konuşmalardan vardığımız sonuç da o kadar ümit kırıcı olmuştur. Çünkü hemen hemen şimdiye kadar hiç bir şey yapılmadığı meydana çıkmıştır. Her konuşmacı yapılması gereken işleri ortaya atmıştır. Bunlara enerjiyle el konup başlanacak mı? Bu belli değil. Fakat neden bunlar 3 yıl sonra düşünülüyor da, Anlaşmayı imzaladığımız gün düşünülmüyor? Şimdi bugünkü Oturumumuzda, seminerde ortaya atılmış görüşlerin ışığı altında, bu konuyu aramızda görüşeceğiz. Sözümüzün başında da belirttiğimiz gibi, asıl konu Ortak Pazara girip girmemek, girebilip girememek şeklinde özetlenebilir.

TARİHÇİ — Usul hakkında konuşacağım. Konunun hayatî önemi olduğuna şüphe yoktur. Ancak Oturumumuzda ele alınıp tartışılabilmesi için seminerde ortaya atılan görüşlerin pek kısa da olsa bir özetini bilmek isterdik. Acaba buna imkân var mıdır?

İKTİSATÇI — Konu açık : Ortak Pazara girmemek artık düşünülemez. Girmişiz ve gireceğiz. Seminerde kimse girmiyelim demedi. Beliren endişeler, Ankara Anlaşmasına göre 5 yıllık hazırlık döneminde kendimizi Ortaklığa hazır duruma sokamıyacağımızda toplandı. Meselâ seminerin son gününde bütün konuşmaların bir özetini yapan Prof. O. Okyar, önümüzde kalan iki yıl içinde hazırlığımızı tamamlamamıza imkân olmadığını, zorunlukla daha beş yıl bekleyeceğimizi söyledi. Fakat bu ikinci beş yıl sonra da kendimizi hazırlamış olamayacağımızdan korktuğunu belirtti. Prof. Halûk Cillov, Prof. Aydın Yalçın da aşağı yukarı aynı görüşteydiler. Bu görüşe karşı, hazırlığımızı tamamlamamış da olsak hemen girmemizi isteyenler de vardı. Bunlara göre, bize böyle dıştan bir baskı olmaz, mecbur kalmazsak yine gevşer; ikinci beş yıl değil, daha birkaç beş yıl beklesek yine kendimizi Ortak Pazara hazırlayamayız.

Seminerde hazırlık bakımından şimdiye kadar yapılmış olanlardan ziyade, şimdiden sonra nelerin yapılması düşünüldüğünün ortaya atılmasıdır. Bunların da burada bir bir sıralanmasına lüzum yok; hattâ faydası da yok. Çünkü bütün bunların özeti şu: Ekonomimizi, sosyal ve idarî bünyemizi, her şeyimizi Ortak Pazar memleketlerine uydurmak ve benzetmek. Buna Ortak Pazara katılma hazırlığı demek te yanlış. Batılılaşma, Atatürk'ün açtığı yol. Bu yolu nasıl ve ne şekilde en kısa zamanda yürüyüp tamamlayacağız?

Bu nokta üzerinde biraz duralım:

Seminerde dâvanın böyle ele alınamaması bence doğru olmamıştır. Konu AET ye nasıl hazırlanabiliriz? diye değil, nasıl batılılaşabiliriz, nasıl içe kapalı bir ekonomiden dışa açık bir ekonomiye geçebiliriz? diye ortaya konmalıydı. Böyle olmadığı için konu sadece ekonomik yönden ele alındı. Hattâ İstanbul Sanayi Odası İkinci Başkanı sayın Ertuğrul Soysal, dikkat çekici kısa konuşmasında şunu dedi: "İstanbul'da sermaye şirketi ve adî şirket halinde kurulmuş modern sanayi işletmecisi 600 firmadır. Türkiye sanayiinin üçte birinden fazlasını temsil eden bunlar, Ortak Pazara girmemizden korkmazlar; rekabet şartları içinde yaşayacak ve gelişecek güçte ve durumdadırlar. Yeter ki onlara devletçe eşit şartlar sağlansın." Başka konuşmalarda da devletin daha birçok şeyler yapması istendi. Madem ki herşey, ya da çok şey devlettedir; o halde herşeyden önce devleti değiştirip yenilemek, baştan başa düzeltmek gerekir. Bu nasıl olacak? Tabii seminerde bunun üzerinde durulamadı. Sonra Ortak Pazara girerken, modern sanayi işletmeleri kurmuş büyük firmaları sermayedarları mı düşüneceğiz? Bunların dışında çoğunluk teşkil eden orta ve küçük sanayi erbabı,

hemen hemen bütün tarım işletmelerinin durumu ne olacak?

SOSYALİST AYDIN — İktisatçı arkadaş seminerin sadece çok kısa bir özetini verse de ayrıca mütalaasını bildirmese... Böyle giderse yalnız kendisi konuşacak, hiç birimize söz söyleyecek vakit kalmıyacak.

İKTİSATÇI — Mümkün olduğu kadar kısa keseceğim:

Seminerde beliren bence önemli bir nokta da teorisiyenlerle pratisiyenler arasında çeşitli konularda beliren görüş ayrılığıdır. Profesörlerimizin meselelerimizi realist açıdan kavramaları yetersiz olduğunu bir daha anladım. Meselâ, Türkiye Ziraat Odaları Başkanı, Söke'nin büyük çiftçilerinden yüksek mühendis Fahri Tanman, tarımda çok fazla olan nüfusun sanayi ve diğer çalışma alanlarına kaydırılması için köy sanayiine önem verilmesi hakkındaki teklifine hemen iktisat doçenti Gülten Kazgan ve iktisat profesörü Besim Üstünel itiraz ettiler. Neden? Çünkü bu sanayi kurulup yaşayamazmış! Buna yönelirsek, endüstriyel gücümüz zayıflar ve Ortak Pazarda rekabet edemezmişiz!

Bu, tamamen teorik bir iddia. Oysa ki İsviçre'de, Japonya'da, İsrail'de köylünün boş iş gücünü değerlendiren bu çeşit sanayi, o memleketler ekonomisinde önemli yer almış. Bizde de bu yolda az da olsa gelişmeler başlamış. Neden hemen olmaz diyorlar? İnceleme mi yapmışlardır? Gidip memlekette canlanan, hattâ ihracata yönelen bu sanayiin rantabl olmadığını ve endüstriyel gelişmemizi önleyeceğini mi anlamışlardır? Hayır; ortada böyle bir şey yok. Sadece teori bakımından kesin yargıya varmışlardır.

Bizde ilim adamı ile hayat adamı ayrı ayrı âlemlerde yaşıyor. Daha doğrusu ilim adamı kitaplarına gömülmüştür. Bence seminer her iki âlemi birbirine tanıtma ve yaklaştırma bakımından da bir başlangıç olmuştur.

PLANCI — Seminerde bulunduğum için, müsaade ederseniz, ben de birkaç söz söyleyeceğim.

Profesör Osman Okyar, Ortak Pazara katılmaktan ziraatimiz bakımından bir endişe olamıyacağını söyledi. Konuşulanların özetini yapıyordu Okyar... Demek bu noktada herkes böyle düşünüyor. Ziraat Odaları Genel Başkanı Fahri Tanman da aşağı yukarı bu görüşte. Kendisiyle yaptığım özel görüşmede, köylü fazla istihsale gidecek ama, malını satacak pazar bulamıyor, dedi. Köylümüz ve ziraatçimizle yaptıkları toplantılarda Ortak Pazar memleketlerinin 200 milyon insanına mahsullerimizi satabileceğimizden, memleket ziraati için büyük nimet olacağından söz ederlermiş. Ben bu görüşte değilim. Ortak Pazar sisteminde büyük kısmiyle sanayiimiz rekabet edemiyeceğinden, zarar göreceğinden korkuluyor da ziraat durumumuzdan endişe duyulmuyor; tersine buna çok ümit bağlanıyor. Oysa ki, bence, asıl tehlike ziraatte. Sanayi kendisini toparlar; Pazara intibak edebilir. Tabii bütün şartlariyle tam girebilirsek... Ham madde memleketiyiz ve elemeği bol ve ucuz... Yol ve enerji dâvası da çözülmüş ve çözülecek sayılır. Sermaye ve insan akımı da serbest olacak. Eğer vergi, mevzuat ve iktisat politikaları da Ortak memleketler arasında ayrıntılı olmazsa, ağır sanayi ve makine sanayii filân için diyemem ama, bu gibilerin dışındaki her çeşit sanayi için Türkiye başka Ortak Pazar memleketlerinden daha müsait. Belki küçük ve orta sanayi çöker; zaten bu çöküşü önlemek de doğru değil. Fakat ziraat için durum başka.

Türkiyede iyi-kötü sanayi inkılâbı başladı. Fakat hiç bir zaman, hiç bir yöniyle tarım inkılâbına girişilemedi. Nedenlerini uzun boylu anlatacak değilim. Bugün Türkiye'de maliyet hesaplanırsa, topraklarımıza bağlı olanlar kısmen müstesna, hiç bir tarımsal ürünümüzde dünya fiatlariyle rekabet edemeyiz. Seminerde de açıklandı:

Bizde bugün beher hektardan elde edilen gelir, Batı Avrupa memleketlerinden 3-4 misli, Orta Avrupa'dan 2-3 misli, Akdeniz memleketlerinden 1.5-2 misli düşükmüş. Öyleyse, Ortak Pazara girince ne olacak halimiz? Nasıl rekâbet ederiz?

Mesele tarımdaki maliyetlerimizi dünya seviyesine indirmek ve bu indirme ile kâr etmektir. Bugün dünya piyasalarında fiat monopolu kurabıleceğimiz kadar iklimimize ve topraklarımıza özgü ürünlerde bile kâr ettiğimizi söyleyemeyiz. Tütün ekicileri mi zengin olmuş bizde? İncir, üzüm, fındık üreten köylülerimiz refah içinde mi? Pancar müstahsillerimizi Ortak Pazara girdikten sonra şimdi olduğu gibi koruyabilecek miyiz? Bunlar böyle olunca her yerde her iklimde yetişebilecek ürünler için durum daha kötü. Tarım gelirlerini hiç olmazsa Ortak Pazar memleketleri seviyesine çıkarmanın yolu, çok geniş ölçüde bir tarım inkılâbına girişmekti.

ZİRAATÇI — Geçen ay "Endüstri mi, tarım mı?" konusu üzerinde yaptığımız Oturumda da söylemiştim: Tarım reformu çok güç bir iştir; randıman çabuk alınmaz; gösterişsizdir. Onun için bir hükûmet, bir Başbakan imkânını bulursa ayda altı fabrika kurdurabilir; iki yılda koskoca bir baraj yaptırabilir; ama, tarım reformu için hiç bir iş yapamaz. Cumhuriyet'ten bu yana tarımsal reform alanında yapılan devede kulak kabilinden bazı işlerin bile asıl köklü ve yapılması gereken tarafı değil, gösterişli yanı ele alınmıştır. Tarım reformunun lâfını herkes ediyor ama, bunun ne olduğunu bile bilmiyoruz desem hata etmemiş olurum.

BİZ — Köklü bir şey yapılmadığı belli ama, Cumhuriyet'ten bu yana aradan yarım asra yaklaşan zaman geçti. Tarım reformunun ne olduğu artık anlaşılmış olması gerekiyor. Siz bu fikirde değil misiniz?

GELECEK OTURUM :
Kalkınmamız Neden Yeterli Değildir ?

ZİRAATÇI — Üzülerek söylüyorum; değilim.

Size iki örnek vereceğim : Başbakan Süleyman Demirel, hemen her gittiği yerde, her yaptığı basın toplantısında, kalkınmada hedeflerden birinin her köye ışık, su, yol getirmek olduğunu söyler.

Peki, köy denilen toplulukların bizde neden ve nasıl kurulduğunu acaba araştırmış mıyız? Başbakanın bunu söylemesi için bunların oldukları gibi, oldukları yerde kalacağını kabul etmesi, başka bir şey düşünmemiş olması gerekir. Oysa ki köy, Türkiye'nin on binlerce parça bölgelere ayrıldığı, aile ekonomisi içinde ilkel bir istihsal düzeninde yaşadığı, pazara bağlı ekonomik münasebetlerin son derece az olduğu, ulaşım vasıtalarının ve yolların ilkel durumda bulunduğu, asâyişin ve devlet otoritesinin bulunmadığı devirlerde kurulmuş gecekondu topluluklarından ibarettir. Şimdi bu şartların hepsi değişti. Pazar için istihsal yapılacak; yani köy kalmayacak, ve yerlerine tarımsal işletmeler geçecek. Avrupa'da, Amerika'da köy kaldı mi ki bizde hepsine elektrik, yol, su ve diğer hizmetler getireceğiz diye on milyarlara mal olacak yatırımları düşünelim?

Tarım inkılâbının ne olduğunu anlamadığımıza değinen bir ikinci örnek vereceğim:

Türkiye Ziraat Odaları Genel Başkanı sayın Fahri Tanman sözünü ettiğimiz seminere sunduğu tebliğde bakınız ne diyor:

"Bazılarının iddia ettiği gibi insan gücüyle entansif ziraat yapmak ve böylece fazla insan gücünü az toprak kaynağına hazmettirmek, hür memleketlerde yapılan ve milyarlara mal olan tecrübelere rağmen müspet netice vermemiştir. Böyle davranışa girişilmesi halinde, yapılan ve astronomik rakamlara ulaşan yatırımlara rağmen insan başına düşen kazanç yine çok azalmış ve daha rantabl yatırımlarla açılan tarım dışı sahalara tarım sahasında aradığını bulamayan halk derhal kaymıştır. Yapılan

en realist davranış, tarım sahasında oyalanan halkımızın bir kısmını, rasyonel ve **rantabl tarım** dışı yatırımlar yaparak, başka sahalara aktarmak, ve ancak bunlar realize edilmeye başladıktan sonra tarım sahasına enfraüstürüktür yatırımlardan başka yatırımlar yapmaya başlamaktır."

Bunu Türkiye Ziraat Odaları Genel Başkanı söylüyor, ve sık sık da her yerde olduğu gibi, seminerde bu sözlerin bütün Türkiye çiftçilerinin ortak görüşü olduğunu belirtmekten geri kalmıyor.

Sayın Fahri Tanman'a meslekdaşım diyemiyeceğim. Kendisi yüksek mühendistir; Söke'de büyük çiftlik sahibidir; fakat tarımcı değildir. Kendisinde sezdiğim en büyük kusur, bu konuda herşeyi bildiği ve tarım politikasına yön verecek adam olduğu inancına saplanmış olmasıdır. Nitekim seminere sunduğu tebliğde de bunu göstermiş, darılmazsa söyleyeyim; çizmeyi çok aşmıştır. Bugün Türkiye'de bütün ekilen topraklardan gayrisafî alınan gelir ortalama hektar başına yaklaşık olarak 1300 liradan ibarettir, yani dönümde 130 lira. Bunun içine pamuk, fındık, üzüm, tütün, şeker pancarı gibi geliri fazla olanlar da girer. Hububat ziraatinde dönümden elde edilen gayrisafi gelir ortalama 50 liranın pek üstünde değildir ve topraklarımızın çoğu bu ziraate ayrılmıştır.

Şu halde tarım inkılâbının mânası, bizde dönüm gelirini ortalama 130 liradan 230 liraya, hattâ daha yükseğe çıkartmaktır. Bunun imkânı ve yolu vardır. Tanman'ın aksine olarak entansif ziraat yapılacak; çok insan çalıştırılacak; tarla ziraatinden bahçe ziraatine, mera hayvancılığından ahır hayvancılığına geçilecek.

Ama Cumhuriyet'ten beri hiç bir hükûmet, hiç bir iktidar bu işe girişemedi. Eğer girişseydi bugün Türkiye'de tarımda alacağımız millî gelir payı en azından iki misline çıkmış olacağından, sanayi de çok daha fazla gelişmiş; toplam millî gelir de belki iki misline vararak Türkiye kalkınmış memleketler arasına katılmış bulunacaktı.

SOSYOLOG — Ben en son söyleyeceğimi şimdi söyleyeceğim: Biz bu gidişle, bu halimizle Ortak Pazara giremeyiz; girersek oradan çok kısa bir süre içinde kendiliğimizden çıkmaya mecbur kalırız.

Ama, denecektir ki: "Girersek dış etkenler altında gidişimizi, halimizi değiştiririz." Bunun da imkânı yok. Topluluklar dıştan gördükleri baskı ile kendilerine gelmeleri için bir süre dışa, kayıtsız şartsız teslim olmaları, tâbi bir memleket durumuna düşmeleri gerekir. 18 ve 19 uncu Yüzyıllarda Batılı devletlerin sömürgesi olmuş memleketler bu bakımdan, kendi kabukları içinde yarı sömürge durumunda sözde bağımsız olarak yaşamış olanlardan şimdi daha avantajlı durumdadırlar.

Şu halde Ortak Pazara girmiyelim mi?

Vallah, orasını bilmem. Benim bildiğim memleketler arasındaki ortaklığın birbirine yakın ve eşit kültürler, ekonomiler arasında olabileceğidir. Altılar'ın hepsi böyle... Arada hazırlık dönemini yaşamaya lüzum görülmemiş, yani bize nazaran durumu daha uygun sayılmış. Yunanistan'la, girip giremiyeceği tartışma konusu olmuş Türkiye var. Hollanda, Danimarka, Lüksenburg, Fransa, Almanya, İtalya toprakları hep birbirine yapışık; kültürleri, ekonomileri, millî gelir seviyeleri birbirine yakın memleketler. Yunanistan ise yolun yarısını aşmış. Altılar'ın hepsinde millî gelir 1000 doların, Yunanistan'da 500 doların üstünde; bizimki henüz Yunanistan'ın yarısına yakın. Ortak Pazar konusunda Yunanistan'la aramızdaki fark yalnız millî gelirde değildir. Onun Hıristiyan kültürüne bağlı olması, Batı ile çok daha fazla ilişkisi bulunması, kuvvetli bir tüccar sınıfına sahip olması gibi farklar da var aramızda.

Ortak Pazar, sadece malların, paraların serbest girip çıkmasına mı dayanıyor? Hayır; aynı zamanda kültürlerin, beşerî

münasebetlerin kaynaşmasını, Ortaklığa giren memleket insanlarının istedikleri memleket ve yerde çalışmalarını, yerleşmelerini de öngörüyor. Bunun çeşitli faydası var şüphesiz... Meselâ bizim ticarî teşkilâtımız noksan, malımızı satmasını bilmiyoruz. Ama Yunanlılar bu işi çok iyi beceriyorlar. Gelecekler; bürolar, ticarethaneler, iş yerleri açacaklar; kendi adamlarını getirip çalıştıracaklar. Ya da Alman gelecek, istediği yerde fabrika açıp kendi adamlarını kullanacak.

Bunların lâfını etmek kolay. Bakalım bir uygulama olsun; farklı kültür, farklı sosyal bünye, politik ve etik birçok farklılıklar içinde ne meseleler çıkacak; ne kıyametler kopacak? Sonra Ortak Pazar memleketlerinin herşeyi birbirine benzemeli: Kanunlar, idare, sosyal tutum, vergi, ne bileyim daha birçok şeyler arasında uygunluk olacak.

Fikrimi özetleyerek sözü keseceğim;

Türkiye'nin Ortak Pazar'a girmesi, girebilmesi demek kendisini herşeyiyle bu memleketler seviyesine yaklaştırması ve uydurması demektir. Eğer, buna bize tanınan 5 yıllık hazırlık ve 15 yıllık geçiş dönemi içinde muvaffak olursak ne âlâ. Olamazsak giremeyiz ve girersek duramadan çıkarız, ya da ezilir kalırız.

TİP LİDERİ — Sayın Sosyoloğa teşekkür ederim. Biz de aynı görüşteyiz. Ortak Pazara katılması, Türkiye'yi uydu bir memleket durumuna getirecektir. Yalnız ekonomide değil, politikada da bağımsızlığını ve kazandığı gücü yitirmesi demek olacaktır. Sorunları derinliğine, realist açıdan ele alma bizim âdetimiz değil... Bir havaya, bir akıma kapılarak Ortak Pazara girmekteyiz. İngiltere girmek için uğraşıyor diye "Aman çok iyi ettik; bak İngiltere bile kapısında bekliyor" deyip sevinenlerden hiç birinin bu işte bizi nasıl bir sonun karşılayacağını düşünmediklerine ve belki de düşünme gücünden yoksun olduklarına şüphe etmiyorum.

BİZ — Sayın konuşmacıdan Ortak Pazara nasıl girebiliriz, açısından konuya girmelerini rica edeceğiz. Doktriner görüşlerini aramızda bir daha açıklamalarından yararlanamıyacağız, sanısındayız.

TİP LİDERİ — Güdümlü bir toplantı yapmanızdan da kimsenin yararlanamıyacağını sanıyorum. Uzun konuşacak değilim. Sayın Sosyoloğu desteklemek için söz aldım. Doktriner görüşlerimizi aranızda savunmak için değil.

Ortak Pazar, kapitalist yapının bir süre çöküşünü geciktirmek için vurulan payandalardan biridir. Bu oyunu düzenleyen el altından ve üstünden destekleyen Amerika'dır. Buraya sokmakla Türkiye'yi kapitalizmin çemberi içinde sıkıştıracağını umuyor. Aldanacak ve tepkisi çok şiddetli olacaktır. Bunu yaşarsak hepimiz göreceğiz.

SOSYALİST PROFESÖR — Sorunu ideoloji açısından değil de, salt ekonomik yönünden ele alırsak, Türkiye'nin Ortak Pazara katılmaktan umduğu faydadan çok zarar göreceğini anlarız. Gümrük indirimleri, malların serbestçe, tahditsiz ve gümrüksüz girip çıkması Türkiye ithalâtını Ortak memleketlere bağlaması sonucunu verecek; fakat karşılığında ihracatımızı o piyasalardan başkalarına satmak yolunu geniş ölçüde tıkayacaktır. Bundan hangi tarafın kazanacağını, hangi tarafın ise kaybedeceğini şimdiden kestirmemiz kolay değildir.

Endüstriyel malların gümrüksüz girmesine bizim sanayi dayanabilir mi? Bu konuda seminerdeki konuşmalarda önemle izlenmeye değer bir görüş ortaya atılmış: Denmiş ki, Türkiye sanayiinin üçte biri büyük ve modern kuruluşlar durumunda olduğundan dayanacaktır. Ortak Pazardan zarar görmeyecek sanayi, büyük kısmı ecnebi sermaye ile ilişkisi ve ortaklığı olanlardır. Devlet elindeki sanayiin mukavemet edemiyeceği, asıl zararın bu sektöre yükleneceği de söylenmiştir. Demek oluyor ki

Ortak Pazar, ecnebi sermayesiyle iş birliği yapmış olan bir avuç kapitalist zümrenin ekmeğine yağ sürecek; gerisi çökecektir. Bu durum Ortak Pazardan sonra Türkiye'de endüstriyel gelişmenin duraklayacağı ve gerileyeceği tehlikesinin kaçınılmaz ve önlenemez olduğunu gösteriyor. Bu kaybımıza karşılık Ortak Pazara şimdikinden daha fazla tarımsal ürünler satacağımız hakkındaki iyimser görüşler de gerçeklere uymamaktadır. Türkiye'de topraktan elde edilen gelirin Ortaklık memleketlerin üçte bir seviyesinde olduğu doğru ise, yapacağımız fazla ithalâtı karşılamak üzere tarımsal ürünlerin ihracatını çoğalttıkça zarar edeceğiz ve fakirleşeceğiz demektir.

Türkiye, bölgesel nitelikte bir serbest pazara katılmakla ekonomisinde bir çöküntüye kendini kaptıracaktır. Çünkü katıldığı Pazara göre ekonomisi çok geridir. Benzer ekonomik bünyede olanlar ve kuracağımız pazarlarla karşılıklı anlaşmalara girişmemizi önleyen bu sisteme katılmamızın her bakımdan aleyhindeyim.

İKTİSATÇI PROFESÖR — Ortak Pazara girmeye mecburuz. Bunun üzerinde tartışmayı yersiz ve yararsız görüyorum. Bence konuyu girelim mi girmiyelim mi değil, nasıl girebiliriz sorusuna cevap aramak şeklinde ele almalıyız.

Türkiye ihracatının yüzde 50 sini İngiltere ile birlikte Ortak Pazar memleketlerine yapmaktadır. Eğer bu Pazarın dışında kalırsak çok ağır gümrük ödenmesi gerekeceğinden mallarımızı bu memleketlere satmakta güçlük çekeriz ve zarar ederiz. Hele ortaklığa Yunanistan girdikten sonra .. Tütün, zeytin yağı başta olmak üzere birtakım ihraç mallarımız için bu piyasayı kaybederiz. Sanayi yönünden bazı zararımız olacaktır. İthalâtı ikame için kurulmuş kotalar ve gümrük duvarları arkasında yaşayan, maliyetleri ve fiatları dünya seviyesinden yüksek sanayi artık yaşayamaz. Fakat bunun yerine yaşayabilenler geçer ve bir yönden uğradığımız zararı bir başka yönden telâfi ederiz.

Fakat Ortak Pazara girmek için kendimizi hazırlayabilecek miyiz? Ben de bu konuda kötümserim. Ankara Anlaşmasını imzalayarak hazırlık dönemine girmemizden beri 3 yıl geçti. Bu dönemde biz, ithalâtı tahdit rejimini hafifletecek ve birçok kalemlerde de kaldıracak duruma girmeli, paramızın konvertibilitesini sağlamalı; ya da bu iki konuda çok ileri mesafe almış

Mavnacıdan Müdür

GALATA rıhtımından geçiyoruz... Denizcilik Bankasının bembeyaz, tertemiz boyalı, Marmara vapurunun rıhtım tarafındaki bodoslamasına büyük bir saç mavna durmadan çarpıyor. Denizin hafif dalgası yüzünden her çarpışta boyaları sıyrılıyor ve mavna da sarsılıyor. Mavnacıya: «İnsaf hemşeri, neye araya bir eski lâstik olsun koymuyorsun? diye çıkıştık. Meğer dertliymiş adam!...»

«— Haklısın bey, dedi; benim de yüreğim sızlıyor. Hem cânım gemiye hem de mavnaya yazık oluyor. Ama nideyim? Benim saç mavnanın rıhtım tarafında da lâstik yok. Vurdukça içim cız cız ediyor. Çok istedim, kullanılmış kamyon lâstikleri verin, dedim. vermediler. Bizim İdarede herkes keyfinde! bir defa olsun müdürün yüzünü görmedik. Gelse, sizin gibi buraları dolaşsa böyle şeyler olmaz elbet... »

Sordum:

«— Sen müdür olsan ne yapardın?»

«— Alimallah bey; bu işleri yarı para ile çevirir, gül gibi idare ederdim...»

Belki doğru söylüyor adam! Ne olur bir denemeli, onu müdür yapmalı. Fakat mavnacıyı müdür yaptık diyelim. O zaman müdürü ne yapacağız? Mavnacı olmaz ya!...

İyisi mi, herkesi yerinde bırakmaktan başka çare yok... Böyle gelmiş, böyle gider!...

olmalıydık. Durum 1967 de 1964'ten farksız, belki de bir miktar kötüdür. Kota sistemi kaldırılıp, paramızın resmî rayiciyle gerçek değeri arasındaki fark kaldırılmış, ya da önemsizleştirilmiş olmadan, iki yıl sonra hazırlık dönemi tamamlanmış ve ithalâtı yalnız gümrüklerle ayarlayabilecek duruma girmiş olduğumuza ortaklarımızı inandırmamıza imkân yoktur.

PLANCI — Geçiş devresine girer girmez ithalât tahditlerini tüm olarak kaldırmış olma zorunluğu yoktur sanıyorum. Gümrükleri indirir; fakat kota rejimini bir süre daha devam ettirebiliriz.

İKTİSATÇI PROFESÖR — Tahditleri bir süre devam ettirip gümrük indirimleri yapma, sistemin esasına aykırıdır; ve en çok bizim aleyhimizedir. Böyle bir zorunluk olması da Ortak Pazar'a girmeye hazır olmadığımızı gösterir. Zaten anlaşma hükümlerine göre tahditleri devam ettirme de kolay değildir.

Ya samimi olarak Ortak Pazara girmeye hazırlanacağız; ya da bu işi şimdiye kadar olduğu gibi ciddiye almayarak yan gelip yatacağız. Hazırlık devresindeki 3 yılı boşuna geçirdik. Biz bu Anlaşmayı imzalarken, Hazırlık döneminde elde edeceğimiz avantajdan başka bir şey de düşünmedik. Tütün, fındık, ve diğer iki kalem ihraç malımız için Ortaklıkta ithal kontenjanı, ve ayrıca da 175 milyon dolar kredi aldık. Sanki bunları elde etmek için bu Anlaşmayı imzalamışız. Ne yaptık bu 3 yılda? Baksanıza, bu konuda ilmî toplantı, yani İktisadî Kalkınma Tesisinin semineri bile şimdi yapıldı. Eminim ki bu toplantıda söylenenler de çabuk unutulacaktır.

Ortak Pazar Hazırlık döneminde bize bazı avantajlar sağlandı ama, Geçiş dönemine girersek birkısım mükellefiyetler de yükleyecek. Meselâ gümrüklerimizi indirmeye başlayacağız. Kotayı kaldıramamış ya da hafifletememiş, paramızı Ortak Pazarda resmî rayiciyle geçer duruma sokmamış olduktan sonra bu indirimler ekonomimizi, devlet Hazinesini sarsacak.... Nasıl kalkacağız bu yükün altından?

SOSYALİST AYDIN — Kolayı var. Ortaklığa baş vurarak Hazırlık dönemimizin daha 5 yıl uzatılmasını isteriz.

İDARECİ — O zaman iş biter ve bu ikinci 5 yılda hazırlığımızı tamamlayabilir miyiz?

SOSYALİST AYDIN — Olacak şeyi söyleyeyim: Hazırlığımıza bir miktar yardım daha koparmaya, belki 4 kalem ihraç malımızın yanı sıra bir iki kalem daha eklemeye, bu mallara ait ihracat kontenjanlarını çoğaltmaya çalışırız. Fakat sonra bu gidiş değişmez ve sürüp giderse, yan gelip yatacağımıza hiç şüphe etmiyorum. Beş yıl daha var ya önümüzde... Allah kerim... Bu, bizim değişmez huyumuz, geleneğimizdir.

BİZ — Müsaade ederseniz, hayli uzamış olan Oturumu kapatmazdan evvel, belirtilen görüşleri özetlemeye çalışacağız:

Ortak Pazara girmemize Sol kanat öteden beri karşıdır. Oturumumuzda sayın TİP Lideri, sayın Sosyalist Profesörün belirttikleri endişeler, uyarıcı olmakla beraber, tartışma konusu dışında bırakılmıştır. Ortak Pazara mutlaka girilecektir; Türkiye'nin Batılılaşması, kalkınması ve Batı seviyesine ulaşması için bu Ortaklığa katılmasından başka yolu yoktur. Sanırız ki bu görüşe, demin arzettiğim sosyalist konuşmacılar dışında olan sayın iştirakçiler tüm olarak katılmışlardır.

Ancak Ortak Pazara katılmanın ciddiye alınmadığı, aradan 3 yıl geçtiği halde Hazırlık döneminde esaslı bir şey yapılmadığı da genel olarak kabul edilmektedir. Bu noktada şüphesiz Sosyalist arkadaşlarımız da aynı kanaattedirler.

Ortak Pazara girmek için kendimizi nasıl hazırlayabiliriz?

Bu osruya bütün konuşmacıların vereceği cevap, yalnız ekonomik değil, idarî, sosyal ve kültürel bünyemizi Ortak Pazar memleketleri seviyesine yaklaştıracak büyük reformlara girişmek ve bunları başar-

mak sayesinde olacağında birleşmiştir.

Şu halde dâva, Ortak Pazara hazırlanmak değil; hızla kalkınmaktır. Şimdiye kadarki gidişi öteden beri tatmin edici, yeterli bulmadığımız bilinmektedir. Bugüne kadar aramızda yaptığımız kırkı aşkın Açık Oturumda hep bu meseleleri görüştük, tartıştık. Yalnız Açık Oturumlarımızda değil altı yıldır bu mecmuanın bütün sütunlarındaki yazıları da bu dâvamıza ayırdık. Bu çalışmalarımıza bundan böyle de devam edeceğiz.

Memleketin gerçek anlamdaki kalkınmasının kördüğümü henüz çözülememiştir. Yapılan işler çok yüzeyde kalan, biraz ferahlatıcı ve serinletici şeylerdir. Fakat asıl bünyede girişilmesi gereken reformlara henüz el bile dokunulmamış bulunmaktadır.

Üzüntü doğuran nokta, kalkınma hamlelerinde yürütücü gücün, yüzeyde kalmış ferahlatıcı ve serinletici etkenlerden gelmiş olmasıdır. Dileğimiz saman alevleriyle göz kamaştırma yerine, Türk milletinin ruhunda için için yanan ateşi keşfedecek ve bunu enerji haline getirip yaratıcı ve yürütücü gücü ortadan alacak bir döneme çok kısa zamanda kavuşmamızdır.

Bu günkü Oturumumuza katılmanızdan dolayı yazı kurulumuz adına sonsuz teşekkürlerimizi sunar ve Oturumu kaparız.

Tasarruf Bonoları

Tarık İsmet ERDEM

BİR hukukçu olmamakla beraber, hukuk ilminin mantık ile çok yakın bir ilgisi olmasının icabettiği kanaatındayım.

Tasarruf bonolarına ait ilk kanun Millî Birlik Hükûmeti ve hatırladığıma göre de sayın Ekrem Alican'ın Maliye Vekilliği zamanında çıkarılmıştır. Bir nevi iç istikraz mahiyetinde olan bu kanunun ortaya çıkardığı bonolar, faizleri ve analariyle beraber Hazineyi altından güç kalkılınır muazzam bir borçlanma ve külfete maruz bırakacağı pek basit hesaplarla besbelliydi. Sözüm ona, gûya tasarrufu sağlamak gayesiyle gelir sahiplerine kanun zoru ile verilen bu bonolar, bilhassa mahdut ve dar gelirli vatandaşlar için de tasarruftan ziyade bir külfet olmuştur.

Hâl böyle iken, vatandaş, tabii olarak, esasen ihtiyacına yetmeyen geliri karşısında elindeki bonoları birtakım açıkgözlere ne pahasına olursa olsun satmak zorunluğunda kalmıştır.

Son bir iki senedenberi bir spekülasyon mahiyetinde görülen Bono alışverişi üzerinde durulmuş ve nihayet geçen Temmuz ayı sonlarında kabul edilip Mart 1968 de yürürlüğe girecek olan tasarruf bonoları hakkında 930 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Henüz tatbikatında ne gibi zorlukları belireceği şimdiden bilinmeyen bu Kanun, hamiline ait olan Bonolarla nâma muharrer Bonolara belirli bir vergi de yüklemektedir.

223 Sayılı Kanunun yerini alacak olan yeni 930 sayılı Kanun, 223 ün altı - yedi senedir tatbikatından ortaya çıkan sakıncaları önleyebilecek midir, önliyemiyecek midir? Bunu zaman gösterecektir. Memleketin iktisadî ve sosyal şartlarına uymayan kanunların behemehal aksak yönlerinin belireceği tabii olmakla beraber, biz burada Kanunun iyi veya fena oluşu hakkında herhangi bir mütalâada bulunmayı yetkimiz dışında telâkki etmekteyiz.

Ancak, basit ve umumî malûmat sahibi bir kimsenin dahi bilmesi gereken bir husus varsa, o da çıkarılan kanunların spekülasyon bahanesi ile dahi olsa, her ne pahasına olursa olsun makable şumullendirilmemesi keyfiyeti hukuk ilminin başlıca esaslarından olmasıdır. Devlet, vatandaşa kanunla teminat verip vaadettiğini tekrar geri alamaz. Aksi takdirde devlet mefhumunun ciddiyetle kabili telif olabileceğini iddia etmek pek zordur. Devletin malî itibarı sıfıra iner. Teşebbüs sahibi vatandaşların insiyatifini baltalar ve neticede memleket kalkınmasına görünmeyen büyük zararlara sebep olur. Yakın tarihimizde henüz hatıraları zihinlerden silinmeyen 7 Eylül ve 8 Ağustos kararları diye anılan malî tedbirler makable de şumullendirildiği içindir ki, memleket kalkınmasında teşebbüs sahiplerini büyük güçlüklere maruz bıraktığından sonraki teşebbüslerde de haklı tereddütler yaratmış ve senelerce devam eden uzun bir atalet devresine sebep olmuştur.

Vatandaşın kendi devletine, ve onun çıkardığı, çıkaracağı kanun ve nizamlara inanması, güvenmesi şarttır. Bu şartı da yerine getirmek Devletin vazifesidir. Aksi takdirde, vatandaşın kanun ve nizamları ciddiye almaması gibi anarşik bir durum yaratılmış olur.

BELEDİYELERİMİZİN YAPTIKLARI YATIRIMLARI FİNANSE EDEN TEK MÜESSESE :

İLLER BANKASI

Şehirlerimizin, kasabalarımızın, hattâ köylerimizin imarı dâvası yalnız İller Bankasının cılız kaynaklariyle desteklenmektedir. Banka şimdiye kadar nasıl çalıştı? Şimdiden sonra ne yapacaktır? Dâvanın büyüklüğü karşısında İller Bankasını bugünkünden çok daha güçlü duruma getirmek ve bu hedefe en kısa zamanda varmaya çalışmak lâzımdır.

Yazan : Niyazi ACUN

İLLER BANKASI'nın kuruluş gayesinin ve kuruluşundan bugüne kadar memleket belediyeciliğine teknik eleman, ve yatırım alanlarında yaptığı olumlu hizmetleri yazmadan önce, Belediyelerimizin sınırları içinde yapmakla mükellef oldukları sorumlu kamu hizmetleri ve yükümlü bulundukları vecibelerin neler olduğunu özetlemek isterim.

BELEDİYELER NE İŞ GÖRÜR?

BELEDİYELER şehir ve ilçelerin, nüfuslarına göre ilçe sayılan yerlerin ve buralarda oturan halkın uygarlık ve beledî işlerini düzenlemek üzere kurulan mahallî örgütlerdir. Belediye hizmetleri çok yükümlü, çok yönlü ve çeşitli olmakla beraber, beldenin imarının bir plana göre yaptırılması, temiz tutulması, aydınlatılması, içme suyu temini, kanalizasyon yapımı, gazhane, mezbaha, hamam, çarşı, dükkân, otel yaptırılması, ekmek ve et gibi kamunun zarurî ihtiyaç maddelerinin sağlanması ve fiyatlariyle evsafının kontrolü gibi işler Belediyelerin başlıca vazifesidir.

Belediye hizmetleri, bir belde halkının mahallî işleri olduğu için, genel menfaat çerçevesine girer, ki bu halk ihtiyaçları ve sağlığının aksamadan başarılmasından belediyeler sorumludur.

Bizde belediye örgütü, ancak şehirin sınırları içinde kalan yerlere münhasır olduğu halde bazı memleketlerin "Commune" (Komün) denilen, şehir ve ilçe sınırları içinde kalan yerlerden başka bu sınırların dışındaki toprakları da içine alır. Böylece köy ve ilçenin yalnız içine değil, bağlı olduğu idarî bölge sınırına kadar olan araziyi içine alan "komün"lerin başında da Belediye Meclisince seçilen bir "Belediye Başkanı" bulunur. Bizde Komün karşılığı, köy kanuna göre bir "idarî şahsiyet" olan köylerdir ki, buralarda idare uzuvları, "köy muhtarları" ile "ihtiyar heyetleri"dir. Bununla beraber bizde nüfusu iki binden faz-

İller Bankası Genel Müdürü Dr. Jeolog Esat KIRATLIOĞLU

Karı - Koca Balosu

MÜTAREKE yıllarında İstanbul'da Türk hanımları da ara sıra balolara gitmeye başlamışlardı. Balo elbiseleri zarif çarşaflariydi. Kadınlarımızın balolara gidip dans etmeleri birçok kıyametlerin kopmasına sebep olmuştu. Başta «Tasviri Efkâr» gazetesi olmak üzere birçok gazeteler ateş püskürüyordu. Günün konusu olduğu için o zamanların çok satan Vakit gazetesi bir anket açmıştı; soruyordu: «Türk kadınları baloya gitmeli mi?» Verilen cevaplar çoğu kategorik olarak: «Gitmemeli» den ibaretti. Bir kısım cevaplarda da, «Gitsinler ama, dans etmesinler» deniyordu. Nihayet bir kaç kişi hem gitmelerinde, hem de kocalariyle dans etmelerinde sakınca görmemişlerdi. Hatırımızda yanlış kalmamışsa kadınlarımızın balolarda başkalariyle dans etmelerini isteyen kimse yoktu...

Bu ankete birisi de şöyle cevap vermişti:

«Türk kadınları evde kocalariyle başbaşa balo yapıp dans edebilirler!»

la olan köylerde Belediye de kurulabilir.

Belediyeler halkın seçtiği Belediye Meclisleri ve Belediye Başkanları tarafından idare edilen ve idarede muhtariyeti, yani gerek idarî, gerekse malî bakımlardan serbestliği olan örgütlerdir. Şu kadar ki, hükûmetin Belediye işleri ve örgütü üzerinde "idarî vesayet"i, sınırı kanunlarla belli edilmiş bazı kontrol hakları vardır.

BELEDİYE HİZMETLERİ

YUKARIDA belediyeyi târif ederken göreceği hizmetlerin bazılarına temas etmiştik. Bunlar gibi daha birçok işler belediye hizmetlerine girer. Bizim Belediye hizmetlerini, B e l e d i y e kanunumuz 76 fıkra halinde göstermiştir. (1580 sayılı kanun, madde 15). İlerleyen modern hayat şartları karşısında belediyelerin ifa edeceği işlerin finansmanı da çoğalmıştır. O sebepten belediyelerimizin geliri az olduğu için, birçok görevlerini yapacak malî kudrette değillerdir.

Belediye hizmetleri, sayılamıyacak kadar çoktur. Herkese açık olan yerlerin temizliğine bakmak, yenilecek ve içilecek ve kamunun sağlığı ile ilgili şekilde kullanılacak şeylerle bulundukları yerleri kontrol etmek, ve lokanta, gazino, kahve, meyhane, otel, sinema, tiyatro, bahçe, hamam gibi yerlerin sıhhîliğine bakmak; kasaplık hayvanların sıhhî salhanelerde kesilmesini sağlamak —bütçesi iyi olan belediyeler veteriner bulunduracak— ve belediye sınırları içindeki ulaştırma araçlarının sağlamlığını, sıhhîliğini gözetmek, trafik işaretlerini yapmak; yangınları önleyecek tedbirleri almak, motorize etfaiye kurmak; süprüntüleri toplamak, kaldırmak; içme suyu getirmek, suları sıhhî ve temiz tutmak; inşaat müsaadesini sorumlu bir mühendis ve mimar "İmâr kurulu" tarafından inceleyip vermek; beldenin harita ve planını yaptırarak en az beş yıllık bir imar programına bağlamak, sokakları ve meydanları plana göre d ü z e l t m e k, çocuk bahçeleri açmak; cadde ve sokakları aydınlatmak; ekmeğe, ete, mahrukata ve v.b. zarurî kamu ihtiyaç maddelerine âzamî fiyat (narh) koymak, bizim belediye kanunumuzda gösterilen görevlerin en esaslılarındandır.

Belediye sınırı içinde intizamın, Belediye kanun ve nizamları hükümleriyle yasakların yerine getirilmesi ve belediye nizamlarına aldırış etmiyenler hakkında para cezası kesilmesi ve toplanması, ve bu nizamlara göre suç teşkil eden hareketlerin izlenimi gibi işlerle ödevli bir de zabıta örgütü vardır.

Kanun Belediye hizmetlerini geniş tutmuş olmakla beraber, onların malî kapasitesine göre bu hizmetlerden bir kısmını bazı belediyeler için mecburî, bazıları için ihtiyarî yapmıştır.

Belediyelere yükletilen hizmetler her memlekette aynı değildir. Bizde devlete ait sayılan bazı hizmetler, meselâ nüfus kütüğünün tutulması gibi işler de Fransa'da Belediyelere verilmiştir. Buna karşılık, bizde Belediyelere bırakılan evlenme işlemleri, başka memleketlerde başka dairelere bı-

rakılmıştır. Böylece ekonomik ve sosyal işlere kamu makamlarının karışmasını uygun gören memleketlerde, Belediye hizmetleri geniş tutulmuştur. Buralarda Belediyeler, özel teşebbüse rakîp sayılabilecek şekilde işlere de girişirler. Buna "Socialisme municipal" veya "municipalisme" denir. Fransız Danıştay'ı, kamu menfaati ile ilgili haller bir yana, Belediyelerin özel teşebbüse rakîp olacak biçimde dükkân ve mağaza açmamaları hakkında kararlar almıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşında kamu menfaatlarının zorlaması ile Fransa'da bazı Belediyeler tanzim satışında bulunmak üzere kasap, balıkçı ve bakkal dükkânı açmışlar ve savaş sona erince kapatmışlardır.

Bizde de İstanbul ve Ankara Belediyeleri fiyat artışlarına mâni olmak üzere "tanzim satışları" yapmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sıralarında Ankara kasapları, Belediyenin verdiği narha rıza göstermeyince, Ankara Vali ve Belediye Başkanı rahmetli Nevzat Tandoğan, Hal'de kasap dükkânı açarak kamuya yararlı olmuştu.

Büyük şehirlerimizin yanı sıra "Et ve Balık Kurumu" da tanzim satışı için Belediyelere yardımcı olacaktı; fakat nedense bu kurum kuruluş gayelerinden bugün için çok uzaklaşmıştır.

Kanuna göre, Belediye "Beldenin ve belde sakinlerinin mahallî mahiyette müşterek ve uygar ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmî bir şahsiyet"tir.

İLLER BANKASI

BELEDİYELERİMİZİN kamu yararına olan çalışmaların aslında şüphesiz ki kolay ve basit işler değildir. O yüzden de İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana gibi büyük şehirlerimiz bile Belediye gelirlerinin çok olmasına rağmen, hâlâ kamu hizmetleri, meselâ yol, su, elektrik, kanalizasyon temizlik gibi işleri, hükûmetin ve İller Bankasının azamî derecede yardımlarına rağmen tamamlayamamıştır.

Büyük şehirlerimizin Belediyeleri bu derece yardım gördükleri halde işlerini tamamlayamazlarsa, diğer il ve ilçelerimizin belediyeleri nasıl yapabilirler?

İller Bankası büyük ve küçük bütün Belediyelerimizin yardımına koşmaya çalışmaktadır.

1945 yılında, 4759 Sayılı Kanunla (1933 yılında İçişleri Bakanı rahmetli Şükrü Kaya tarafından kurulmuş ve İçişleri Bakanlığına bağlı bulunan Belediyeler Bankasının yerini almak üzere) tüzel kişiliği haiz İller Bankası, memleket Belediyeciliğimizin kamu hizmetlerinde olumlu eserler vermelerine yardım amaciyle yepyeni bir hüviyetle örgütlenmiştir.

İller Bankası'nın memleket belediyele-

İller Bankası tarafından yaptırılan Gemlik Belediye Oteli.

rine ne gibi yardımlar yapmakta olduğunu öğrenmek üzere, 27 Haziran 1967 de Nevşehir Belediye Başkanlığından Genel Müdürlük görevine atanan Dr. Jeolog Esat Kıratlıoğlu'nu makamında ziyaret ettim.

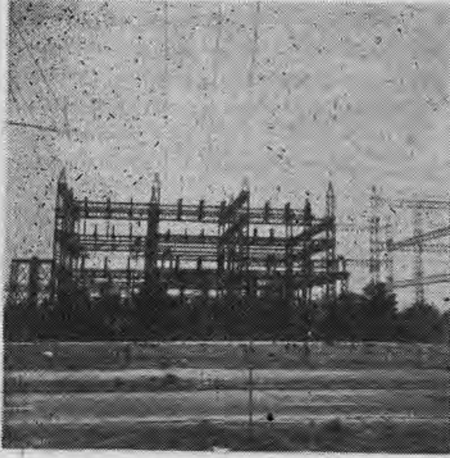
Avusturya'da Graz Üniversitesi Jeoloji Fakültesinden Jeolog olarak mezun olan 37 yaşındaki genç Genel Müdür, Bankanın çalışmaları hakkında önce kuruluş gayesini şu suretle nitelendirdi:

"— Bankamız; İl Özel İdareleriyle Belediye ve köy idarelerinin ve bu idarelerin kuracakları birliklerle adı geçen idarelere bağlı, tüzel kişiliği haiz olan veya olmayan ve katma bütçeli idare ve kurumların imar işleriyle ilgili konularla uğraşmak üzere kurulmuş olup, bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tâbidir.

"Kuruluşunda 100 milyon T.L. olan Bankamızın sermayesi, 6407 sayılı Kanunla 1954 yılında 300 milyon TL na çıkar-

tılmıştır. Bu miktar ihtiyaca cevap vermeyince, sermaye, 1959 yılında Bakanlar Kurulu karariyle 600 milyona yükseltilmiştir.

"1965 yılında 618 sayılı Kanunla sermayemiz 600 milyon TL olarak tesbit edilmiş; fakat artan ihtiyaçlar göz önünde tutularak gereğinde iki misline, yâni bir mil-

İkizdere hidroelektrik santralı.

yar ikiyüz milyon TL na çıkartılması için Bakanlar Kuruluna yetki verilmiştir.

"30.6.1967 tarihinde Bankamızın fiilen ödenmiş sermayesi 548.383.000 T.L. dır."

Belediyelerimizin yapmakla görevli olduğu işler, günün rayicine göre çok paraya ihtiyaç göstermekte olduğuna göre, bu miktarın da kâfi gelmediği kanısında olduğumuzu belirttik. Sayın muhatabımız bizi teyid ederek konuşmasına şu şekilde devam etti:

"— Görevimizi yedi bölümde izah edebilirim:

"A — İl Özel İdareleriyle Belediye ve köy idarelerinin ve bu idarelerin kuracakları birliklerle adı geçen idarelere bağlı tüzel kişiliği haiz olan veya olmayan ve Katma Bütçeli idare ve kurumların yapacakları mahallî kamu hizmetleriyle ilgili tesisler, yapılar ve diğer işleri vücuda getirmelerini kolaylaştırmak; şehir, ilçe ve köylerin kuruluş ve imarı yolundaki plan ve programların gerçekleşmesini desteklemek amaciyle bunlara kendi tüzüğünde yazılı esas ve şartlara göre kredi sağlamak;

"B — 3611 Sayılı Kanun hükümleri geçerlikte kalmak şartiyle, bu idare ve kurumların istemeleri üzerine harita, plan, proje, keşif ve etüdleri yapmak ve yaptırmak; idare ve kurumların vücuda getirecekleri tesis ve yapılardan mahallince yaptırılmasına imkân olmayan veya Banka tarafından toplu olarak yaptırılmasında fayda mülâhaza edilenler, İmar ve İskân Bakanlığınca kabul edilecek ana programlar içinde meydana getirmek;

"C — Bankadan alınan kredilerle yapılan işlerden 3611 sayılı Kanunla yapım ve denetlemeleri Bayındırlık Bakanlığına verilenler dışında kalanların imkânlarına göre fennî nezaret ve denetlemesini üzerine almak;

"D — A. Bendinde gösterilen idare ve kurumlara gerekli olacak makina, âletler ve edavat, gereç ve eşyadan temin edileceklerini bu idare ve kurumlara satmak veya kiralamak;

"E — Bu idare ve kurumların Banka aracılığiyle sigorta ettirmek isteyecekleri menkul ve gayrimenkul malları sigorta ettirmek;

"F — Tüzüğünde izin verilecek banka işlerini yapmak;

"G — Yukarıda belirtmeye çalıştığım ödevleri yapmak üzere her türlü araç ve malzeme temin etmek ve bu işleri için gerekli tesisleri doğrudan doğruya veya ortaklık suretiyle vücuda getirmek, bu konuda yapılacak işlere, gerekli görülürse, ortaklık etmek."

NEKADAR YATIRIM YAPTI?

SAYIN U. Müdür İller Bankasının kuruluşundan bu yana yaptığı yatırımlar hakkında da şu bilgiyi verdi:

"— Bankamızın kuruluşundan 1961 yılı sonuna kadar 1.287.428.717 liralık yatırımı gerçekleştirmiş bulunmaktadır.

"Planlı devreye geçiş ve ilk 5 Yıllık Kalkınma Planının uygulama yıllarını kapsayan fiilî yatırımların gidişi şöyledir:

		(1000 T. L.)
1962 Yılında	....	171.378
1963	"	189.954
1964	"	191.217
1965	"	221.428
1966	"	265.019
1967	" (6 Aylık) ...	152.753

"Yukarıda verdiğim izahata göre, Bankamız kurulduğu günden bugüne kadar harita, imar planı, çeşitli yapı tesisleri, içme suyu tesisleri, elektrik tesisleri ve çeşitli işler için 2.479.177.717,— liralık yatırım yapmış bulunmaktadır.

"Yıllık bilânçomuza göre, kârından vergi vesair masraflar çıktıktan sonra, geriye kalan sâfi kârın yüzde 50 köy gelirlerini arttırarak bunların kalkınmalarına yardım etmek için, köy tüzel kişiliği adına ve hesabına geçirilir. Her yıl bu hesaba geçen paralardan, o yıl kaç köyün faydalanacağı, Genel Kurul tarafından kararlaştırılır.

"Kuruluşundan bugüne kadar Bankaca köy kalkınma payı olarak 2365 köye 56.666.859,64 T.L. ayrılmıştır."

Sayın Esat Kıratlıoğlu Bankanın teşkilâtında önemli bir yeri olan Bölge Müdürlükleri hakkında da şu bilgileri verdi:

"— Bölge Müdürlüklerimiz, Bankamızın rasyonel çalışmasını yerinde sağlaması bakımından çok önemlidir. Yurdumuzun her tarafında yaptırılmakta olan çeşitli yapı ve tesislerin Kanun ve Tüzüğündeki yargılar dahilinde teknik kontrol, denetim ve bakımlarını yapan 15 kontrol bölgemiz vardır. Bu bölgelerde gereği kadar Y. mühendis, mühendis; yüksek mimar, sürveyanlar bulunmaktadır. Bölge merkezleri şu illerimizdedir: İstanbul, Bursa, İzmir, Antalya, Ankara, Samsun, Adana, Elâzığ, Diyarbakır, Erzurum, Trabzon, Konya, Kayseri, Van ve Eskişehir."

İLLER BANKASI, kuruluşundan bu yana yurt belediyeciliğimizin kamu hizmetlerini ifası bakımından kendisine düşen ödevlerini başarmış ve başarmaya da hızla devam etmektedir.

Bankanın laboratuvarlarında içme sularımızın analizlerinin yapıldığını ve bu analizler sayesinde suların kalitesinin tâyini, suyun agresifik veya taş yapıcılık niteliklerinin olup - olmadığı ve su borularının toprak erozyonuna karşı dayanıklığının ölçüldüğünü anlatan sayın Esat Kıratlıoğlu, 1953 yılından sonra Belediyelerimizin elektrik istihsallerinin yetişmediğini, birçoklarından dizel santralları ile hidro-elektrik santralleri kurduğunu ve bunların için de Defne - Harbiye (Hatay), Siirt - Botan, Ceyhan - Maraş, Göksu - Konya, Tortum - Tev, Kovada 1., Gediz - Kayakköy, Rize - İkizdere ve Sızır - Kayseri bölge santrallerinin yapıldığını sözlerine ekledi.

İstanbul şehrine, Banka, azamî yardımlarını yapmış ve yapmaktadır. Bu yaz İstanbul gecekondu bölgeleri Banka tara-

Gıda ve Yakıt Bakanlığı !..

CKMP Genel Başkanı sayın Alparslan Türkeş, geçen ay Doğu illerinde yaptığı propaganda konuşmalarında, bu bölge halkının gıda ve yakıt sıkıntısı çektiğini görerek: «Bu dâvanın halli için bir Gıda ve Yakıt Bakanlığı kurulmalıdır» demiş. Ne kadar meselemiz varsa o kadar bakanlık olmalı, doğrusu... Köy dâvamız, Köy Bakanlığı kurulmasından sonra mutlu bir çözüme kavuşmadı mı? Dış ticaretimiz için de bir yeni bakanlık lâzım. Ticaret filomuzun gelişmesi için D. Ticaret Bakanlığı lâzım. Ticaret filomuzun ancak bir Deniz Ticaret Bakanlığı kurulursa kurtulacağına dair birçok teklifler var. Mademki memlekette bir gıda ve yakıt dâvası vardır; elbet yeni bir bakanlık olmalı. Birçok genel müdürler, teftiş kurulları, müşavirler, bölge teşkilâtı, binlerce memur bu işte çalışmalı.

Ama diyeceksiniz ki, ne olacak sonunda bu iş? Gıda ve yakıt maddelerini fazla üretmek, fiatlarını ucuzlatmak, halkı bunları alabilecek güce kavuşturmak için mi çalışacak bu Bakanlık? Yok canım; bunların hiç biri olmayacak. Olacak derlerse lâftır. Asıl maksat, kadroyu genişletmek, Kapıkulu ordusuna yeni geçim yolları açmak. Eski Maarif Nâzırının söylediği gibi, yeni Bakanın eğer gıda ve yakıt dâvasını başından atabilirse pekâlâ Bakanlığı mükemmel surette idare edebileceğine şüphe yoktur...

fından yaptırılan elektrifikasyon ve içme suyu tesislerini hizmete açmıştır. Ayrıca, İstanbul'un Anadolu yakasındaki 7 Belediyenin ortak olarak kurdukları "Kartal ve Havalisi İçmesu Birliğinin" temeli atılmıştır. 40 milyon lira sarfiyle yapılacak olan içmesu tesisleri sayesinde, yıllardanberi yeteri derecede içme suyundan yoksun olan Kartal, Pendik, Tuzla, Maltepe, Küçükyalı, Yakacık ve Darıca bölgelerimiz, Genel Müdürün ifadelerine göre, önümüzdeki yıldan itibaren bol suya kavuşacaklardır.

1969 yılı sonuna kadar memleketimizde içmesu, elektrik, harita ve imar planı yapılmamış bir tek Belediye kalmaması i' Banka; bütün gücüyle çalışmaktadır.

YURT Belediyelerinin halklarımızın kamu ihtiyaçlarını temin edebilmek için İller Bankası ile nasıl bir işbirliği yaptıklarını, Genel Müdürün verdiği izahattan anlamış bulunuyoruz.

İller Bankasının sermayesinin bugünkü miktarının çok üstüne çıkılması lâzım gelmektedir. Belediyelerimizin çok ihtiyaçları karşısında bugünkü sermaye nasıl az ise, Bankanın personel sayısı da azdır.

Yalnız İller Bankasının sermayesinin ve personel sayısının arttırılmasına paralel olarak da, 1930 yılında yürürlüğe girmiş olan 1580 sayılı Belediye Kanunun da behemehâl değiştirilmesi zamanı gelmiş ve hattâ geçmiştir. Hükûmet, Belediyelerimizin gelir ve tasarruflarını artırmak maksadiyle yeni bir Belediyeler kanun tasarısı hazırlamış bulunmaktadır. Eğer tasarı Meclis ve Senato'dan kuşa benzetilmeden çıkacak olursa, hem İller Bankası ve hem de Belediyelerimiz geniş iş yapma imkânlarına sahip olacaktır.

Belediyelerimizin bütün ümitleri, İller Bankasında ve yeni hazırlanan Belediyeler Kanun tasarısının kanunlaşmasında toplanmıştır. Yeni kanun, Belediyelerimize ve İller Bankasına Avrupaî Belediyecilik anlamında hayat getirmesini temenni ederiz.

Duyduklarım ve Düşündüklerim

Dr. İlhami MASAR

Taksim Gezisinde Kuru Ağaç

BELEDİYE Bahçeler Müdürü sayın Haşmet Aytaç'dan bir mektup aldım.

Taksim gezisindeki yarısı kuru ağaç hakkında "Barış Dünyası"nda yazdığım yazıyı okuduğunu ve mevzubahis ağacın kuru dallarını kestirdiğini yazmak lûtfunda buluyor.

Gittim baktım. Hakikaten ağacın kuru dalları gitmiş ve ağaç yemyeşil olmuş.

Sayın Haşmet Aytaç'a alâkasından dolayı teşekkür ederim.

Şehir Suyu

BİR DAVETTE beni İstanbul Sular Umum Müdürüne takdim ettiler. İkimiz de çakırkeyf idik, şakalaştık.

Bana dertlerini ve problemlerini izah etti. Burada bu izahat ile okuyucularımın canını sıkmak niyetinde değilim. Kısacası şu:

Su ücretleri düşük olduğundan eldeki para ancak carî masraflara yetiyor ve tesisatı yenilemek imkânı bulunamıyormuş. Meselâ borular çürümüş, yenileri için para yokmuş.

Hükûmet ise, siz sosyal ucuz hizmet yapmakla mükellefsiniz, diye ücretlerin artırılmasına müsaade etmiyormuş, fakat para yardımı da yapmıyormuş.

Peki, beyefendi dedim, bir boru patladığı zaman, iki saat kadar su kesilecektir. Kovalarınızı doldurun diye halkı haberdar edemez misiniz?

Umum Müdür, ediyoruz, dedi.

Radyo akşam haberlerinde ve ekseriya, su geldikten sonra felâketi ilân ediyor.

Ne olur boru patlar patlamaz, bizzat telefon açıp Radyo Müdürü ile konuşsanız ve Radyonun müzik yayımını kesip fasılalarla şehrin susuz kalacağını ilân etmesini temin etseniz olmaz mı?

Telefon Taksitleri

İSTANBUL'da telefon ücretleri Haziran ve sene başında olmak üzere iki taksitte ödenir.

Fakat İdare bu işi bir türlü yoluna koyamamıştır.

Ödeme ihbarnameleri üç ay teehhürle yollanır ve ondan sonra nefes almaya vakit bırakmadan telefon cıp diye kesilir.

Bu geç kalma dolayısiyle İdare yüz binlerce lira faiz zarar eder.

Söylendiğine göre memurlar fazla mükâleme ve şehirlerarası konuşmaların faturalarını hemen çıkarmaya çalıştıklarından normal taksitlerle uğraşmaya vakit bulamıyorlarmış.

Hem müşteri hem de İdare'nin rahat etmesi için tavsiyem şudur:

1 — Normal taksit olan ikiyüzellişer liranın otomatik olarak Haziran ve Aralık'ta ödenmesi usulü konsun.

2 — Fazla mükâleme ve şehirlerarası faturanın her ay çıkarılmasından vazgeçilsin ve bunlar sene sonunda bir kere de tahsil olunsun!

Tekel İdaresinin Dikkatine

Tekel Cevizli'de sigara fabrikası ve tütün depoları tesis etti ve bu esnada Orhantepe üzerindeki evlere çıkan asfalt yolun iki tarafındaki hendeklere toprak doldurdu. Sıra ağaçların yol tarafına da dikenli tel çekerek yayalara yürüyecek yol bırakmadı,

Halk dört senedir belki yüz kere müracaat etti. Fabrika müdürüne yazdı, inşaat mühendisine yazdı, umum müdürlüğe yazdı, başmüdürlüğe yazdı. İdare ben köş dinlemişim diyor ve hiç tınmıyor.

Yine kış geldi, şoseyi yine sel basa-

cak, halk geçmek için yine paçaları sıvayıp kunduraları çıkaracak.

Bu iş yirmi işçi yevmiyesi ile yapılır. Tahsisat yoksa depoların önünde daima uyuyanlar seferber edilebilir.

Ben kışın bazen Orhantepe'ye giderim. Otomobilim var, yalnız tekerleklerim ıslanır. Zavallı yayan yürüyen vatandaşlara acıyorum. Ne olur Tekel İdaresi de artık insaf etsin. Dört senedir çekilen yeter!

Kamplar

DEVLET müesseseleri, mensupları için deniz kenarlarına yazlık kamplar kuruyor. Bu sosyal bir hizmettir ve yapılmalıdır.

Devletin parası vardır. Her semtin en iyi plâjlarını icabederse milyon vererek satın alıyor, etrafına dikenli tel çekiyor ve içeri yabancı sokmuyor.

Son zamanlarda bankalar ve özel teşebbüs fabrika ve müesseseleri de aynı yolu tuttular. Onlar da yazı geçirmeye gelen mensupları bir az da eğlensinler diye şehirlerin yakınındaki halk plâjlarını işgale başladılar.

Bu iş bu şekilde devam edemez. Marmara denizinin, Ege'nin, Akdeniz'in ve Karadeniz'in, şehirlerden uzak, sahillerinde çok güzel kumsal plâjlar vardır. Kampları oralarda tesis etmek ve şehir civarını imtiyazlı müesseselerde çalışmak mazhariyetinde olmayan zavallı vatandaşlara bırakmak lâzımdır.

Kamplar işini ne olur alâkalı vekil bir tetkik etsin. Meselâ Haydarpaşa banliyösünü gezsin. Deniz havası bile alamayan varlıksız halka herhalde o da acır.

Karayollarımız Ve Karayolları Haritası

Karayolları İdaresi memleketimizin en iyi işleyen kuruluşlarından biridir. Hele son defa Amerika'dan 50 milyon liralık makina sağladıktan sonra önemli başarılar elde etmişdir. Yollarımızın çoğu daha asfaltlanmamıştır ama, biraz toz yutmak pahasına, pekâlâ geçit imkânı vermektedir.

Geçenlerde Batı Karadeniz sahillerinde bir otomobil gezisi yaptım, Amasra'dan Akçakoca'ya kadar rahatça gittim; hele Ereğli - Akçakoca arasında yeni inşa edilen sahil kornişine bayıldım. Zonguldak'a gidenlere Adapazar - Karasu Ereğli yolunu seçmelerini tavsiye ederim.

Seyahat ederken okuyucularım mevcut Karayolları haritalarına inanmamalıdırlar. Karayolları idaresinin en son haritaları bile hakikate uymuyor. Hele petrol şirketleri, araştırma yapmaya lüzum görmeden, her sene aynı haritayı basıyorlar ve birinci sınıf yol olarak gösterilen kesimler fena ve yol yok gibi görünenler daha çok iyi evsafda oluyor. Anadoluda, otomobil ile seyahat edeceklere, tavsiyem şudur: Her şehirde otobüs durak yerlerinde bir mola versinler ve gidecekleri istikamet için seçilmesi uygun olan yolu sorsunlar. Bu hususta en iyi malûmatı otobüs voförleri veriyor.

Devlet Topraklarının Köylüye Dağıtılması

GEÇENLERDE bir yetkili, devlet topraklarının köylüye dağıtılacağından bahsetti.

Biz, son çeyrek asır zarfında, köylüye bir milyon hektardan fazla devlet toprağı dağıttık ve bundan yüz bine yakın çiftçi ailesi faydalandı. Elde edilen netice müsbet olmadı. Bunun sebeplerini kısaca aşağıda izah edeceğim:

1 — Bizde, gelir getiren ziraî arazinin hemen hepsi; sahiplidir. İşe yarayan araziyi çiftçiler zaten hali bırakmazlar.

2 — Kıraç veya gelir getirmeyen toprakları çiftçiye dağıtmanın hiç bir mânâsı yoktur. Çünkü müstahsil böyle arazi üzerinde tutunamaz. Tutunabilmesi için bu toprakların evvelâ ıslah edilmesi lâzımdır. (Sulama tesisleri veya bataklık kurutma işleri gibi).

Toprak Reformu Kanunu 1945 senesinde çıktı. O Kanunda esaslı bir nokta vardı, o da çiftçinin yarıcılık yaptığı, yani çiftlik sahibinin bizzat işletmediği toprakları kendisine mal edilmeliydi. Bu husus tatbik edilmedi ve köylüye kıraç, devlet arazisi dağıtıldı ve netice tabiatiyle menfi oldu.

Bu problem hakkında B.M. Gıda ve Tarım Teşkilâtı için hazırladığım rapor önümde duruyor. Teferruata girerek oku-

yucularımı sıkmak niyetinde değilim.

Fakat sırf, siyasî propaganda yapmak ve işte toprak reformu yapıyoruz diyebilmek için, faydalı bir netice vermeyeceği belli olan bir işe girişmesek daha iyi olur. Burada hiç olmazsa, raporda bahsettiğim bu noktayı açıklamak istedim.

Zelzele Felâketi ve Gazeteler

Bu yaz İznik'e gittim. Şehirdeki turistik tesisleri kuranlar, turist gelmiyor diye kan ağlıyorlardı.

Bu sene, hepimizi derin üzüntüye düçar eden Adapazarı zelzele felâketi esnasında İznik'te de maili inhidam bir iki kulübe çökmüş ve bu meyanda iki vatandaşımız hayatlarını kaybetmişler.

Bazı gazeteler, satış temini maksadiyle, bu acıklı vaziyetten istifade ederek sanki İznik, yerle bir olmuş gibi yazılar yazmışlar.

Bunun neticesi olarak da İznik'i seyahat programlarına ithal eden birçok turistler bu şehre uğramamışlar ve İznik'e geçen senelere nisbetle pek az turist gelmiş.

Ben bütün şehri gezdim, zelzele zararı yok denecek kadar azdı.

Basınımız, istemeyerek de olsa bazan böyle fenalıklar yapıyor.

Dış Seyahatler

HÜKÜMET yetkililerinin yabancı ülkeler başkentlerini ziyaret etmeleri hem lüzumlu hem de faydalıdır. Milletlerarası toplantılara katılmamız tabiatiyle bir mecburiyettir.

Nitekim Demirel - Çağlayangil ekibinin dış siyasetimize istikamet verdiğinden beri etrafımızdaki siyasî hava yumuşamıştır; biz de "Yalnız Amerika" kompleksinden kurtulmuş bulunuyoruz.

Fakat bir ziyaret için bir milyon lira sarfetmek fazladır. O kadar kalabalık gitmeye ne lüzum var?

1950 den evvelki seneler zarfında Halk Partisi Hükümetinin ve 1960 dan evvelki seneler esnasında Demokrat Parti Hükümetinin dış seyahatler için fazla masraf yapmaları o devirdeki erkânın prestijini çok düşürmüştü.

Alâkadarlara o zamanki gazeteleri getirtip dikkatle okumalarını tavsiye ederim.

Ben Demirel Kabinesi'nin muvaffak olmasını can ve gönülden isteyen bir adamım. Tenkitlerimi iyi niyetle yaparım. Bunları, etrafındakiler kendisine söylemezler.

Türkiye zengin değildir. Jhonson veya De Gaulle gibi harice büyük heyetler yollayamayız. Haddimizi bilmemiz lâzımdır. Bir siyasî ziyaret için on kişilik bir heyet ve bir milletlerarası toplantı için bir siyaset adamı ve iki uzmandan mürekkep üç kişilik bir heyetle iktifa edersek hükümetin fenalığını isteyenlerin ağızları kapatılmış olur.

Arapların Petrol Gelirleri

TAM miktarı hatırımda değil ama Arap memleketlerinin elde edilen petrolden aldıkları hisse, senede galiba 30 milyar T. Lirası tutuyor.

Bu paranın üçte bir kadarını küçük Kuveyt alıyor. Fakat aşağıda isimlerini sıraladığım memleketlerin elde ettikleri varidat da mühim meblâğlara baliğ oluyor:

Suudî Arabistan, Katar, Amman, Libya, Irak, Cezair, Abudabi, Bahreyn vesaire!

Arap topraklarında daha çok petrol vardır ve elde ettikleri varidat daha da artacaktır.

Şimdiki gelir bile yerinde sarfedilse Araplar yakın zamanda refaha kavuşabilirler. Meselâ bu gelirin yarısı ile bütün Arap mültecileri terfih edilebilir ve müstahsil vaziyetine geçebilirlerdi.

Bütün para çarçur ediliyor sanılmasın. Meselâ Kuveyt'te tahsil ve bütün sosyal servisler ücretsizdir. Suudi Arabistan, Irak, Libya ve Cezair de varidatın mühim kısmını faydalı yatırımlara sarfediyorlar. Fakat çalışmalar koordine değildir.

Geçen sene Kuveyt'ten tarım ekonomisi sahasında çalışmak için bir dâvet almıştım. Birleşmiş Milletlerde vaktiyle yanımda çalışmış olan Abedrius isimli bir Katolik Arap, Kuveyt'te mühim bir mevki işgal ediyormuş, beni hatırlamış, İklimden korktuğum için gitmedim.

Mısır Başkanı Nasır'a, huzursuzluk yaratıyor diye, bütün dünya kızıyor. Fakat

petrol gelirine bir el koyabilse gayet iyi hazırlanmış Arap Kalkınma Planını tatbik mevkiine koyacak. Fakat zavallının asker kalitesi düşük!

Doğu Almanya'nın Kalkınması

17 MİLYON nufuslu Doğu Almanya, yetişmiş işçilerinin Batıya kaçmasını önlemek için "Utanç Duvarını" tesis ettiğinden beri, hızla kalkınmaya başlamıştır; aksi haberler doğru değildir.

Ruslar harpten sonra bu memleketteki bütün endüstri tesislerini söküp Rusya'ya nakletmişler ve bu küçük ülkeyi kendilerine 180 milyar Türk Lirası tazminat ödemeye mecbur etmişlerdi.

Bundan birkaç sene evvel Doğu Almanya'dan otomobille geçtiğim zaman memleket hâlâ acınacak halde idi. Bu gün vaziyet değişmiştir. Aşağıda birkaç örnek veriyorum:

1 — Yüksek tahsil gençliğinin sayısı ikiyüz yirmi bini bulmuştur.

2 — Millî gelir 800 milyar T. Lirasına yükselmiştir.

3 — Doğu Almanya bugün Avrupa'nın dördüncü ve komünist dünyasının Rusya'dan sonra ikinci sanayi ülkesi olmuştur.

Bir milletin en büyük gücü insan hazinesidir. Bunun en bariz misâli Batı ve Doğu Almanya'dır. İnsanları kıymet ifade eden bir topluluk, kapitalist rejim ile de, komünist rejim ile de kalkınabilir.

Gençlerimize tavsiye ederim, siyasî rejim bahsini bir tarafa bıraksınlar ve evvelâ vatanları için faydalı birer insan olmaya baksınlar. Kalkınmak için çalışmak lâzımdır, komünist olmaya ihtiyaç yoktur.

Dış âlem - Olaylar

Komünizmin Elli Yılı

Yazan : Profesör Merle FAINSOD

(Profesör Fainsod Sovyetler Birliği üzerine isim yapmış mütehassıslardandır. Kendisi Harvard Üniversitesi hocalarındandır ve "How Russia is Ruled" (Rusya Nasıl İdare Olunuyor) adlı kitabın müellifidir.)

7 KASIM 1967 tarihinde Sovyetler Birliği, Bolşevizmin Rusya'da kazandığı zaferin ellinci yıldönümünü kutlayacaktır...

Geçen bu 50 yıllık süre içinde memleketin topyekûn sosyal ekonomik ve politik bünyesi yeni baştan kurulmuştur. Bugün dahi Sovyet vatandaşının günlük yaşayışına birtakım yenilikler girmektedir. Sovyetler Birliğinde günümüzde olan değişikliklerin nedenlerini ve bu değişikliklerin gelecekte göstereceği önemi kavrayabilmek için, Komünizmin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği sınırları içinde geçirdiği gelişmenin tarihine bir gözatmak gerekir.

1917 Kasım'ında kazanılan Bolşevik zaferi, beşer tarihinin en dikkate değer ihtilâlci tertiplerinden biri olarak nitelendirilebilir. Aynı yılın mart ayında Çar'ın devrilmesiyle sonuçlanan ihtilâlin arifesinde Bolşevik Partisi üyeleri, en cömert bir hesapla, 23.000 kadardı. Bu küçük grup, sekiz ay gibi kısa bir süre içinde 150 milyonluk bir uoplum üzerinde iktidar sahibi olabilecek gücü sağladı.

Rusya artık ihtilâle hazırdı. Büyük sayıda insan kaybına malolmuş Birinci Cihan Harbi açlığıyla, fakrü zaruretiyle memlekette tam bir ümitsizlik havası yaratmıştı.

İhtilâlci partiler arasında sadece Bolşevikler, hüküm süren kargaşaılktan yararlanacak durumdaydılar.

Bolşevik Partisinin kuvvetli dayanak noktalarından biri teşkilâtın merkeziyetçiliği, faal ve disiplinli azâlık sistemi ve Lenin'in ilk fırsatta iktidarı ele geçirme hususundaki kararlılığı idi. Başka bir dayanak noktası, Rus cemiyeti içinde hissedilen tatminsizliği sömürmedeki muvaffakiyeti idi. Bolşevikler kitlelerin istediklerini vermeye razı idiler. Köylüye toprak, açа ekmek ve harbten yorgun düşmüş orduya sulh. Ve netice olarak, Bolşevikler stratejik yönden etkili olabilecek yerlerde kuvvetlenme siyaseti güttüler. Bolşeviklerin düşmanları sayıca üstündürler; fakat iyi teşkilâtlanmamışlardı, bölünmüşlerdi ve tesirsiz kalıyorlardı.

Lenin teşkilâtı, bu üstün durumundan hakkiyle istifade edip iktidarı ele geçirdi.

Bolşeviklerin iktidara gelmelerinden hemen sonra muhalif partiler birer birer sindirildiler.Lenin, diktatörlüğün kurulması ve muhalefeti temsil eden partilerin sindirilmesinin zaruri olduğu hakkındaki kanaatlerini hiç bir şekilde saklamaya lüzum görmüyordu. Lenin'in kanaatince kitlelerin menfaatlerinin tek emanetçisi Komünist Partisi olduğuna göre takip ettiği siyaset de amansız bir hızla tek parti devleti ve rejim düşmanlarının gizli polis teşkilâtı marifetiyle yok edilmesi cihetinde ilerleleyecekti.

Tek parti devletinin ihdasından sonra Parti dahilinde de diktatörülğün tesisi fazla uzun bir zaman almadı. Bu hususta en ustaca içtihat Lenin'in fevkalâde merkezci parti teşkilâtı ile kurulmuş ise de, Parti içi diktatrölüğünün ihdası özellikle Stalin'in başarısı olarak tespit olunmalıdır.

1924 senesinde Lenin'in ölümü ile baş-

layan birbiri ardınca gelen ve ancak 1939 senesinde İkinci Cihan Harbinin başlangıcında sonuçlanan tasfiye hareketleriyle mevkiini sabitleştiren Stalin iktidarı ile birlikte «Yanılmaz Diktatör» imajı da Komünist Partisine özgü ve vazgeçilmez bir inanç olarak benimsendi.

1928 senesinde tatbik edilmeye başlanan Birinci Beş Senelik Plan ile birlikte Stalin, Rusya'yı mecburî hizmet esasına dayanan bir sanayileşme safhasına soktu. Stalin'in sanayileştirme kararında çeşitli d ü ş ü n c e l e r saklı bulunmaktaydı: Hafif sanayi pahasına ağır sanayiye öncelik tanımak; istihlâk taleplerini sınırlandırmak Stalin'in ifadesiyle «yukarıdan aşağı doğru ihtilâli» gerçekleştirmek, ki bu cihette güdülen siyaset sayesinde ve kollektifleştirme metodu vasıtasıyla Rus köylüsü dize getirilebilmiştir; teknik eğitim üzerinde daha fazla durmak; sınai istihsalde randımanı arttırıcı faaliyetlerde bulunanları mükâfatlandırmak gayesi ile dağıtılan maddî teşvik unsurları sistemini yeniden düzenlemek ve sonuç olarak bu yeni programın uygulanmasından doğacak hoşnutsuzluğu gidermek için rejimin totaliter eğilimlerini kuvvetlendirmek.

Stalin'in iktidarda bulunduğu yıllar yüce fikirlerin kaynaştığı bir dönem olmaktan ziyade pratik sahada bazı başarıların kaydedilmiş olduğu bir dönemdir. Bolşeviklerin ideolojik bir parti olmaktan çıkıp iktidar partisi olmaları Marksizm-Leninizm'in artık bir devlet ideolojisi haline geldiği şeklinde yorumlanabilirdi. Bu haliyle Marksizm-Leninizm'in vazifesi parti liderlerince alınan kararları açıklamak ve savunmaktı.

Stalin'in ömrünün son yılları yaklaştıkça müptelâ olduğu büyüklük hastalığı daha da şiddetlendi. Rus milleti üzerinde icra ettiği baskıcı siyaset gün geçtikçe daha ağır ve zorlu bir hal aldı. Stalin'in totaliter dizginleri Sovyet vatandaşlarının hayatlarının her yönüne gem vurdu. Edebiyat, tiyatro, musiki, sanat ve maarifin bütün şubelerinde beliren her türlü bağımsız unsur ortadan kaldırıldı ve bu unsurlar Yüce Önder'e yönelmiş pohpohçu sesler korosuna katılmaya zorlandı.

Stalin'in sonrakilerine bıraktığı miras meselelerle yüklü idi. Ölen liderin Sovyet sanayileşmesini zorlama usulleriyle de olsa gerçekleştirmedeki, kuvvetli bir ordu kurmadaki ve hâkimiyetini Doğu Avrupa içerilerine de yaymadaki başarısı yüksek bir fiata satın alınmıştı. Sovyet ziraati geri kalmışlık ve hareketsizlik niteliklerini muhafaza etti ve Sovyet tüketicisine verilen besin maddeleri eskiden olduğu gibi çeşni cihetinden fakir, kıt ve pahalıydı. Stalin'in ağır sanayie olan düşkünlüğü hafif sanayiin ihmale uğramasiyle neticelenmiş, buna paralel olarak tüketim maddeleri ve inşaat malzemelerinde ciddî bir kıtlık baş göstermiştir. Korkuya kapılan bürokratlar artık hiç bir insiyatifte bulunamaz olmuşlardır. Sovyet cemiyetine onu ihtilâlci şahsiyetinden eden, donuk, durgun bir hava hâkim oluvermişti.

Stalin'in 1953 senesinde ölümüyle beraber Sovyetler Birliğinde bir dönem kapandı ve yeni birtakım siyasî teşebbüsler idarî tertiplere açık başka bir dönem başladı. Nikita Kruşçev tarafından tesis olunan bu yeni tarzda idare usulü en iyi şekilde şöyle tasvir edilebilir: Totaliter rejimi bütüniyle muhafaza etmekle beraber Stalin devrinin sebep olduğu hoşnutsuzlukları bir dereceye kadar yahut tamamen kaldırmak gayesine yönelmiş ve tasarruflarını haklı gösterme gayreti içinde totaliter bir hükümet. Kruşçev, tedhiş vasıtasını, Stalin zamanında işgal etmiş olduğu merkezî mevkiin dışına itmiş ve rejime itibar temin etme gayesiyle vatandaş refahını daha üstün seviyelere eriştirecek çeşitli reform hareketlerine girişmiştir. Bütün bunlara rağmen, Kruşçev'in toplum hususundaki kanaati, sahip olduğu kavramlar toplumun «total» (yekpare, yekvücut) olduğu idi. Kruşçev, bu total toplum içinde Partinin pederşahi idaresine tâbi olmayan, işaret ettiği yöne riayet etmeyen herhangi bir bağımsız varlık tahayyül edememekteydi.

Buna rağmen, Kruşçev, bazı pratik düşüncelerle hareket edip, daha verimli sonuçlar elde edebileceğini ümit ettiği yerlerde ademi merkeziyetçi idare usulleri ve teşvik müeyyideleri uyguladı. Stalin hükümeti devrinde Sovyetler Birliği sınai sahada hızla gelişmeye ve feza çalışmaları alanında zaferler kazanmaya devam etti.

Ne var ki, Kruşçev iktidarının son yıllarına doğru Sovyet sınaî üretimindeki artış yavaşlamış, zirai üretim ise gerilemeye başlamıştı. Kruşçev'in Sovyet halkına hayat standartlarının hızla gelişeceği hususunda yapmış olduğu vait, gıda maddeleri sıkıntısı ve hükümetin zirai meselelerin halli hususundaki iktidarsızlığı sebebiyle gerçekleşememişti.

Kruşçev'in memleket içindeki itibarı, Batılıları Berlin'den çıkartma yolunda girişmiş olduğu teşebbüslerin başarısız kalması, Küba'daki füze buhranı ile ilgili hamlelerinde karşılaşmış olduğu olumsuzluk Çin-Sovyet münasebetlerinin gün geçtikçe kötüye gitmesi ve Sovyetlerin Doğu Avrupadaki nüfuzlarının gittikçe zayıflaması yüzünden devamlı olarak güçsüzlenmekte idi...

Nihayet, 1964 Ekimi'nde Şûrâ azâsı dostları Kruşçev'i devirdiler. Parti Birinci Kâtibi Leonid Brejnef ve Vekiller Hey'eti Başkanı Aleksi Kosigin liderliğindeki yeni idare, memleket ekonomisini bir düzene sokma, Sovyetler Birliğinin dışındaki itibarını yeniden kurma ve devamlı surette değişmekte olan Sovyetler toplumunun süreli icaplarını kraşılama hususunda yeni teşebbüslere giriştiler.

Sovyet komünizminin hangi yönde geliştiği hususunda kesin mülâhazalara saplanmak doğru olmaz; ancak istikbale de bunlar üzerinde durulabilir.

Sovyetler gittikçe daha sanayileşmiş bir toplum halini alıp da teknolojik gelişmesini devamlı kılabilmek için bilginlerine, mühendislerine ve işletmecilerine gittikçe daha fazla dayanmak zorunluğunda kalınca toplum içindeki nüfuz ve itibar dengesinde de birtakım değişiklikler meydana geldi. Parti liderliği. toplum üzerindeki kontrolünü devam ettirebilmek için ilim mensupları ile iyi geçinme zorunda kaldı. İlmin toplum içinde gittikçe daha fazla nüfuz kazanmasiyle, teknolojik gelişmenin karşısında her zaman bir engel gibi duran ideolojik doğmaların da yavaş yavaş yıpranması, şartlara uyması ve hattâ tamamen reddedilmesi ihtimali zuhur etmiştir.

Sanayileşme Sovyet toplumuna başka değişiklikler de getirmiştir. Sanayileşmenin ilk safhalarında kesin olarak bütün inançların üstünde tutulan istihsalden gün geçtikçe istihlâk lehine taviz verilmiştir. Stalin devrinde çekilen sıkıntı ve katlanılan fedakârlıklardan sonra halk, teşvik edici unsurların tanınması ve gayretleri karşılığında münasip nisbetlerde tazmin edilmeleri hususundaki isteklerinde daha fazla ısrar eder olmuştur. Kruşçev ve sonrakilerinin halkın bu isteklerini dikkate almamanın mümkün olamayacağını kabul etmiş olmaları; Stalin sonrası dönemi hususunda bir fikir verecektir.

Dış münasebetler alanında ise Stalinden sonrakileri strateji ve taktiklerini termonükleer devrin gereklerine uygulamışlar ve termonükleer bir patlama sonucunda yokolma tehlikelerini taşıyan macera ve ihtilâlci stratejiyi devam ettirmek ve destkelemekten kaçınmışlardır. Termonükleer bir devirde Sovyet menfaatlerini korumak ve Komünizm hedeflerini gerçekleştirmekle mükellef bulunan Parti liderliği Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin güçlendirilmesi ve Sovyet sisteminin diğer sistemlere üstün olduğunu göstermek olduğunu aslî vazifeleri olarak kabul etmişlerdir. Parti liderliği, dünyanın dayanmakta olduğu nükleer denge karşısında Komünist olmayan âlemin zaaflarından istifade ederek Komünizm lehine sonuçlanabilecek hamlelerde bulunmak için pusuda beklemekteydi.

Bu siyaset özellikle, kendi siyasî hesapları ve millî menfaatlerinin Sovyet menfaatleri uğrunda feda edildiği zannında olan Çin Komünistleri tarafından şüpheyle karşılanmış ve milletlerarası komünizm hareketinin nisbeten daha muharip mensupları arasında hiç müsbet sayılamayacak bir izlem bırakmıştır. Bu siyaset aynı zamanda ne Sovyet ne de Çin komünizmine tâbi olmayan yeni birtakım güçlerin zuhuruna vesile olmuştur.

Elli senelik komünizm tarihinden günümüze kalan miras, belki de müşterek ideolojilerin paylaşıldığı bir mazinin Komünist devletler arasında siyasî birliği temin etmeye yetmediği ve Komünist bloku içindeki emperyalist eğilimili yansıtmalara karşı bir teminat sayılamayacağı gerçeğinin keşfi olmuştur.

Gazi'nin Başkanlığında Toplanıyoruz!

Aklımca memleketi kurtaracak fikirlerimi Gâzi'ye kabul ettirecektim! — Devletçilik basit bir konu gibi geliyordu herkese — Gâzi'ye: «Halk bütün iyiliği sizden biliyor» diyorlardı; O da «Ama bütün kötülüğü de benden biliyor» derdi — İktisadî Devletçilik her şeyden önce bir plan işidir; fakat buna kimse yanaşmıyor — İktisadî Devleti İdarî Devletten ayırmak lâzım — Devleti Maliye memurunun elinden nasıl kurtarmak mümkündür? — Seyahatin ilk dönemi tamamlandıktan sonra Gözi'nin Başkanlığında toplandık — Bakanlık Müfettişleri bir sürü teferruat meseleleri bir bir anlattılar. Recep Peker'in sevinci ve Gâzi'nin cansıkıntılı hali — Bir tezat içindeyiz: Her yerde Devletten çok şey yapsın isteniyor; fakat aynı zamanda vergilerin ağırlığından da şikâyet ediliyor. Bu tezadı yenmenin yolu vardır — Gâzi'nin emriyle bir rapor hazırlamaya memur edilmiştim.

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR

ÖZEL trendeki salonlu vagonlarında, uyku tutmadığı için gece yarısından sonra beni uyandırtıp yanlarına çağıran, memleketin kaderini ve bütün kudreti elinde tutan en Büyük Adamımız Gazi, bana rüyada görsem bile hayra yormayacağım iltifatı ettikten ve ayrılırken alnımdan öptükten sonra, kendi aklımca memleketi kurtaracak fikirlerimi (!) bu kudret kaynağına hemen kabul ettirebileceğimle inanmış olarak vagona dönmüş, gözüme uyku girmeden sabahın geç saatlerine kadar tatlı hayaller içinde hayatımın en mesut dakikalarını yaşamıştım.

Kafam devletçilik inkılâbının temel prensipleri, hattâ uygulama planları konularında, birçok kördüğümleri birbirine karışan ve birini çözdüm derken arkasından bir başkasının çözüleni tekrar düğümleyen öyle sorulariyle dolmuştu ki... Ama, ben Gazi'ye kendimi tanıtmış, sevdirmiştim ya; artık hiçbir şey umurumda değildi. Bugün olmasa yarın, yarın olmasa bir başka gün Gazi'nin en büyük inkılâbı olacağına inandığım devletçiliğin bütün meselelerini bir bir çözmüş olacağım ve bu inkılâbın ideolojisini ve tatbikat planlarını kendisine sunduğum zaman, beni tekrar kucaklayıp alnımdan öperek hepsini kabul edeceğine inanmaktaydım!...

Bu seyahate zaten beni Yurdun meselelerini yerinde görüp anlamam ve iktisadî program hazırlayıp Gazi'ye sunmam için çağırmışlardı. Beraber seyahat ettiğimiz arkadaşlardan her biriyle devletçilik bahsini konuşmak için fırsat arıyordum. Gazi'nin yanında ve sofrasında söz sahibi olanlardan Recep (Peker) ve Şükrü Kaya Beyler acaba bu konuda benim gibi mi düşünüyorlardı? Recep Bey formülü bulmuş ve söylemiş

(1) Bu yazı serisi 50. sayımızda başlamıştır

olduğu için rahattı ve başka bir şey düşünmeye lüzum görmüyordu: Devlet ferdin yapamıyacağı işleri yapacaktır; devletçilik bundan ibareti. İktisadî Doktrinler tarihi tercümesini yapan ve boş vakitlerinde hâlâ kitap okuduğu söylenen Şükrü Kaya beye gelince, oturup konuşacak vakti hakikaten yoktu. Seyahatte en ağır yük onun omuzlarındaydı. Valileri, idare âmirlerini, müfettişlikleri o harekete getirecekti. Sonra da sık sık merkezden gelen telgraflar, kâğıtlar arasında durmadan çalışıyordu. Arada vakit bulup kendisiyle ciddî bir şey konuşmaya başladığım zaman, işi hemen espriye, lâtifeye dökerdi. Onun için çok defalar Memduh Şevket beyle, bazen de Hasan Âli beyle dertleşirdik.

Devletçilik Muamması

MEMDUH Şevket bey, devletçilikten hoşlanmıyordu. Devlet eli iktisadî hayata karışırsa çok şey allak bullak olur, derdi:

"— Bilmiyorum, altından bunun çok kötü şeyler çıkar; benim aklım ermez."

Onun tecrübe görmüş bir adam sıfatı ile telâşlanması, işin altından bir çapanoğlu çıkacağından korkması haksız da değildi. Fakat ben ona bu korkunun devletçiliğin ,hükûmet memurları tarafından iktisadî hayatın idaresi mânasına gelen, hükûmetçilik ile karıştırılmasından geldiğini söylüyordum. O:

"— Ne dersen de... Başka türlü olmaz. Eninde sonunda şu senin gördüğün maliye memuru veya müfettiş yok mu? İşte iktisadî hayatı da o idare etmeye kalkar. Böyle olmasına ne sen mâni olursun, ne de ben..." diyerek fikrinde ısrar ederdi.

"— Peki," derdim; "iş böyle olacak diye her şeyi serbest mi bırakalım?"

"— Serbest bırak, serbest bırakma; orasını bilmem. Benim düşündüğüm devleti kimin kuracağı ve nasıl kurulacağıdır."

Memduh Şevket'i çok septik kimselerde görülen ve hiç bir şeyi kabul etmiyen adam gibi karşıladığımız zaman, o hemen aldandığımızı gösterecek bir şey yapardı:

"— Yok," derdi, "ben Fethi beyin liberailzmini de anlamam. Artık devlet bir şeylere karışacak; bir şeyler yapacak. Ne mi yapacak? Onu ben ne bileyim? Meselâ mektep yapacak; işte şimendifer yapacak; belki yarın bakkal dükkânı açacak... Her halde bir şeyler olacak... Olacak ama, işte yine olmıyacak!..."

Sevimli bir halk çocuğu ifadesiyle:

"— Dur sana bir hikâye söyliyeyim" der; ve bir başka bahse doğru yelken açarak sizi o mevzudan bu mevzua ata ata, öyle bir yorardı ki, neticede işi lâtifeye vurmaya, yahut gidilen şehrin kahvesinde çuhası yırtılmış kötü bilârdo başında onunla, yalız sıranız gelince gelişi güzel bir tuş yapacağınız, bir bilârdo oynamağa mecbur kalırdınız.

Bununla beraber Memduh Şevket'in devleti kurmak hususunda bağlandığı bir fikir vardı: Meslekî Temsil esası... Her meslek erbabı, kendi aralarında birleşecek; onların birleşmesinden doğacak kuvvet de bir arada birleşecek; bu suretle devlet iktidarı meydana gelecek. Bittabî parlâmentonun da böyle kurulması lâzım. Bu suretle devlet ve millet ayrılığı ortadan kalkıyor. Eğer parlâmeto, yani mesleklerin adamları, ekseriyetle bir şeye karar veriyorlar ve onu tatbik ediyorlarsa o, memleket ekseriyetinin isteğine uygun demektir. İşte bu adamlar toplanırlar, devletçilik yaparlar, amenna; fertçilik yaparlar, amenna. Fakat bunlar yapmalı; yoksa bütün bunların üstüne tepeden inme "ben böyle istiyorum" dememeliyiz."

Demokratik görüş; teferruatta, esasta aramızda fark dahi olsa, kuvvetli görüş... Kökü, mademki, halkın arzusuna, onun parlâmentoda ve devlet içinde en iyi temsil edilmesine gidiyor; her halde muhterem bir şey... Memduh Şevket'i bu noktadan dikkate şayan buluyorum. Eğer bu seyahatimiz sonunda iktisadî inkılâba Gazi'yi imale edebilirsek, bu işte Memduh Şevket in meslekî temsil taraftarlığından çok istifade mümkün... Çünkü bu suretle iktisadî devleti meydana getirmek ve idarî devleti elindeki nüfuzu ve işleri de alarak, tamamen tasfiye etmek imkânı olacak... Memduh Şevket'in meslekî temsil esası, bir kalıp değiştirmek suretinde pek güzel yeni devlet makinesinin siyasî ve iktisadî iş organları haline gelebilecek... Memduh Şevket'le —hem daima memleket işlerini konuşmaktan zevk almasından, hem de bu gi-

bi fikirleri ile benim düşüncelerime bir nevi yakınlık hissetmemden dolayı— bütün seyahatte hemen hep başbaşa kaldık; öylece gezdik ve konuştuk.

SEYAHATİMİZİN bütün devamınca, hele Samsun ve Trabzon'dan sonra İstanbul yolu ile Trakya'yı gezip İstanbul'a dönmekle nihayetlenen birinci devre esnasında, kafam hep devletçilik muammasını çözmekle meşgul... Muamma diyorum; çünkü düğümü çözecek maddeleri hayatın içinden, gördüğümüz şeylerden çıkarmağa uğraştıkça, dâvanın güç ve karışık bir şekil aldığını görüyordum.

Bir yerde halk bir işin fena gittiğinden şikâyet ederken:

"— Efendim, hükûmet bu işe burnunu soktu, işi eline aldı; onun için fena oldu," dendiği gibi, yine şikâyet edilen bir mesele hakkında:

"— Efendim, bunun çaresi hükûmetin

bu işi eline almasıdır" diyenler de bulunuyor.

Acaba devlet, karışmaması lâzım gelen bir işi eline almış da onun için mi şikâyet ediliyor; yahut devletçe yapılacak bir iş serbest mi bırakılmıştır? Bence devletin müdahalesinden veya müdahale etmemesinden şikâyet edilmesi, devletçiliğin lehine kaydedilecek bir noktadır. Esasen meselenin can alacak yanı da budur. Halk iyiliği de, kötülüğü de devletten biliyor. Gazi, memlekette yapılan iyi şeylerden bahseden bir zatın:

"Paşam, halk bütün bu iyi şeyleri sizin eserinizdir, diyor" sözüne karşı:

"Evet; halk bütün iyiliği benden bildiği gibi, bütün fenalıkları da bana yüklüyor" buyurmuştu.

Gerçekten iyilik ve fenalık devlete bağlanınca, "Devletçilik"te bir zaruret oluyor. Bundan bir asır evvel böyle bir dâva yoktu; "devlet karışmasın" demek ve bunu temin etmek kâfi idi. Şimdi ise devletin fena karıştığı ve iyi karıştığı işlerden bahsediliyor. Demek devletçilik, müdahalenin nerelere ve ne zamanlarda ve ne şekiller altında olacağını tayin etmekle başlar. Onun için devletçiliğin ilk işi "plan" dır. Devlet, hattâ kendisinin karışmıyacağı sahaları tayin için dahi, bir plana muhtaçtır. Plan toplu olacak; bütün işleri bir arada görecektir. Sade bununla kalmıyacak; işlerin yalnız bugünkü halini değil, ilerisini de yine bütün şeklinde kavrayacaktır. Şu halde devletçiliğin ilk şartı plancılıktır; bütünlüktür. Devlet planı olmazsa, yahut iş bölümlerine ayrılmış devlet teşkilâtının her biri ayrı ayrı işlerine dair ve hattâ işleri için de ayrı ayrı planlar yaparlarsa, bunun ismine "Devletçilik" denemez. Bu hal, devlet kuvvetini yanlış ve fena kullanmak; disiplin remzi altında anarşi yaratmak; halkı devletten, devleti ise halktan ayırmak; ebedî bir buhran rejimi içinde bunalmak demektir.

Bu bahisleri düşünürken gözümde vekâletlerin üstünde, onların bütün ihtisas elamanlarını bir araya toplamış, gerek yerli ve gerekse ecnebi mütehassıslardan kurulmuş; başında da inkılâbı ve dâvayı kavrayan enerjik ve zeki bir adamın bulunduğu bir plan dairesini düşünüyorum. Memleketin bütün tetkik merkezleri, ilim yuvaları, enstitüler, buraya bağlıdır. Yurt bilgisini çoğaltacak yeni yeni enstitüler, akademiler, araştırma merkezleri yapılmıştır. İstatistik her işin başında geliyor. Piyasa ve iktisadî hareketler günü gününe ve adım adım takip ediliyor. İçte ve dışta ilim ve tekniğin bütün yeni buluşlarına karşı daire alâkalı ve hassas. Plan dairesini geniş bir fikir hareketi besliyor; kongreler, konferanslar, etütler, münakaşalar, ve neşriyat hep büyük ana meselelerimizi ve mahiyetlerini aydınlatmaya yarıyor. Artık devletin bir akıl merkezi meydana gelmiştir; vekâletler sadece icra vazifesi gören işletmeler halini alıyorlar.

İyi ama, herşeyden önce devletin kendisini ıslah etmek, baştan aşağı değiştirmek lâzım. Elimizdeki devlet makinesi okadar köhne, o kadar iptidaî, o kadar hantal ki bununla bir şey yapmak mümkün değil. Ne yapmalı?

Önce zaruretler bizi iktisadî devletçiliğe zorlamış. Sermaye adamı yok, müteşebbis yok, bilgi yok, hiçbir şey yok. Bütün bunlar olsun diye bekleyemeyiz; hemen önümüze serilen işleri ele alıp başarmamız lâzım. Büyük yatırımları devlet yapacak, büyük sanayii devlet kuracak; birçok işlere devlet girişecek. Bunları idarî devlete değil iktisadî devletin usulleri, elemanları, zihniyeti ve herşeyiyle yeni kurulacak uzuvlarına bırakmalı.

İktisadî devletle idari devleti birbirinden ayırmak; daha doğrusu iktisadî hayatı düzenleyecek, plan yapacak, işletmeler kurup idare edecek devlet teşkilâtını, idarî devletin hâkimiyeti altına girmekten kurtarmak lâzım. Bunu yaparken aynı zamanda idarî devleti de baştan aşağı değiştirip ıslah etmek şart.

DEVLETÇİLİK deyince hep Memduh Şevketin sözü aklıma geliyor: Maliye memurundan kurtulamamak, devleti ve devletçiliği bu memur eline teslim etmek!... Bu tehlike hattâ çok yakın olabilir. Çünkü devletçiliği, hükûmetçiliğin kuvvetlenmesi ve idarenin genişlemesi mânasına alıyoruz.

Birçoğumuz nihayet birkaç ıslahatla bu işin halledileceğini sanıyor... İktisadî devleti kurmak, idarî devleti ıslah etmek.

İşte bence devletçiliğin ilk parolası!... Bunun nasıl olabileceğini hep düşünmekte, yollar aramaktayım.

İlk aklıma gelen şey, iktisadî devlet işletmelerini (şimendiferler, fabrikalar, bankalar, limanlar ve saireyi) mütehassıs, iş bilir serbest adamların idaresine vermek; anonim şirketler gibi müstakil idare ettirmek oluyor. Bu müesseselerin idaresine ve kontroluna halkı ve halk teşekküllerini çeşitli şekiller ve ölçülerle ilgilendirmelidir. Şimdilik bu kadarını olsun yapmalıyız, diyordum. Bu işletme ve müesseselere merkez karışmamalı; bütçelerini, kadrolarını, işlerini kendileri tanzim etmeli; ancak bunların devlet planı içinde yapacakları işler devletçe tanzim olunmalı; bir anonim şirket gibi bilânço ve heyeti umumiye kontrolu yapılmalıdır.

Büyük müesseselerden korkuyordum. Bütün fabrikaları birleştirip bir umum müdürlük yapmak; bütün limanları ve deniz işlerini bir İdareye bağlamak; hulâsa topluluğun büyüğünü meydana getirmek. bana hiç hoş gelmiyordu. Müesseseler mümkün olduğu kadar küçük, mevziî ve mütevazi şeyler olmalıdır, ki hem onların idaresi, hem de kontrolu kolay olsun... Büyük ve birleşmiş müesseseleri idare etmek, bunlara yetişmiş eleman bulmak çok güç... Sonra böyle büyük müesseselerin başına fena bir adam geçerse, bütün müesseseler birden zarar görür. Halbuki küçük işletmelerde hiç olmazsa ziyan mevziî kalır, ve idaresizlik çabuk belli olur. Bunlar plan bütünlüğünde birleştikten sonra idarî birleşmeler, ancak salâhiyetleri azaltmağa, işleri ağırlaştırmağa ve güçleştirmeğe, masrafları çoğaltmağa yarar.

Devletçiliğin halkçı bir sistem olması için hususî teşebbüslere kapıyı kapamaması, halkı da yetiştirmeğe ve kuvvetlendirmeğe çalışması lâzım. Fakat şimdi piyasalar bir ihtikâr ve soygunculuk şebekesi halinde. İstismar en küçüğünden en büyüğüne kadar var. Köylü en açık ve en basit hilelerle aldatılarak sömürülüyor. Sivas'ta pazarı dolaşırken, gözle görülen bu soygunculukların bir iki örneğini Gazi'ye arzetmiştim. Pazar bir düzenbazlık yeri; kim kimi aldatırsa o kazanıyor. Köylü bile hileye ve aldatmaya başlamış. Yağının, afyonunun, yününün içine bir şeyler sokarak alıcısını aldatmak yolunda... Sanayici ameleyi, halkı ve devleti soymakla meşgul .. Yeni himayeli gümrük duvarlarının arkasına hiç ehliyeti olmayan, sermayesiz ve tekniksiz avantüryeler, türediler sığınarak sefaletten kaçan ameleyi boğazı tokluğuna çalıştırarak, devletten vergi kaçırarak, halkı soyarak zengin oluyorlar.

Devletçiliğin bu sahayı olduğu gibi bırakması düşünülemez. Serbest saha soygunculuktan, ahlâksızlıktan, türedi ve millet dışı elemanlardan, yine bir plan altında, temizlenmeli; orası çalışan ve cemiyet içinde bir vazife gören insanların yeri olmalıdır.

Demek devlet bir inkılâp unsuru olacak, evvelâ kendi kendini düzenliyecek; sonra bu yolla yeni devlet işletmeleri, halk işletmeleri, kooperatifler kurulacak, ve aynı zamanda devlet serbest sahayı da nizama koyacaktır. Bugün, istesek de istemesek de, inkılâbın emrinde çalıştıracağı tek kuvvet, devletten ibarettir. İnkılâpçı kendi programını bu kuvvet vasıtasiyle tatbik ettirecektir.

Şu halde devletçilik inkılâbı, bir "iktisadî devletçilik" inkılâbıdır. Eğer böyle bir inkılâp yapılmazsa ergeç Memduh Şevket'in dediği olacak; maliye memuru işlerin başına geçerek bütün cemiyet ve devlet hayatına toplumun en beceriksiz, en menfi, en iptidaî ruhu çökecektir. Devletçilik için bu, acıklî bir akıbet olur.

Ben "halkın yapamıyacağını devlet yapar" şeklindeki tarif içinde kısaltılmılış sananlar elinde, devletçiliği böyle bir akıbete doğru sürüklenebilir görüyor; ilk ve en mühim işin bunu önliyecek bir devletçilik inkılâbına büyük Şef'i heyecan ve alâka ile çekmek olduğuna inanıyorum.

Seyahatin İlk Neticeleri

17 İKİNCİTEŞRİN (Kasım) 1930 Pazartesi saat 21 de Ankara'dan hususî trenle hareket eden Gazi ve maiyetindeki seyahat heyeti, Kayseri'de iki gün kaldıktan sonra Sivas'a, oradan da Tokat - Turhal ve Amasya yolu ile Samsun'a vardı. Samsun'da dört gün kalarak ve bu arada Bafra'ya da giderek tetkiklerde bulundu.

26 ncı akşamı Ege vapuruna bindik; ve ertesi günü öğleden sonra Trabzon'a çıktık. Trabzon'da iki gün kaldıktan ve incelemeler yaptıktan sonra, Ege vapuru bizi doğruca, Birincikânun (Ocak) ayının ilk günü, İstanbul'a getirdi.

İstanbul'da ayın on dokuzuna kadar mahallî tetkikler yapmak, şimdiye kadar gördüklerimizi bir araya toplamak işleriyle uğraştık.

Bu sıralardaydı; bir gün Gazi, Dolmabahçe sarayının üst katındaki büyük salonda, vekâlet müfettişlerini ve seyahate katılan bizleri Başkanlıklarında bir toplantıya çağırdılar. Bu toplantının maksadı şimdiye kadar gördüklerimizi ortaya atarak görüşmek, şikâyetleri toplamaktı. Uzun bir masanın etrafına yirmi yirmi beş kişi kadar toplanmıştık. Gazi'nin solunda yer alan Recep bey toplantıda raportörlük yapıyordu.

Toplantıyı küçük bir başlangıç konuşmasıyla açan Gazi, seyahatin maksadı malûm olduğunu, memleketin umumî havasında yaşayan ve Serbest Fırka dolayısiyle patlak veren şikâyetlerin sebepleri üzerinde her arkadaşın kendi ihtisas bölümü içindeki gördüklerini sıralayarak söylemesi ve bunların burada karşılaştırılıp konuşulması için toplanılmış bulunduğunu söyledi.

Daha henüz seyahat bitmiş değildi. Fakat gezdiğimiz yerlerde olsun gördüklerimize göre mahallî ve umumî bazı dertlere şimdiden teşhis koymak mümkündü. Gazi, memleketin en mütehassıs elemanlarını maiyyetine alarak ve bünye hastalığının ârazını ortaya vuran Serbest Fırka gibi bir denemeden hemen sonra seyahate çıkmıştı. Adeta suçlunun meşhud cürüm halinde yakalanması, ya da hastayı tam kriz zamanında muayene etmek gibi, memleketteki yolsuzluklar, idaresizlikler ve bunlardan doğan şikâyetler tesbit edilmişti. Gideceğimiz bölgelerde de bunları aynen görecektik. Onun için bu seyahatte herkesin aldığı notlara göre dert anlaşılacak, ve derde teşhis konduktan sonra da dâvası aranacaktı...

Gazi, toplantıyı açarken, hasta karşısında yapacağı ameliyattan emin bir operatör gibi, hâkim ve rahat bir yüzle hepimize baktı. Recep bey:

"Müsaade buyurursanız, arkadaşlar sıra ile fikirlerini bildirsinler" diye sözü vekâlet müfettişlerinden bir arkadaşa verdi. O söyledikten sonra diğeri, ondan sonra da sırası ile diğerleri konuştular.

ARKADAŞLAR hakikaten titiz bir dikkat sayesinde en küçük meseleleri bile görmeğe muvaffak olmuşlar! Meselâ İktisat Vekâleti müfettişi dertleri ortaya koyuyor:

"— Ticaret Odalarına kayıt mükelle-

fiyetini alım ve satım yapan daireler ekseriya tanımıyorlar!"

Derhal Recep bey not ediyor:

"Ticaret Odaları kayıt mükellefiyetinin tatbikinin temini."

"— Trabzon gümrüklerinde kâfi ambar yoktur."

Mühim bir mesele; derhal not ediliyor.

"Trabzon gümrüklerine kâfi ambar temini."

"— Kerempe Burnuna fener konmamış olmasından dolayı gece seyrüsefer güçleşiyor..."

Recep bey not ediyor:

"Kerempe Burnu'na fener konması."

Böylece müfettiş arkadaş belki elli - altmış madde kaydettiriyor; hepsi birbirinden mühim, hepsi de hakikaten halli lâzım şeyler!...

Recep bey arkadaşa teşekkür ettikten sonra, söze diğer bir arkadaşın başlaması için Gazi'den müsaade alıyor.

İşte, meselâ, en mühim dâvamız vergi konusunda Maliye müfettişi arkadaş konuşuyor:

"— Efendim; vergi mükelleflerini en çok sıkan meseleleri hulâsa edeceğim."

Başta Gazi olduğu halde hep kulak kesiliyoruz. Her gittiğimiz yerde halk, ağız birliği halinde, vergilerin ağırlığından şikâyetçiydi. Hiç bir yerde tahsilât tam olamamış; hacizsiz ve hattâ hapissiz vergi tahsili yapılamamış. Oysaki devletin yapacağı işler için alınan vergi bile azdır. Devlet her türlü vergilerden, inhisarlardan ve saireden yılda ancak 200 milyon liradan biraz fazla para toplayabiliyor. Bunun yarıdan çoğu da inhisarlardan, gümrüklerden elde ediliyor. Bu kadar az bir gelirle devlete yüklenen bu kadar büyük işleri görmek imkânsız... Bir de halk, bu vergiyi bile veremiyecek halde... Durum çok mühimdir. Onun için vergi konusunda şikâyetlerin sebeplerini anlatacağını söyliyen arkadaşı cankulağiyle dinliyoruz:

"— Efendim; şikâyetler biri vergilerin esasına, diğeri de tatbik şekillerine ait olarak ikiye ayrılabilir."

Tabiî, ayrılmak lâzım, ve başlangıca göre de derlenmiş, toparlanmış şeyler dinleyeceğiz...

Arkadaş, vergilerin esasta bozuk olmadığı, bunların Garptan ve bilhassa Fransa'dan alınmış olması bakımından iyi şeyler olduğu fikrinde... Belki alınıp bize ayarlanmaları sırasında bazı aksaklıklar olmuştur. Fakat bunlar da zamanla görülerek ek kanunlarla düzeltilmektedir. Onun için vergilerin sistem itibariyle bozukluğu iddia edilemez... Fakat tatbikat çok kusurludur; işitilen şikâyetlerin büyük bir kısmının sebebi de bunlardan ileri gelmektedir.

Arkadaş tatbikata ait bu bozukluklara, meselâ, şöyle çareler tavsiye ediyor:

"— Sayım vergisinde köy ihtiyar heyetlerine ve nahiyelerde bilmem nerelere de takdir hakkı verilmesi."

Şüphesiz Recep bey tarafından derhal ve önemle not edilmektedir.

"— Kazanç vergisi kanununun filânca maddesinde beyanname verme müddetinin bilmem filân aydan filân aya çıkarılması."

Güzel bir teklif!... Recep bey tarafından hemen kaydedilmiştir.

"— Arazi vergisi kanununa göre, bilmem, tahsil şöyle yapılmak mümkün iken, Malmemurlarının ve tahsil heyetlerinin mükellef lehine konan bu kaydı ihmal etmeleri doğru değilmiş; bunların temini."

İşte bu nokta, mühim meselelerden biri doğru değilmiş; bunların temini."

tir.

Arkadaşın vergi tatbikatına dair birçok doğru görüşleri var. Hepsini notlarından birer birer ayırarak, kanun numaralarına ve maddelerine kadar zikrederek, Vekâlet emirlerine ve tamimlerine de değinmekten geri kalmıyarak, anlatıyor.

DERTLER konuşulup sıralanınca nelerden ibaret olduğu meydana çıkıyor. Bu memleketin namütenahî derdi yok ya! Elbet bunların adedi mahduttur. Haydi şöyle bir kabataslak hesapla bunları 1000 olarak kabul edelim. İşte şimdiye kadar belki iki yüz kadarı söylendi ve not edildi. Demek diğerleri de görülür, bulunur ve söylenirse, bunlar (1000) madde halinde toplanınca, memleketin bütün meseleleri ortaya atılmış olacak!... İş artık, bu belli olan şeyleri, yapabilmektedir. Dert bir kere belli olursa elbet ona deva da bulunur!...

Recep beyin, her dert ortaya atılarak madde haline inkılâp edince, ipin ucu kaçırılmış bir bilânço hesabında uzun uğraşmalardan sonra nihayet yanlışı bulan muhasebecinin duyduğu ferahlık ve sevinç yüzünden akıyordu. Heyecanlıydı, memnundu. Dertler sıralandıkça yüzü gülüyordu. Bu suretle bir basamak daha aşılmış, maksada bir adım daha yaklaşılmış olduğunu görüyor; konuşulanı can ve gönülden maddeleştirerek kaydediyordu.

Toplantı, biraz sonra otomatik bir mahine halini aldı. Sözünü bitiren arkadaşı bir diğeri takip edince, aynı maddeleme hareketi başlıyordu:

"— İdarei umumiyeyi vilâyat kanununun, bilmem, ne maddesinin tâdili;"

"— Hususî idareler bütçelerinin, bilmem, ne şekilde tanzimi;"

"— Belediyelerin imâr projelerinin bir an evvel tasdiki."

Söylendikçe daha birçok meseleler ortaya çıkıyor; ve hepsi de şu memleketin dertlerini teşkil eden 1000 basamaklı ehramın bizi zirvesine yaklaştırıyordu.

Yalnız bu otomatik dertleşme ve maddeleme Atatürk'ün üzerinde, her madde okunarak not edildikçe daha fazla beliren bir yorgunluk ve can sıkıntısı doğuruyordu. Gazi ilk başlangıç sözleriyle ferahlı ve ümitli bir hava içinde toplantıyı açmıştı. Bu mütehassıs heyetin gördüklerinin ortaya atılmasından, şikâyet konularının maddeleşmesinden çok şeyler ümit ediyordu. Bütün bunlar elbet köklü ve daha büyük bir sebebe bağlı şeyler olacaktı. Ortada bir bünye hastalığı varsa konuşulan şeyler konsültasyon yapan doktorların görerek söyledikleri âraza benzemeliydi. Bir klinik muayenesinde, hastanın umumî gidişi, görülen âraz ortaya atılarak sonunda derde bir isim konacak; hastalık anlaşılacaktı... Halbuki şimdi kendi huzurlarında, dertleri yerinde gören kimseler, yalnız hastanın tek tük ârazını görmüşler, ve bunları gidermeye yönelmiş parçalı tedbirler teklif ediyorlar. Bunlara ayrı ayrı çare bulunduğu farzedilse bile bünye düzelmiş olamazdı.

Gazi, bütün bunları dinlemekten bıkmıştı. Neydi Türkiye'nin meselesi? Neden Serbest Fırka doğmuş ve halk onun etrafında toplanmıştı? Recep beye göre, Türkiye'nin meseleleri artık bilinmekteydi, yapılacak iş, bunları birer birer elimizden geldiği kadar yapmaktan ibaretti...

Fakat görülüyordu ki, bir fasit daire içinde dolaşıp durmaktayız. Her yerde halk bir şeyden şikâyet edince bunun düzelmesi için devletin para dökmesini istiyor. Yâni bütçe hesabında masrafa dayanan işler o kadar çoğalıyor ki, geliri beş misline çıkartmak bile yetmiyecek. Oysaki öbür tarafta vergilerin ağırlığından halk şikâyetçi... Gözlerimizle gördük; vergi veremiyen halkın, köylünün yatağı yorganı bile satılıyor. Bu bir fasit daire değil mi?... İşin içinden nasıl çıkmalı?...

ATATÜRK, durmak bilmiyen enerjisinin, iktisadî ve malî sahalarda aşamıyacağı engellere çarparak, kırıldığını açıkça görüyor. Toplantı, dertlerin maddelenmesini, kâğıtlar üzerine maddelerin sıralanmasını güden bir maksat içinde sona ermek üzere... Elimi kaldırdım, ve kendilerinden söz istedim.

Bana mı öyle geldi, bilmiyorum; otomatik bir makine temposu ile iki saattenberi yapılan toplantının üzerlerinde bıraktığı yorgunluğu gidermek üzere, benim söze karışmamı âdeta bekliyorlar sandım. Söylememe müsaade ettiler:

"— Müsaade buyurursanız Paşam;" dedim; "bendeniz de birkaç söz söyliyeyim. Muhterem arkadaşlarımın, gayet titiz bir itina ile görüp not ettikleri ve burada söyledikleri konular, kendilerinin vekâletlerine vermeleri münasip olan teftiş raporlarına geçmelidir, fikrindeyim. Maiyetinizde tetkik yaparken topluca bir görüş altında dertlerin kök sebeplerini bulmağa ve ortaya koymağa mecburuz."

Gazi'nin sözlerimden memnun olduklarını yüzlerinden hissetmek bana büyük cesaret veriyor. Kendi kendime, "İşte," diyorum, "iktisadî inkılâba, devletçilikte inkılâba büyük Şefi götürecek fırsat şimdi, bu saniyede, kendiliğinden ortaya çıktı." Gazi'yi büyük enerjisinin çarptığı iktisadî ve malî alandaki duvarı yıkarak, memleketin asıl kalkınma ufkuna götürmek için hepimiz yardım etmeliyiz. Bir ümitle başlayan seyahat, görülen ve işitilen şeyler, bunların şuracıkta ortaya atılması ve bir

senteze gidecek yerde isteklerin birbiri ile tezatlar yaratarak not edilmiş bulunması ve bunlardan dolayı Gazi'nin yüzünde beliren sıkıntı belirtileri... "Söylemek ve inandırmak için bundan münasip fırsat yoktur" diyorum, ve söze devam ediyorum:

"— Halbuki Paşam; hakikî dert şu büyük tezattan doğuyor: Her yerde devletten birçok şey isteniyor; her şikâyet sonunda devlete külfetler yükleniyor; fakat yine her yerde vergilerin ağırlığından şikâyet olunarak vergi indirilmesi isteniyor. Bu tezat nasıl önlenir?

"İşte bugünün ve yarının en büyük kördüğümü... Bizim için ölüm - dirim meselesi... Bu dâvayı halletmek lâzım. Bugün alınan verginin hattâ iki mislini almak; fakat şikâyet edilmeden, sevile sevile verilen şekiller altında almak, ve bunlarla geniş bir devletilik programı tatbik etmek.. İşte çıkar tek yol ve tek imkân!..."

ATATÜRK'ün deminki yorgun ve usanmış hâli tamamen değişmişti. Gözlerinden şimşekler çaka çaka bakıyor, ve her kelimemi başlariyle tasdik ederek bana kuvvet veriyorlardı.

Şu mealde konuşmaağ devam ettim:

"— Paşam; maliyeci arkadaşım vergilerin sistem itibariyle bozuk olmadığını, çünkü bunların esaslarının Fransa'dan alındıklarını söyledi. Fakat tatbikat ve belki de bazı esas noktaların bozuk olduğunu belirterek müşahede ve tecrübelerine da-

(Basın : 11371 - A - 20275)

yanan bazı tekliflerde bulundu. Arkadaşımızın, maliye müfettişi olmak itibariyle, vergi sistemimizi savunmaya kendisini mecbur saymalarını doğru bulmuyorum. Burada müfettiş arkadaşlarımız Vekâletlerinin işlerini müdafaa için değil, fakat ihtisaslarından ve görgülerinden tarafsız şekilde hepimizi yararlandırmaları için bulunuyorlar, zannındayım.

"Arkadaşım vergi sistemlerinin esas bakımından doğru buluyor ve müdafaa ediyor. Dayandıkları en kuvvetli nokta ise, vergi esaslarının medenî memleketlerden, meselâ Fransa'dan alınmış olmasıdır.

"Paşam; bizim vergilerimiz sistem itibariyle bozuktur; hattâ ufak tefek tamirler ve ıslahlarla düzelemiyecek kadar bozuktur. Fransa'dan alındığı söylenen bu vergiler Fransa ile aramızdaki coğrafya, etnoğrafya ve tarih farklarına, iktisat ve sosyoloji farklarına bakılırsa, acaba bize neresi uyar? Bir küçük misâl: Bütün Türkiye'ye, köylere kadar yayılmış bir maliye teşkilâtımız var mıdır? Ve olsa bile, alınacak vergi bu geniş teşkilâtın masrafları ile karşılaştırılınca rantabl midir? Paşam; Samsun'a gelirken yolda rastladığımız, vergi için topraklarının satılarak, kasabalara sığındıklarını gördüğümüz köylülerin derdi hepimizin kalbini sızlattı. Köylüler için, miktar bakımından olmasa bile, tahakkuk ve tahsil bakımından bir belâ olan bu arazi vergisinin bütün Türkiye'de devlete sağladığı gelir nedir? Söylersem hayret edersiniz: Bütçe tahminlerine göre sadece 7 milyon lira!... 750 bin kilometrelik arazi üzerinde teşkilât kurulacak; arazi tahrirleri olacak; heyetler gidecek; tahakkuklar, tahsiller, hacizler, hapisler yapılacak; ve neticede 7 milyon lira alınacak... Paşam; vergiyi tahsil için sarf ve ziyan ettiklerimizle aldığımızın bir iki mislini ödüyoruz.

"Evet; Fransa'da arazi vergisi var; fakat kadastro var, bize nazaran beş misli kesîf nüfus var, teşkilât var, insan var... Fransa ile Türkiye arasındaki fark yalnız arzettiğim noktalardan ibaret değildir. Fransa'da sabit ve güvenilir bir iktisadî hayat, bir piyasa vardır. Türkiye'de ise yoktur. Çünkü Türkiye'de kuraklık var; haşarat var; dünya piyasalarına karşı açık ve mukavemetsiz olmak var; dünyanın başka yerlerinde daha ucuz elde edilen ham madde ihracatçısı olup sanayici olmamak var; birçok yerlerde para ile değil, trampa usulüyle mübadele rejimi var; var; var... Onun için Fransa'da para ile ifade edilir vergiler alındığı zaman, köylü bunları zorluk çekmeden verir. Fakat Türkiye'de bir sene mahsul fena gider, açlık başlar; yahut bu sene olduğu gibi, fiatlar birdenbire düşerse, o zaman köylüden Fransa'da olduğu gibi sabit ve para ile ifade olunur vergi almak onun için felâket olur.

"Paşam; vergilerimiz esastan bozuktur. Bu halk bugün verdiğini fazlasıyle ve sıkıntısızca verebilir: Eğer vergi sistemlerimiz iyi olursa!... Vergi sistemi memlekete mahsus karakterleri kavramalıdır. Bunun için ise evvelâ Türkiye'yi, ve bugün içinde bulunduğumuz ortamı bilmeliyiz. Bir inkılâp yolunda olduğumuz gözönüne getirilirse, ve bunun ancak iktisadî ve malî bir inkılâpla sağlamlaşacağı kabul olunursa, o zaman vergi sistemlerinin ne olması lâzım geldiğini anlamış oluruz. Bu sistem iktisadî devletçilik inkılâbı ile beraber kendiliğinden meydana çıkar.

"Paşam; tarihin size yüklediği bu vazifeyi yapacağınıza inanmaktayım. İlk önce, sözlerimin başında, arzettiğim tezadı ortadan kaldırmak, Türkiye'yi bol vergi alınır mes'ut ve ileri bir memleket haline koymak yollarını araştırmak lâzımdır."

Sözümü bitirdiğim zaman Gazi, şu emirde bulundular:

"— Hamdi bey; sözlerinizden istifade ettik. Şimdi bize bu söyledikleriniz esas tutularak bu işin nasıl yapılması lâzım geldiğine dair bir rapor hazırlayınız. Bu raporunuzu hep beraber görüşürüz. Toplantıya son veriyorum. Hamdi bey; raporunuzu ne vakite kadar hazırlarsınız?"

"— Emrettiğiniz zaman hazırdır; üç dört gün içinde esaslarını arz dahi edebilirim."

"— Çok güzel; bekliyoruz."

Gelecek Yazı :
Dünya Buhranı ve
Rejim Buhranımız

(Basın : 10590 - 20132)

(Basın : 21290 - 23611)